

เรื่อง

เปิดพระรูป เล็กเซอรักกุหมายที่ต้นเสะกุหมายผาเม็ย

ของ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์

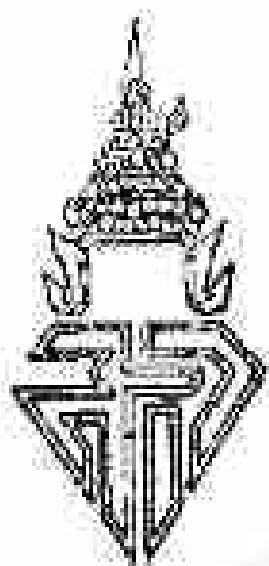

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าปิณฑร์

ณ สุสานวัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๐๒

สำนักสงฆ์โลกา .

วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๐๑ .

คุณที่ปรึกษาสงฆ์

พระธำมรงค์ หรือ พระหม่อมราชวงศ์ธำมรงค์ และ

เสด็จ เสด็จเสด็จที่สงฆ์สงฆ์ทั่วทั่ว ที่หอระฆัง วัดพระเชตุพน

วัดแจ้ง . สำหรับ หม่อมราชวงศ์ธำมรงค์ว่าเมื่อก่อน

บุญเลี้ยงญาติ และเพื่อพิธีสักการะเวลาเสด็จ

ที่หอระฆัง ขอพระเมตตา สวดความสดชื่น

ในทางข้อพระธำมรงค์แล้ว หม่อมราชวงศ์ธำมรงค์

ช่วยที่หอระฆัง โปรดรับสั่งมาด้วย

พระประวัติ

หม่อมเจ้าวิมาวาทิตย์ ระพีพัฒน์ เป็นโอรสองค์ที่สองใน
พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ประสูติเมื่อวันที่
๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ และสิ้นชีพตักษัยเมื่อวันที่ ๒๖
ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๑

ในพระประวัติขอทศวรรกล่าวแต่เบื้องต้นว่า หม่อมเจ้า
วิมาวาทิตย์เป็นผู้มีความจงรักภักดีเป็นอย่างยิ่งต่อ พระบาท สมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ จึงได้รับพระราช-
ทานพระมหากรุณาเป็นนานัปการ และในที่สุดเมื่อสิ้นชีพตักษัย
หม่อมเจ้าวิมาวาทิตย์เป็นชายาก็ได้รับพระราชทานพระราชหัตถ์เลขา
ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงแสดงความอาลัย ซึ่งได้ทำให้
ทุกท่าน ในสกุล ระพีพัฒน์ มีความปลื้มปิติใน พระมหา กรุณาธิคุณ
จึงได้อัญเชิญพระราชหัตถ์เลขาฉบับนั้น มาพิมพ์ไว้ในเบื้องต้นแห่ง
หนังสือเล่มนี้

หม่อมเจ้าวิมาวาทิตย์ได้ทรงศึกษาที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ ได้
รับประกาศนียบัตรชั้นมัธยมศึกษา ๖ แล้ว จึงได้เสด็จไปประเทศ
อังกฤษ เข้ามหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ได้ในปี ๒๔๖๔ ศึกษาวิชา
กฎหมายสอบไล่ได้รับปริญญาเกียรตินิยมชั้นที่ ๒ แล้วสอบไล่ได้
เป็นเนติบัณฑิตอังกฤษด้วย เรื่องการศึกษาของท่านขอทศวรร

กล่าวว่ ชาวต่างประเทศที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดหรือ
เคมบริดจ์นั้น ถ้าไม่ได้เคยกินนอนในโรงเรียนบีบลิคสกูลมาก่อน
ก็ยากนักหนาที่จะสอบได้ปริญญาชั้นเกียรตินิยม เพราะการที่จะ
สอบได้ปริญญาชั้นสูงเช่นนี้ นอกจากความรู้ในวิชาที่ต้องเรียน
แล้ว ยังจะต้องมีความรู้ทั่ว ๆ ไปเหมือนอย่างคนอังกฤษเองด้วย
ผู้ไม่เคยอยู่โรงเรียนกินนอนของอังกฤษ ย่อมมีโอกาสน้อยที่จะได้
รับความรู้ทั่วไปเช่นนั้น เมื่อหม่อมเจ้าวิมาวาทศย์ยังมีพระชันษา
น้อยพอที่จะเข้าโรงเรียนบีบลิคสกูลได้ ก็บังเอิญเป็นเวลาที่มี
สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง กว่าจะเสด็จไปอังกฤษได้ก็มีชันษาเกิน
กำหนดเสียแล้ว ฉะนั้นท่านได้รับปริญญาเกียรตินิยมถึงชั้นที่ ๒
ซึ่งแม้แต่คนอังกฤษเองก็มีไม่มากนักที่ได้ถึงชั้นนี้ ผู้ที่ทราบเรื่อง
มหาวิทยาลัยทั้งสองนั้น จึงนับถือว่ท่านมีพระปัญญาสามารถ
เป็นพิเศษ

หม่อมเจ้าวิมาวาทศย์เสด็จกลับเข้ามารับราชการในกระ-
ทรวงเกษตรธิการเมื่อปี ๒๔๖๘ ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นอย่างรวดเร็ว
ถึงเป็นปลัดตลอดองในปี ๒๔๗๔ ซึ่งขณะนั้นมีพระชันษาเพียง
๒๕ ปี ต่อมาในปีนั้นเองได้มีการจัดแบ่งส่วนราชการใหม่ หม่อม
เจ้าวิมาวาทศย์ได้ย้ายมารับตำแหน่งอธิบดีกรมทะเบียนที่ดิน ซึ่ง
โอนมาสังกัดกระทรวงมหาดไทย และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองแล้ว ก็ได้ทรงรับตำแหน่งปลัดตลอดองกระทรวงเกษตร

พาณิชย์การ แล้วต่อมาในปี ๒๔๗๖ กระทรวงนั้นเปลี่ยนเป็น
 กระทรวงเศรษฐกิจ ท่านก็ได้รับตำแหน่งปลัดกระทรวงใหม่นั้น
 ในตอนนั้นควรจะกล่าวด้วยว่า ความรู้สึกของคนธรรมดาทั่วไป
 ไปมีย่ออย่างหนึ่ง ซึ่งไทยเรานำมาตั้งเป็นสloganว่า "อย่าคบเด็ก
 สร้างบ้าน" ผู้ครองตำแหน่งสูงแต่เมื่อยุ่ยนั่น แม่จะมีความ
 รักรวมสามารถอย่างดี ก็มวาทกนออน ๆ จะเห็นเป็นเด็ก เมื่อ
 ต้องบังคับบัญชาคนจำนวนมาก ทมอายุสูงกว่า และวันราชการนาน
 กว่า ก็ยากนักหนาที่จะปกครองคนให้เรียบร้อยได้ ความยาก
 ลำบากข้อนจะข้ามพ้นไปได้ ก็ต่อเมื่อสามารถกระทำตนให้เป็นท
 เชอถอและนบถอของพทมอายุสูงและวันราชการนานกว่า ท่าน
 วิม ๆ เป็นผู้ทรงกระทำเช่นนี้ได้ จึงนับว่าท่านมีพระปัญญาสามารถ
 เป็นพิเศษได้อีกประการหนึ่ง

ต่อมาเมื่อปี ๒๔๗๘ ตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากรว่างลง
 กระทรวงการคลังได้ขอโอน หม่อมเจ้าวิมาวาทิตย์ มารับตำแหน่งนั้น
 สาเหตุแห่งการโอนมานั้นว่า ใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้เริ่มเปลี่ยน
 แปลงระบบภาษอากร โดยมีจุดประสงค์จะให้การคำนวณและการประ
 กอบธุระกิจต่างๆ ต้องเสี่ยภาษทางตรง การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็น
 การใหญ่ต้องใช้เวลาาน ต้องก่อยกก่อสร้างงานและฝึกหัดคนขน
 เป็นลำดับ เพราะการเก็บภาษอากรนั้น เมื่อก้าวหน้าไปได้บ้างแล้ว
 ก็ต้องตั้งตัวให้ตดก่อนที่จะก้าวต่อไปอีก เพื่อไม่ให้ต้องถอยหลัง

หรือล้มลุกคลุกคลาน เมื่อดำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากรว่างลง การก่อสร้างและפקหัดคนก็ยังอยู่ในกันตัน ๆ กระทรวงการคลัง เห็นว่าหม่อมเจ้าวิมาทศย์ทรงมีความสามารถอย่างสูง คงจะดำเนินการต่อไปได้ดี จึงได้ขอโอนท่านมารับตำแหน่งนั้น และแม่หม่อมเจ้าวิมาทศย์ยังไม่คุ้นเคยกับงานภาษอากร ท่านก็ทรงดำเนินงานไปได้เป็นอย่างดี สมความประสงค์ของ กระทรวงการคลัง แล้วต่อมาเมื่อมหาสงครามโลกครั้งที่สองเสร็จลง การค้ากับต่างประเทศเพิ่งกลับฟื้นคืนตัวขึ้นใหม่ ๆ ในระบอบกรรมศุลกากรมีความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะจะต้องดำเนินการให้เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของคนทั้งปวง กระทรวงการคลังจึงได้ย้ายหม่อมเจ้าวิมาทศย์ไปรับตำแหน่งอธิบดีกรมศุลกากรเมื่อปี ๒๔๕๐ การที่ได้เป็นไปสมความมุ่งหมายของกระทรวงการคลังอีกครั้งหนึ่ง แต่ท่านทรงดำรงตำแหน่งไม่ได้กับ ก็บังเอิญมีอาการประชวรจนถึงต้องมีการผ่าตัด พระอนามัยไม่สมบูรณ์เหมือนแต่ก่อน จึงได้ทรงลาออกจากราชการรับบำนาญเหตุรับราชการนานเมื่อปี ๒๔๕๓

ประวัติการรับราชการของท่านวิมา ๓ เท่าที่บรรยายมาโดยย่อนี้ แสดงให้เห็นได้เด่นชัดว่าในระยะใดมีราชการใดเป็นสำคัญ ท่านวิมา ๓ ก็เป็นข้าราชการผู้หนึ่ง ซึ่งทางราชการได้อาศัยให้ช่วยเหลือ สาเหตุแห่งการย้ายตำแหน่งของท่านย่อมเป็นพยานแห่งพระปรีชาสามารถ ท่านจึงได้รับพระราชทานบำเหน็จความชอบ

อย่างสูง เมื่อสมัยที่ขาราชการพลเรือนมยศ ก็ได้ทรงเป็นมหา
 อำมาตย์ตรีเมื่อชันษาเพียง ๓๐ ปี ส่วนเครื่องราชอิสริยาภรณ์
 นั้นแล้ว ก็ได้ทรงรับชั้นสูงสุดซึ่งขาราชการชั้นปลัดกระทรวงใน
 สมัยของท่านจะพึงได้รับ คือประถมาภรณ์มงกุฎสยาม และประ
 ถมาภรณ์ช้างเผือก และเมื่อจะมพระราชพิธีบรมราชาภิเศกใน
 รัชกาลปัจจุบัน ก็ได้ทรงพระมหากรุณาพระราชทานเครื่องราช
 อิสริยาภรณ์หุตยจุลจอมเกล้าวิเศษ ท่านวิม ๙ จึงทรงเป็นหม่อม
 เจ้าชั้นผู้ใหญ่ เรียกตามภาษาเก่าว่าเป็นถึงชนพานทองและสาย
 สะพาย จึงเป็นที่เชิดชูพระเกียรติของพระบิดาผู้ทรงเป็นต้นสกุล
 ระพีพัฒน์

หม่อมเจ้าวิมวาทิตย์ ได้ทรง สโมสรกับ หม่อมเจ้าหญิง วิภา
 กิจยากร ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ มี
 โอรสด้วยกันหนึ่งท่าน คือ ม.ร.ว. วิภากร ผู้ที่คุ้นเคยข้อมทราบ
 อยู่ว่าท่านวิม ๙ เป็นสามัคคี มีพระทัยโอบอ้อมอารีตลอดไปถึง
 หม่อมมารดาและพระญาติของหม่อมเจ้าวิมวาทิตย์ เป็นบิดาทัดเพราะ
 ได้ทรงสงเคราะห์ โอรสทุกอย่างที่บิดาจะพึงทำได้ และข้อสำคัญ
 คือได้ตั้งองค์ ให้เป็นตัวอย่างที่น่านับถือของโอรส ซึ่งเป็นวิธอบรม
 สั่งสอนที่ทำได้ยาก แต่ได้ผลมากกว่าการพร่ำสั่งสอนแต่ด้วยปาก
 หนึ่งน่อง ๆ บางองค์ของท่านที่ยังเยาว์ ก็ได้รับการเลี้ยงดูจากท่าน
 เสมือนเป็นธิดาของท่านเอง และในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลอื่น ๆ

นั้นเล่า กมณาพระทัยเอื้อเฟือกกว้างขวาง ภริยาและวาจาสุภาพ
 อ่อนโยน ไม่ขกตมชนข่มคนอื่น และเป็นทที่ทราบกันว่าเมื่อท่าน
 วม ๓ ครัสอย่างใดก็เป็นอย่างนั้น จึงทรงมีตร้อยู่ทั่วไปทั้งที่เป็น
 ไทยและชาวต่างประเทศ

ในที่สุดเมื่อถึงวันพระราชทานเพลิงพระศพ ข้าพเจ้าผู้
 เขียนมความเชอมนี้ว่า ทุกท่านที่รู้จักคุ้นเคยกับท่านวม ๓ จะ
 เป็นในทางราชการหรือส่วนตัวก็ตาม จะต้องรู้สึกเศร้าโศกอาลัย
 ในพระองค์ท่าน ซึ่งยังมีพระชนมษาเพียง ๕๖ ปี และเห็นพระทัย
 หม่อมเจ้าวันตาผู้เป็นพระชายา ซึ่งต้องรับทุกขอย่างร้ายแรงที่สุด
 ที่หญิงจะพึงได้รับ แล้วตั้งใจถวายพระพรให้ท่านดำรงพระชนม์
 ต่อไปด้วยดีและยืนนาน เป็นที่พึ่งแก่โอรสและหลานสืบไป

วิวัฒน์ไชย

๒๔ มกราคม ๒๕๐๒

คำนำ

ในการพระราชทานเพลิงพระศพ หม่อมเจ้าอุดมจากาศย ราชพัฒน์
หม่อมเจ้าหญิงอนงค์ ราชพัฒน์ เจ้าภาพทรงขอให้ช่วยเลือกเรื่องที่จะ
พิมพ์พระราชวาทะบรรดามาชวยในงานนี้ เรื่องที่มพระประสงค์จะ
พิมพ์คือการหนังสือทเถยวแก่ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรี
ดิเรกดิถี เพราะหม่อมเจ้าอุดมจากาศย ราชพัฒน์ โปรดการศึกษาและ
ค้นคว้าในวิชากฎหมายอย่างเดียวกับเสด็จในกรม ข้าพเจ้าจึงได้เลือก
เรื่องเบ็ดพระบรมเสด็จในกรม และรูปเจ้าพระยาอภัยราชา (โรแดง
ยศเมงต์) เรื่องหนังสือเซอร์เรื่องกฎหมายของตน และเรื่องกฎหมาย
สมัย ซึ่งเสด็จในกรมเคยทรงสอนที่โรงเรียนกฎหมายอีกสองเรื่อง
รวบรวมพิมพ์ขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นว่า กฎหมายและวัฒนธรรมของ
ไทยสืบเนื่องกันมาอย่างไร เพื่อประโยชน์แก่การค้นคว้าหาความรู้ใน
ทางนี้ เพื่อเชิดชูพระเกียรติศักดิ์และพระเกียรติคุณของเสด็จในกรม
ไว้ด้วย.

วันที่ ๒๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๒

มานวราชเสวี

คำกราบบังคมทูล

ของ

เจ้าพระยาพิชัยญาติ นายก

กรมการอำนาจการ

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

จากรน ไต่มาละของธุลีพระบาททรงพระราชอุทิศให้ เชื้อค้ำพระ
ราชดำเนิพมายัง โรงเรียนกฎหมาย ประทับเพนประชาพในส้มาคณน
เพอจะทรงเบ็ดค้ดจ้ดค้ดพระรูปพระเจ้าพยาเชอ กรมหลวงราชบุรี
ดิเรกอุทข กับค้ดจ้ดค้ดพระรูปเจ้าพระยาอภัยราชา (โรนตง ยักแมงดี)
อนัสร้างชน เพนทระดก เฉดมเกยรต ทานทงตอง ผู้มอปกการคุณ แก่การ
ค้ดยัคคัธรรมแถการศกษากฎหมายตามวชบัจจณน ชาพระพุทชเจ้า
เสด้าเมคเบณทตแถนกรเรียน กฎหมายมคความรู ธิกพระมหากรรณราชคุณ
ณเกล้า ฯ หาทส้คมิไต่

ข้า พุทชเจ้า ขอพระราชทาน พระบรมราชวโรกาส ธินประ-
เสร์ฐูกราบบังคมทูลเหตแถงการร้ดร่างรูปค้ดจ้ดค้ดทงตองน ธินเกิด
ชนทอชความชนสมยนตทราชการค้ดยัคคัธรรมไต่ค้ดเพนในทางเจริณ
เพนด้าค้ดบมา จนด้ามารถเพนบัจจยอนทง ซึ่งยงนานาประเทศทม
ธินญาทางพระราชไมศรกับประเทศสยามให้อยอมแก้ธินญาชกเด็กค้ด

ก่งต้อ แลให้คิดคนใหม่กับต่างประเทศทั้งหลายมาช้อยู่ในศาลไทย
ทงต้อ ความข่มขืนยกดทำให้ทวงคดีถึงเหตุต่างๆ ททำให้บังเกิดศุภผล
อนน

เหตุสำคัญซึ่งมีความจำเป็นแห่งราชการ ยุคศิขรรมเป็นตอน
ที่เป็นยอดเยี่ยมกคช พระปรีชาญาณอันล้ำลึกมกรภาพของพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือพระองค์ผู้ทอดพระเนตรเห็นการ
ตองหนาวา เมื่อทรงจตุรราชการบ้านเมืองไม่ว่าอื่น ๆ ให้จำเป็นช
แต่จ ราชการยุคศิขรรมกจาทองจำเป็น ให้ทงกน มีระนนบ้านเมืองก
อยู่ในฐานะแห่งประเทศที่จำเป็นแล้วไม่ได้

เหตุอีกเหตุหนึ่ง ซึ่งมีความจำเป็นแห่งราชการยุคศิขรรม
เป็นตอนบเนื่องจาเป็นเหตุตองนพ ก็คือความสามารถของผู้ซึ่งรับ
ปฏิบัติการตามพระราชประสงค์ คือเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการ
ยุคศิขรรมแต่แรกการศึกษากฎหมายให้เป็นไปตั้งที่ทรงมุ่งหมาย

ในหมูผู้ซึ่งปฏิบัติพระราชประสงค์เช่นทกตาดน ทเคยยผทง
กคช พระเจ้าพยาเชอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ผู้ได้ทรงพระอวษะ
ชุดสำหระ เป็นคุณูปการแก่ ราชการ ยุคศิ ขรรม แลการ คักษา กฎหมาย
ตามแบบซึ่งไรคชเืองมาจนเจตนา

พระเจ้าพยาเชอพระองค์น เป็นพระราชโอรสพระองค์ท ๓๔
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติณพศ ๒๓๖๓
ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๓๗ ได้ทรงศึกษาวิชชากฎหมายในด้านก

ไครด์เคอเร่ มหาพิทยาศัยออกชฟอร์ต สำเร็จตามหลังกัศุร์ จนได้
 ทรงรับตำแหน่งปรีญาแห่งมหาวิทยาลัยยันทแล้ว เด็ดจกัฒนาประ-
 เทศน์ ประจวบเจงาต่มเตจพระบรมชนกนาถทรงพระราชปรัวรกัศุ
 ราชการยุตติธรรมตงได้กัถาฉแล้วในเียงค่น จึงได้ทรงเข้ารับราชการ
 สมพระราชหฤทัยส่มเตจพระบิยมหาราชแคศนมา

วชทจระจคราชการยุตติธรรมให้ตชมนน จระกัถวแคศปเป็นหัว
 ษอกมอยุ่ตองประการ คือ จคใหม่พระราชกำหนดกฎหมายพอกเก
 ความตองการของบ้านเมืองประการหน่ง จคการบงคัยใช้พระราช
 กำหนดกฎหมายนั้น ๆ ให้เป็นไปคัวยตประการหน่ง

กรมทองราชบุรคเรกฤทธิได้ทรงรับราชการในทางช่งจระน้อม
 นำไปให้เกศผลตองประการนี้ ใน พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้ทรงพระกรุณาโปรด
 เกฉ่า ๆ ให้ทรงรับตำแหน่งธธานายกพิเศษ จคการตงศากัถวเมืองใน
 มณฑลอยุธยาเป็นริมแรก ได้ทรงปฏิบัติหน้าตมนสมพระราชปรัวรกัศุ
 ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกฉ่า ๆ ให้ทรงรับตำแหน่ง
 ประธานกรรมการข้าราชการไทยแฉร่งครอกุ บทพระอัยการเก่าใหม่
 จคเป็นระเบียบจนวนไว้ใช้เป็นกฎหมายสำหรับบ้านเมืองฉับไป

ในปีเศยว กัณน ตำแหน่ง เฉเนาบคั กระทรงจง ยุตติ ธรรม จางฉง
 เฉเนาบคัใหญ่ กราบบงคมทอ ความเห็น ขอให้กรมทองราชบุรคเรก-
 ฤทธิรับพระราชทานตำแหน่งน ส่มเตจพระบิยมหาราชทรงพระราช
 คำรวอบคอบแลจทรงอ้าวงคความ จึงเป็น โอกาสให้กรมทองราชบุรค

คิเรกฤทธิไศตรงแก่ไชระเบียบราชการในกระทรวง ทงแผนกชุกรการ
แสดแผนกศสการ ให้เจริญยงชนส่มคังพระราชประสงค์

อนึ่งในการที่จะยงราชการยุคศิธรรมให้เป็นไปค้อยคณ
ความจำเป็นที่จะตองจัดใหม่บูรุกฎหมายมากชนกจาแต่กชน กรมหลวง
ราชบุรคเรกฤทธิทรงรมเอากการ จัดตง โรงเรียนกฎหมาย เปนพระภาระ
สำคัญอย่างหนึ่ง ไศตรงพระยอด้สาหะด้สอนวิชชานนเองแต่เริ่มแรก
ทงไศตรงชกุงให้มผู้เลอมได้ใ้ในความรูแผนกนมากชน จนเมอมการ
สอบได้ความรูเป็นครงแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ นน ได้เมนกเรียนเข้าสอบ
ได้ได้เป็นเมตบณฑตเราบราชการหลายนาย คอ ๆ นนเมอมการสอบ
ได้ประจำปี ก็ได้เมตบณฑตเพิ่มชนทุกปี เปนประโยชน์แก่ราชการ
ยุคศิธรรมยง ๆ ชน จนตงทเห็นได้ใ้เงตาน

อนึ่งเมื่อพระบาทส่มเตจพระจุลจอมเกล้าเจ้าชยหัว ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้มกรรมการร่างประมวงกฎหมายอาญาด้าเร้จ
แล้ว แดกรรมการนำร่างชนทุกเกล้า ๆ ถวายนนโต โปรดเกล้า ๆ ให้
กรมหลวงราชบุรคเรกฤทธิเป็นกรรมการพร้อมค้อยชาราชการไทยแเด
ฝรั่ง ครองจแเดชาร่างประมวงนนเป็นครงทลุด ครนเมอมกรรมการ
ชุดตงน ทอดเกล้าถวयर่างทชารด้าเร้จ ทรงพระราชดำริเห็นชอบ
โปรดเกล้า ๆ ให้ประกาศเป็นกฎหมายแล้ว กรมหลวงราชบุรคเรก-
ฤทธิยงไศตรงทำคำอธิบายคอบทกฎหมายนน ให้แจ่มแจงแแก่ผู้คักษาอก
ชนหนึ่ง ทงไศตรงรวบรวมกฎหมายแเดคำพิพากษาฎีกา บางเรื่อง

พิมพ์ขึ้นไว้เป็นตัวอย่างพร้อมด้วยคำอธิบาย เป็นหลักสำหรับใช้ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี นับว่าเป็นเครื่องมืออย่างดีของผู้พิพากษาศาลการแลผู้ศึกษากฎหมายใช้กันแพร่หลายตลอดมา

การที่กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงจัดระเบียบราชการในกระทรวงคดี ในศาลคดี ในการศึกษากฎหมายคดี มีผลเป็นความจำเป็นสืบเนื่องมาจนเวลานี้ แลอุปการทประทานแก่การศึกษากฎหมายโดยละเอียดนั้น ย่อมเป็นเครื่องใหญ่ศึกษากฎหมายรู้จักพระคุณอยู่เต็มอ้อม แม่เมื่อใดเสด็จพินิตนาทราชการยุตติธรรมไปทรงรับราชการอื่น แลบางคนได้สิ้นพระชนม์แล้วเป็นหลายปี ผู้ศึกษากฎหมายก็ยังรู้จักจากราแฉแบบแผนที่ดีทรงทำไว้ เหมือนหนึ่งว่ายังมีส่วนแห่งพระองค์คงอยู่ในโรงเรียนสืบไป

อนึ่งในการที่กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ทรงจัดราชการยุตติธรรมแลการศึกษากฎหมายให้มีผลเป็นความจำเป็นแก่วงไปนั้น ได้ทรงรับความแนะนำช่วยเหลืออันเป็นประโยชน์นานัปการจากเจ้าพระยาอภัยราชา (โรนดง ยัคแมงส์) ที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ผู้เป่าหัวใจดวงพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าพระยาผู้นั้นจึงเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการคิดแปดงราชการยุตติธรรม แลวิธีการศึกษากฎหมายตามแบบใหม่ด้วยชกณหนึ่ง

มองดีเซอร์ ศุภตภาพ โรนดงยัคแมงส์ เป็นชาวเบตเยียม เกิดที่เมืองกังก์ใน พ.ศ. ๒๓๗๘ เป็นบุตรเฒ่าบคักระทรวงโยธาธิการคน

เก่าของประเทศไทย เมื่อเขาได้แต่เมื่อหนุ่มได้รับความศึกษาใน
 ด้านต่างๆ จนเป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในทางกฎหมาย ได้ทำการ
 เป็นผู้ชอเลี้ยงในวิชานานอยู่ในทวีปยุโรป เป็นต้นว่า ได้เป็นผู้ริเริ่ม
 ตั้งสภากฎหมายระหว่างประเทศ และได้รับเลือกเป็นสภานายกแห่งสภา
 กฎหมายระหว่างประเทศถึงสองคราว เป็นสมาชิกแห่งราชบัณฑิตย
 สภาแห่งประเทศเบลเยียม เป็นศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์แห่งมหาวิท
 ทยบรด์เจิลส์ เป็นคอกเคอร์กิตติมศักดิ์แห่งมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดแ
 มหาวิทยาลัยเคมบริช ได้เคยรับตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
 ในประเทศเบลเยียม แลภายหลังรัฐบาลประเทศนั้นได้ตั้งให้เป็น ผู้
 พากษาในศาล อัญญาโตตุลาการที่กรุงเฮกด้วย

มองตีเออร์ คุสตาฟ โรตง ยัคแมงส์ ได้เข้ามารับราชการเป็น
 ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินในประเทศสยามใน พ.ศ. ๒๔๓๕ ขึ้นเป็นสมุหซึ่ง
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเพ่งพระราชหฤทัยจัดการ
 บ้านเมืองตามแบบใหม่ มองตีเออร์ คุสตาฟ โรตง ยัคแมงส์ เป็นผู้
 มีความรู้ความชำนาญราชการในยุโรปมาแล้ว ก็ได้เป็นกำลังราชการ
 เป็นที่พอพระราชหฤทัยเป็นอันมาก ใน พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าพระยาอภัยราชา เป็นบรรดาศักดิ์สูงสุดซึ่ง
 ยาจพระราชทานได้

เฉพาะใน ราชการ ยุคนี้ ธรรม ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ กรมหลวง
 ราชบุรดีเรกฤทธทรงริเริ่มคิดแปลงแสด้านเนนการตามแบบใหม่ นั้น ถึง

แม่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบแน่ในพระราช
 ทูตย์ว่า พระราชโอรสพระองค์หนึ่งประกอบด้วยความเฉลียวฉลาดทรน
 ทรองวิชาการอันได้ทรงศึกษามาแม่นยำแล้ว แต่ยังเป็นผู้ประกอบด้วย
 ความเพียรมาคงอยู่ แต่จะถึงซึ่งความสำเร็จในราชการซึ่งทรงรับ
 มอบหมายให้จัตมนักจริง แต่ยังเป็นผู้มัวพระชนมายุน้อย ยังไม่
 ความคุ้นเคยในราชการมานานนัก ไม่ได้พระราชทูตย์ลงไปทีเดียว
 ว่าทรงจัดราชการผ่อนปรนทางเก่าแต่ใหม่ให้เขาเคยจกกันเป็นทีเรียบ
 ร้อยได้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาอภัยราชามมีความรู้แจ้งความ
 ชำนาญ เป็นผู้คอยช่วยเหลือค้ำค้ำเคื้อน กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ออก
 ชนหน่ง เจ้าพระยาอภัยราชารับพระราชทานการรอนนนั้นแล้ว ก็ได้
 ปฏิบัติพระราชประสงค์ ช่วยเหลือเกื้อหนุนกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์
 เต็มความสามารถ จนได้ทรงจัดการราชการสำเร็จไปตั้งพระราช
 ประสงค์

ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้โปรดเกล้าฯ ให้มีกรรมการชุดหนึ่งเป็นผู้
 ตรวจชำระพระราชกำหนดกฎหมายเก่า จัดวางลงไว้ใช้เป็นกฎหมาย
 สำหรับบ้านเมือง มีกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์เป็นประธาน และมีเจ้า
 พระยาอภัยราชาอยู่ในกรรมการด้วย เจ้าพระยาอภัยราชาได้สนอง
 พระเดชพระคุณในหน้าที่ กรรมการนั้นด้วยความสามารถอันยากจะหา
 เสมอ ครั้นเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงราชบุรี
 ดิเรกฤทธิ์เป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม เจ้าพระยาอภัยราชาได้

ช่วยเหลือนำมาในการจัดระเบียบศาล แต่งตั้งเนกาการกระทรวงยุติธรรม ทั้งได้ช่วยเลือกสรรแนะนำนักปณิธิต่างประเทศเข้ามาเป็นที่ปรึกษาบริหารการในศาลยุติธรรมด้วย ส่วนการตัดแปงแก้ไขพระราชกำหนดกฎหมายนั้น เจ้าพระยาอภัยราชาได้เป็นกำลังราชการเป็นอันมาก ทั้งได้ช่วยในการจัดให้มีการศึกษากฎหมายตามแบบใหม่ โดยประการที่เข้าเป็นกรรมการสอบได้ความรู้ก็เรียนเป็นคัมภีร์ นับว่าเจ้าพระยาอภัยราชาเป็นผู้คุณูปการแก่ราชการยุติธรรมในประเทศน้อยอย่างสำคัญได้อีกคนหนึ่ง

เมื่อกำหนดถึงคุณประโยชน์นานัปการซึ่งท่านทั้งสองได้ทำไว้ดังที่กล่าว โดยตั้งเขมมาธรมแล้ว ความยินดีชมเชยในใจก็เกิดแก่เจ้าพระพุทธรเจ้าทงหลายผู้รับราชการยุติธรรม หรือมกการเกยวของแกวชชากฎหมายต่อมา แด่ควรจะเป็นที่สนนินชฐานได้ว่าชนชาวเบตเยียมอนทราบประโยชน์ ซึ่งเจ้าพระยาอภัยราชาได้ทำไว้ในราชการประเทศนั้น ถัดจะบังเกิดความยินดีกับบุรุษชาวเบตเยียมคนหนึ่งที่ได้เข้ามาบริหารการอันองพระเดชพระคุณเพิ่มพูน ความจำเป็นแห่งประเทศสยามอันดงหน่ง เมื่อมีความรู้สึกเช่นจึงมีความเห็นพร้อมกันว่าควรจะสร้างพระดงไว้เป็นเครื่องดงของคุณท่านทั้งสอง เจ้าพระพุทธรเจ้าทงหลายจึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุมัติ สักการเรียโรกนทงในประเทศสยาม แด่ประเทศเบตเยียมสร้างพระรูปแตรรูปทงดงนประดิษฐานไว้ณโรงเรียนกฎหมายพเพนเกยรคดับไปชวกาดนาน

พระราชดำรัสตอบ

ข้าพเจ้ามีความยินดีอย่างยิ่งที่จะเป็นผู้ทำพิธีเปิด ศีลาจำหลัก
พระรูปพระเจ้าพญาเชอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ และรูปเจ้าพระยา
อภัยราชา (โรแดง ยักแมงส์) ณวนหม ทถานทงหลายได้ร่วมความ
คิดร่วมทุน เป็นมรดกสร้างชน เป็นถาวรวัตถุสำหรับโรงเรียนกฎหมาย
เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงคุณความดีของท่านทั้ง ๒ พม

ราชการศาลยุติธรรมแต่งตั้งสำคัญส่วนหนึ่งซึ่งจะเพิกเฉย ขาด
ความตระหนี่บำรุงให้เป็นไปตามสมัยนิยมหาได้ไม่ เพราะเหตุฉะนั้นพระบาท
สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ผู้ทรง เรียงชญาในกฎ ปกครอง อย่าง ประ
เสริฐยิ่ง จึงทรงพระราชหฤทัยที่จะวางหลักการศาลยุติธรรมของเรา
ให้เทียบทันความก้าวหน้าของโลก สืบเหมาะเมื่อพระเจ้าพญาเชอ กรม
หลวงราชบุรี ฯ เสร็จจากการศึกษาگذบมาสามารถได้เป็นกำลัง ฉดอง
พระเดชพระคุณในราชการส่วนสมเด็จพระราชประสงค์ จึงได้ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาพญาเชอ กรมหลวงราชบุรี ฯ ดำรงตำแหน่ง
ตำแหน่งอำนวยการศาลฎีกาพิเศษจัดการศาลยุติธรรมหัวเมือง และตำแหน่ง
ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ตรวจแก่องระเบียบการศาลและ
ชำระคดีต่างพระราชกำหนดกฎหมายเก่าใหม่ และจัดตั้งโรงเรียน
กฎหมายจนจนได้เห็นผลอย่างที่เป็นมา ส่วนเจ้าพระยาอภัยราชา (โร
แดงยักแมงส์) แม้เป็นชาวต่างประเทศก็ได้รับราชการ โดยความจงรัก

ภกตและขอตรงต่อประเทศสยามอย่างแท้จริง ได้ช่วยเหลือเป็นกำลัง
 สำคัญในการจัดระเบียบการศาลยุติธรรมตั้งกวางแล้ว คุณความ
 ดีของท่านทั้ง ๒ ที่ได้ของพระเจ้าแผ่นดินมา จึงเป็นที่ปรากฏมีใจ
 ชาวเราชยี้ แต่เพราะเหตุฉะนี้ความดีในการคิดทำอนันต์สาววัยท่าน
 ทั้ง ๒ นั้นจึงเป็นผลสำเร็จเกินคาดหมาย จนถงมเงินเหลือเป็นทุนได้
 สำหรับขอตราเรียนเกณฑ์การศึกษาด้วยเสียอีก
 บุคณาพเจ้า มีความขมขื่น ทละทพชเบต รูปศีลาจาหงอกทั้ง ๒ น
 เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจคณะเนตบัณฑิต และบุคคล ทั้งหลาย ที่ได้มาพบ
 เห็นพระ ฤกษ์เกษรต คุณความดี ของท่านทั้ง ๒ และให้เป็น คติแก่ความ
 ประพฤติคานเนนการของคนทั้งหลาย พงเห็นว่าถวได้ประกอบคุณความ
 ดีไว้ในชีวิตแดงเกษรตศกตเกษรตคุณไม่สูญเสีย ย่อมจะปรากฏความ
 ดีงามไปชอภากตหาณเหมือนดังรูปท่านทั้ง ๒ น

คำกราบบังคมทูล
ของ
มองสิเออร์ แอม. โปแลง
อุปทูตเบลเยียม

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ก่อนพิธีฉลองพระเดชแห่งพระเกียรติคุณของพระเจ้าสยามเสวย
กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ และเกียรติคุณของเจ้าพระยาอภัยราชา
นเรนทรศีลนัฏสง ข้าราชการผู้ทูลเกล้าฯ ถวายกราบบังคมทูลพระ
กรุณาตักเตือน

ขอความขานทานผู้นกราบบังคมทูล เสด็จพระเกียรติคุณและ
คุณความดีของท่านทรงตั้งมั่น เป็นอันเพียงพออยู่แล้ว ข้าราชการผู้
ไม่ด่ามารักจะหาถ้อยคำใดเพิ่มเติมให้ยิ่งขึ้นไปความนอก ที่ข้าพระ
พุทธเจ้าใคร่จะกราบบังคมทูลคือ ว่าการที่ข้าพระพุทธเจ้าได้มาเฝ้า
ทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ ณ สถานที่อันเป็นสำนักผดุงอบรมทาง
ใจทางความคิดให้รอบรู้การระค่อหัดกิจกรรมแห่งพระราชกำหนดกฎ
หมายอันศักดิ์สิทธิ์ ทรงเป็นวาทกเบ็ดขมูสสำกรัยแห่งสหประชาชาติของ
ข้าพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งต้องขอต่อนามว่าเป็นผู้เชียวชาญเชิงกฎหมาย
ด้วยดีหนึ่ง สำหรับเป็นเครื่องจตุรจากรักคุณความดีที่ยั่งยืนนาน ตั้งน

ข้าพระพุทธเจ้าขอมเตมคนไปต๋วยบัตยงนถ รูปคี่ตาจ่าหงกนจกปรากฏ
 เป็นพยานตั้งบัตร์แลหาหนค่อไปว่า สยามรัฐมิไคต่มผู้ซ่งเคยรับ
 ราชการ มคความคคความชอบค่อประเทศ แลระกอบค่วยความรู้อีกอน
 สุ่มทเรยกวากคญญูกตเวท

ไคมาตระอของชุดพระบาททรง รับคความคคคจะ ส่ถาปนาท ระดกน
 ไคอยู่ ในพระบรมราชูปถัมภ ตงคคคณจนสำเรจตตวงณเพดางน
 ข้าพระพุทธเจ้ารู้อีก ในพระมหากรรณาชคณเป็นอันเกด่า ๆ แลระขอพระ
 ราชทาน พระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูล แลคคความรู้อีกขอคณ
 อยางยงแกบรคทาทานทบรคาคทวพยและก่าตงบัญญัติความคค จน
 เป็นผลสำเรจอกค่วย

ขอไคมาตระอของชุดพระบาททรงนั้น ในพระราชหฤทัยว่า กคคคคค
 แหงการยกย่องสรรเสริญอยางเอ็กเกร็กเบ็ดเผย แก่ทาน โรแดง
 ยคแฆงต์ ณทสมนุมน จกบ้นคางคคตให้ชนชาวเบตเยยม ในประเทศ
 อนเป็นเมืองบคระของทานนุมน บ่งเกดคความปดางปดมสำนคในพระ
 มหากรรณาชคณเป็นแน่

ไคทคคณข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทาน กราบบังคมทูลทราบไค
 มาตระอของชุดพระบาทว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้รับ ไทเรดลคองณบ้จก
 มองส์เอชโร อม่งส์ เณาบคคกรทรวงการต่างประเทศเบตเยยม ไค
 คความณบบ ทนงขอ ให้ ข้าพระพุทธเจ้า น้อม น้ากวาย ค้วชอบ พระคณอน
 จรงใจของวงค้คคกุดทานโรแดง ยคแฆงต์ แลเอ็กณบบทนงทานเณาบค

ขอพระราชทานสั่งแต่งตั้งคุณวิจิตร บำรุงสุข องคมนตรี
 ชาวเบตงเบตงได้รับเกียรติยศแด่ความยกย่อง ในราชการซึ่งได้ร่วม
 มือนของพระเดชพระคุณ ยังกความจำเริญแด่ความสำเร็จให้บรรลุ
 พระราชประสงค์ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
 พยาเชอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

คำนำ

ได้อธิบายกฎหมายทศนควาวันสัปดาห์หลายวัน ทุกครั้งได้นำ
 พุดไม้หยดปากไม้ต่ำกว่า ๒ ชั่วโมงแล้ง ๕ ชั่วโมงก็มี ไม่ใช่เป็นการ
 เล่นเด็กเรียน บัน กมาก จนจะ ไม่นมท ให้เงงเกาย ขององนงกบพนแดง
 คางคนต่างถอฮาวุชตนด์อสำหรับจคด้อยค่า ทัวให้ผัดอนกระตากระ
 เคองจจะพูดเหตุวไหลไปได ของจุดประกายงทุกอนฮานหนงด้อย
 แปลไ้เตรียมการ

ขอความทอจเวมใช้จหวังจกกทมด คงคองมผลบง เหมือน
 อย่างเชนเรองฮน แต่เด็กเรียนทไ้ส่าเหจรไปแดงมนไ้ยรู้วาคฤผดท
 ไหนถกทไ้หน นักเรียนครงนคองเหมือนกน แต่ถงจจะพูดผดมากกต
 คัดวาคงจะไ้มีประโยชนแกผบงบ้าง เชนจ่าไ้ยไ้ฟังคางมแปลก ๆ
 ทังคุดใจนำให้มคึกคคไ้ไปเในเรองทไ้เคยนค

ทศพมพนเปนแต่ยอ, แต่ส่าหรับคนทไ้ฮานกฎหมายแดง

กนิยายน ๒๒๘

รพพมณศกค

หิวชอคาอชบายกฏหมายทคน

ทโตบอกลให้มกเรียนในศก ๓๓๘

ทคน

ทคนนเปนทรวพทพงเคตอทไมโต แดในคาทเรชกวาทคนน
ตามชรรนคากะกนคความดงคนไมทโตปลุกใจเปนประจำ เปนคณต
ใครชายดงนคองเขาใจว่าชายคณตไมทโตปลุกใจในดงนน แดเมื่อ
โตชายแลจ ถึงในสัญญาจะไมได้ว่า ๆ โตชายคณตไมทวักค กคอง
เปนการเขาใจว่าโตชายคอง เพราะคณตไมนคคองคณตนเปนประจำค
ว่าเปนทคนคอง

แตคณตไมทปลุกเปนรายมีเปนคทอญมณตมตล เซนอยางคณตเขา
คณตทกคณตไมทปลุกเปนประจำ จะวจนจยว่าเปนทคนคองเสมอไปไม
ได้ คองแฉงแตการเปนเรอง ๆ เปนคณตให้เขาทนอไมกกำหนดเวลาจะ
บอเด็กเมื่อไร เจ้าของทจะบอเด็กสัญญาเขานนคณตคณตเขาเขาได้
เกยวชาวของเขาทโตปลุกใจไมได้ เพราะชจนนเปนของคณตเขา ไมไรค
คณตนคณตของเจ้าของท

บ้านทปลุกดงในทคน จะเรชกวาทรวพทพงเคตอทโตคณาไมได้
แตจะเรชกวาทคณตคองคณาไม คองคชรรนเนยมทโตประพคณตมาใน
เมืองไทย เรชนฝากระคานอยางเกาคคณตทนว่าเปนทรวพทพงเคตอทโต
เพราะตามชรรนคานเมอชวทกนแลจแลไมกคณตทนว่าชายเรอนคอง คอง
ยอมให้เจ้าของคณตคองไป

แต่ในกาลสมัยนั้นเกิดมคคกทจรอดอนไปโดยยากได้มากจน จะ
 เหาธรรมนิยมเรือนผ่ากระดานมาใช้ใหม่เรื่องตถ กัตุเป็นกระโรอยู่ เช่น
 คนขายทคนทมตทจรณจณยวาชายตทคด้วยญาไม่ยงไม่มคจอย่าง เห็น
 ว่าคงต้องดับความประดังคังใจของผู้ตญญวกัน เช่นอย่างว่าราคาที่ได้
 โทกนพ จะสมคจร้สำหรับทคนอย่างเคย ฤสมคจทททคนแตตทจย

เจ้าของที่ดิน

ทคนทงหมคเป็นทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทาได้ทรง
 เป็นเจ้าขอตร้อยอย่างเคย ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินด้วย

พระเจ้าแผ่นดินแปลว่า แผ่นดินในพระราชอาณาเขตเป็นทของ
 ทานหมด เพราะเหตุนี้จึงทรงมีอำนาจที่จะไล่คนทอยในที่ดินนออกได้
 ไม่คองพระราชทานค่าทำขวัญ แตเพราะเหตุนี้ จึงมีโฉนดตราแดงตรา
 ของโบเคี้ยบบยาค่าง ๆ ซึ่งเป้นหนังสือให้อนุญาต ให้ราษฎรเอาไศรย
 ทากนในทชงเป็นของพระองค์ทานน

แม้ว่าที่ดินไม่เป้นของพระเจ้าอยู่หัวแล้ง ก็จะไม่เรียกพระองค์
 ว่าพระเจ้าแผ่นดิน ก็จะไม่ทรงไล่คนชอกจากที่ดินไม่ได้เฉย ๆ ราษฎรก็
 จะไม่คองถือ โฉนดตราแดงตราของอย่างไร

หนังสือสำคัญต่าง ๆ สำหรับทคนทความเป็นสทชกค ไม่ได้แปล
 ว่าได้ ทรงตร พระบรม เศวา นภาพ จากทน ให้แก่ คณอนไปเป้นเค็ดชาค
 เห็นโค โดยง่ายในกาลทใดท จะม โฉนดตราแดงกค ไมนกคเหมือนกน

เพราะเหตุฉนั้นจึงเรียกว่าเป็นสิ่งทอนน ^{๕๐ ๕๕} แต่แต่ว่าเป็นสิ่งทอนนในระหว่าง

ราชฏรกันแต่กัน หาเป็นสิ่งที่งานถึงคิดพระบรมเดชาภาพไม่

เมื่อ ๓๐ ปี ๒๐ ปี มาแต่การใดที่ราชฏรอยู่แต่ไม่ให้เงินทำ
 วิทยุไม่เป็นการแปดกปดาก ค่าทำวิทยุเป็นการพงมชน เพราะเหตุที่
 ใดกต่างมาแต่ ถ้าผู้ใดจะได้ค่าทำวิทยุแล้ว หาได้โดยอำนาจในกฎ-
 หมายไม่ ได้แต่โดยทรงพระกรุณาเท่านั้น

มีกฎหมายในลักษณะเบื้องต้นประกาศปี ๒๕๐๓ บท ๕๒ มีความ
 ว่า “ในแวนแควนกรุงศรีอยุธยาหากัดอกพรัดนราชชาบบริรมย์เป็น
 ที่แห่งพระเจ้าอยู่หัว หากให้ราชฏรทั้งหลายผู้เป็นข้าแผ่นดินอยู่ จะได้
 เป็นที่ราชฏรห้ามได้นั้น, ไม่ได้แปลว่าที่นออกจากกรุงศรีอยุธยาเป็นที่
 ของผู้อื่น เช่นอย่างเดรัฐุมทตณ ๔ แห่ง ถนนพระจักร ๑ ตำพง ๓
 บางปะอิน ๓ โคราช ๓ แดเดรัฐุนนพุกว่าที่ ๆ โคราชเป็นที่ของนจะ
 จะอนจณยวาทอก ๓ แห่งไม่ใช่ของเขาก็เป็นการผิด ลักษณะเบื้องต้น
 บทพเป็นแต่เจ้าหน้ายความเท่านั้นเอง

ในมาตรา ๓ บท ๕๓ มีอก กล่าววว่า “ถ้าทนอกเมืองหลวงอัน
 เป็นแวนแควนกรุงศรีอยุธยาไร้ที่ราชฏร” แปลว่าอาณาเขตรทชน
 กรุงศรีอยุธยาเท่านั้น สองบทรวมกันมีความประสงค์จะกล่าวเพียงว่า
 ในเมืองนอกเมืองทคนเป็นของพระเจ้าอยู่หัว

ที่หลวง

คำสั่งจากท้าวเวียงทอนเป็นท้าวหลวงทอนเป็นท้าวหลวงทอน จะแปลโดย
ตรงแล้วแปลไม่ออก เพราะทุกหนทุกแห่งเป็นท้าวของหลวงทอน แต่ดูจะ
มีความประสงค์แตกต่าง ๆ หลวงเก็บไว้ ญาติ ๆ ให้คนเอาใส่รยเป็น
คราดจะเรียกคนเมื่อไรได้หมด ไม่เหมือนที่ ๆ ให้ออกโฉนดตราแดง
ให้ไปทมิได้คิดจะเรียกเขาคืนเงินแต่เป็นการพิเศษ

ออกประการหนึ่ง ที่ ๆ เป็นท้าวหลวงเช่นนี้ เจ้ากระทรวงเรียกคืน
เองได้ แต่ที่ ๆ ได้ออกโฉนดตราแดงตราของแล้ว ถ้าจะไ้ราษฎร
ออก คงได้ยว่าเจ้ากระทรวงได้ออกไม่ได้โดยอำนาจ นอกจากจะไ้รับ
พระราชทานพระบรมราชานุญาต ก็รัฐบาลต้องรู้เห็นด้วย

หมวดที่ ๑

วิธีที่จะจับของกตัญญู

รัฐบาลให้ราษฎรอาสาไ้รยทำกินในแผ่นดินนั้น โดยให้
หนังสือเป็นสำคัญคือ เช่นเป็นการที่ให้อนุญาตตามธรรมดา ถ้าจะ
ให้อำนาจโดยทางอื่นแล้วเป็นพิเศษ เช่นอย่างบริษัทซัคสดของคุนาศยาม
ที่รับพระราชทานอำนาจโดยประกาศพระราชบัญญัติ

หนังสือสำคัญตามธรรมดาหมอยุ & อย่าง คือ

๑ ใบเขียวขี้ยา ๒ ใบของฎาตราของ ๓ ตราแดง & โฉนด

ใบเทียบข่า

ใบเทียบข่าหนัก ใบขมิ้นขาว หนักอย่างละเท่ากัน เป็นเจ้า
ของทนต์โตมหิง (ฎีกาที่ ๖๕ มี ๓๑๗) มียุบายกรรมการอำเภอ
กำหนดให้ชอกใบเทียบข่าให้ราษฎร แลแบ่งได้จาทให้ใช้ได้มีอายุถึง ๓ ปี
เช่นประสงคจะฉ้อโดยมาก เพราะใบเทียบข่าเช่นหมวยยามเขาอย่าง
ตราของทอำเภอกำหนดทำไม่ได้ มักจะมีชุมในแขวงกรุงเทพ ฯ ถึงจะ
บงว่า ๓ ปีก็ กัดของถั่วไซใบเดียว

ผู้ใดทลใบเทียบข่าไว้พนักกำหนดมหิงแล้ว ต้องทำใบเทียบ
ข่าใหม่ ฎามีฉนหนต้องขอใบจอง ถ้ายังคงถือใบเทียบข่าพันอายุอยู่
แล้ว จะขอใบเทียบข่าพนักมาขงานไม่ได้ แต่เขามาเป็น
ความกับราษฎรผู้อื่นได้ เมื่อได้ทาทใหม่ผลประโยชน์นั้น ถ้าไม่ทาท
เป็นผลประโยชน์ในปี ๓ นั้นแล้ว ยันราษฎรกันเองไม่ได้เหมือนกัน

ใบจองฎาตราจอง

ใบจองหนัก ใบขมิ้นขาว หนักอย่างละเท่ากัน แต่มีข้อสัญญาว่าผู้ถือ
ต้องทำใน ๓ ปี มฉนทนต์ทุกคนเป็นของรัฐบาล แลเมื่อได้ทาทแล้ว
ทาทตั้งหยุดทาทเสียกต ถ้าหยุดถึง ๓ ปี ก็เป็นหลุดเหมือนกัน

ในพระราชบัญญัติดินประเินมาตรา ๕ ๗ ๘ มีข้อกศกศก
ราช ๓๒๓๖ ๖๖ ๓๓ มีฉา

“ถ้าผู้ใดจับจองมาพางดอยในกรุงเทพ ฯ แลหัวเมืองใฉมาก

ทวแต่ไม่เคยแตกออก ทรงทให้กรวางวางเป่าพัน ๓ ปีไปก็ หรอก
 ได้ทำมาอยู่แล้ว ภายหลังไม่ทำทั้งไว้พัน ๓ ปีไป ให้ขาดผลประโยชน์
 ในแผ่นดิน ถ้าผู้ใดจะไปทำมาในทหนักให้มาบอก งดว"

คือถ้าขาด ๓ ปี เจ้าของเดิมจะมากล่าวว่าเป็นของคนไม่ได้ ผู้
 ใดจะเข้าทำก็ได้ เหมือนอย่างว่าทวางเป่า (ฎีกาที่ ๓๕ ปี ๓๓๗)

โฉนดตราแดง

โฉนดตราแดงเป็นหนังสืออนุญาต ให้ทเป็นสิทธิ์ที่จะทำกดีไม่ทำกดี
 โฉนดนั้นเป็นหนังสือสำหรับโฉนดตราแดงสำหรับนา แต่ค่าทง ๒ นใช้ปะ
 ปนกัน

โฉนดป่าเป็นคำทไม่มีในกฎหมาย จะเปหนังสือมีประโยชน์
 อย่างไรบ้างแก่ผู้ชนนทคชาท ความประสงค์ของข้าหลวงทออกโฉนด
 ป่าให้ชน คือเหมือนว่าให้หนังสือไว้ลบบหนังสือเพอที่จะได้เอามาชน
 เขาโฉนดจริงภายหลัง แตกมหลายรายทหาเปไปตั้งหมาย โดยเหตุ
 และตามเคย ใครถือโฉนดป่าอยู่กดีอยู่ชน จรมอำนาจอย่างไรบ้าง
 ชงใหม่ใครเถียง

ใบเสร็จ

ใบเสร็จหาใช้หนังสืออนุญาตจของทคนไม่ มีคนเข้าใจผิดมาก
 ใบเสร็จเปมแต่ใบรับศวาได้เสียคานวแดงเท่านั้น แต่เปหนังสือทอื่น

หนังสือมอบหมายใดก็ตามที่มอบหมาย แดงเป็นหลักฐานก็ ไม่เป็น
หลักฐานเด็ดขาด เพราะบางทีจะได้เสียภาษาอกรำนา แต่หาได้ทำไม่
ก็ไม่ได้

เจ้าพนักงาน

ใบเทียบย้าย, คราของ, คราแดง, โฉนด, เป็นหนังสือที่
เจ้าพนักงานออกให้ แต่ใครเป็นเจ้าพนักงานนั้นตอบอย่างไร ไม่ เพราะ
เหตุว่าในเรื่องมาแล้ว ไม่ได้เคยมีเวลาที่ไมมีการเหวี่ยงเหวแต่สักครา
เดียว มีประกาศบ้างไม่บ้าง มีอย่างหนึ่งทำอย่างหนึ่ง มีนามแบบ
ที่คล้ายๆ บางทีมีคำสั่งเจียบๆ ไม่มีใครรู้นอกจากในใจเจ้าพนักงาน
เอง แดงคำสั่งนั้นจะตอนเมื่อไรก็ไม่มีใครรู้ นางของต่าง ๆ การเป็นตั้ง
นี้ไม่โรงศาล จึงยอมรับหนังสือมากกว่าเป็นใบอนุญาตใช้ได้ ในกฎหมาย
เพราะถ้าไม่รับแต่ตรวจแต่อย่างจริงแล้ว บางทีจะไม่หนังสือสักฉบับ
เดียวที่ใช้ได้ถูกต้อง ประกาศคำสั่งฎาแบบฎาการ โฉนดต่าง ๆ ที่
เป็นมา

ในประกาศเดิมประเมินนาข้อ ๓๐ คู่มือความว่ากรมการอำเภอ
ฎีกาพนักงานอำเภอออกใบเทียบย้ายได้ แดงตามธรรมเนียมอำเภอที่
เป็นตนออกให้

คราของคราแดงแต่โฉนดนั้น ดูเหมือนว่าต้องการราชการ
ยศสูงกว่านั้น เป็นคนโฉนดมีเสียงวาตของมหาหลวงแบ่นาย ไม่มีกา

หนักว่าใครอย่างไร เช่นอย่างตราของตราแดงทุกคองมเด่นา ๆ นั้นจะ
เป็นมนุษย์ชนิดใดไม่อธิบาย แต่ตามที่ปรากฏในตำนานความ บางทีก็
เป็นข้าราชการไม่เคยได้ยินชื่อ บางทีก็เป็นผู้ว่าราชการเมือง

ทองตรา

วธกฏหมายเป็ดยหมกฏหมายด้วยทองตรานั้น แต่เดิมเป็นการ
ตลก เพราะเหตุว่า ๑ พลน ๑ รูดักจากนมอานามาก ผู้ใดจะตรวจ
ทองตรานหนักยาก แต่ทองตราจะมีข้อความอย่างไรก็สำเร็จตามความ
ประสงค์ด้วยชนค่างตราการผู้ชำระชนอยู่ในกรมในกระทรวง แต่ใน
สมัยนมผลอยู่อย่างหนึ่งทว่าชนค่างตราการกลายเป็น ผู้พิพากษาหมด
แต่ไม่ใคร่ชนอยู่ในกระทรวงที่ออกทองตรานั้น ทองตราไม่เป็นการที่
เบ็ดแผ่นัก ผู้พิพากษาผู้เห็นไม่ได้ ครนผู้ใดเป็นความอ้างแต่ขยายทอง
ตราออกมายัน ผู้พิพากษาไม่เคยเห็นเคยพบก็จำเป็นตอองมีความฉงน
สงสัยต่าง ๆ แต่เป็นการที่น่าฉงนเพราะศทความกฏหมายอยู่ แต่จะ
ให้ใรฎาไม่อยู่ในอำนาจผู้ใดผู้หนึ่ง ถ้าขยายออกแล้วก็ได้ ไม่ขยาย
ออกแล้วใครจะไปรู้ แลถึงจะมีทองตราเล็กทองตราเต็มก็ดี ใครจะ
ไปรู้เหมือนกัน ทองตราต่าง ๆ น เป็นอย่างกังกอได้เดือนของผู้
พิพากษาไม่น่าจับไม่น่ารัก จะเกิดทโทษเมื่อไรไม่มีใครรู้ จะตายแล้ว
ฤายังบอกไม่ได้

ฉนเองก็ไคเป็นผู้พิพากษามาหลายปี แต่ก่อนทจะตคตสพเรื่องใด

ข้างของตราแล้ว อย่าต้องสงสัยเลยว่าฉันไม่ได้คิดหลายครั้งหลายหน มี
ช่องหลังทางใดเชื่อเถิดว่าคงหนัก

เป็นดั่งภาสคฤหิมาลัยว่าคนทั้งหลายรักฤหิมาลัยหมด จะมาร้อง
แก้คดีว่าไม่รู้ว่าจะบังคับงั้นไม่ได้ แต่เมื่อจะไม่ให้สภาสัดคนเป็นยุติ
ธรรมอย่างที่สุดแล้ว ต้องให้เขามีโอกาสคลุหิมาลัยหมได้บ้าง ต้อง
ตราพระราชูรไมมี โอกาสกระตุเสย แทนแต่ที่ของถนอยู่จ่ายยุติธรรมไม่
ยุติธรรมเป็นแต่คำพูดเขาจริงจังกักไม่ได้

จับจองที่ ๆ มีคน

จับจองอย่างไรก็ดี โดยขอใบเหยียบย่ำฎาใบของต้องเป็นที่
เข้าใจว่าขอจับจองที่ ๆ ว่างเปล่า เป็นรัชกฤหิมาลัยบทหนึ่งที่ว่าจับจอง
ที่ ๆ มีคนอยู่กันกั้นไม่ได้ (ฎีกานายแจ้งท ๕๘ ปี ๑๑๘) แต่คนทท
เต็มอยู่จนจะมีหนังสือคำคัญอย่างไรฎาไม่แยกก็ไม่เป็นการสำคัญ เป็น
คนมคน ๆ หนึ่งทกร่างทรงพททำเป็นนาชน ไม่ได้ขอหนังสืออนุญาต
รัฐบาลอย่างไร ในเวลาทคน ๆ นนทำอยู่ทุกบคิงน ผู้ใดจะไปจับจอง
ที่อื่นเคียงกันไม่ได้เป็นชนชาติ ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใดได้ทำหนังสืออนุญาต
ฉบับใดฉบับหนึ่งให้กค หนังสืออื่นนไรไม่ได้

คาคทเรียกว่าจับจองเป็นคาคทเข้าใจว่าจับจองทว่างเปล่าตรง

คคอย่างทมานานคคคนทถอใบเหยียบย่ำ ทำพามาหลายปีไม่

เปิดชนเป็นใบของตราแดงชนเพราะเป็นการจ้วมาก คน ๆ นอ้างอำนาจ

จากใบเหยียบยาไม้ได้กด แต่ข้างอำนาจทัศนได้เป็นผู้ทำเสมหามาได้
คือข้างยืมเขาแล้วราษฎรผู้หนึ่งจะมาแย่งชิงนานน ฎาแย่งจึงที่บนา
นั้นได้ แต่จะอ้างยืมรัฐบาลหาได้ไม่

แม้ว่าได้จับของทบัทมคนทำแต่ครึ่งหนึ่งฎาส่วนหนึ่ง อีกส่วน
หนึ่งไม่ทบบ ใบสำคัญนั้นใช้ได้แต่ในส่วนของไม่ทบบ หาใช้ว่าใช้ไม่ได้ทั้ง
หมด

วัดผิด

ในหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินทุกอย่าง ถ้าบอกค่าบดผิดฎาผิด
ผิด ผูกมัดของรับผิดชอบตามนั้น จะอ้างว่าไม่ใช่โทษของคนไม่ได้
เพราะตนคงจะต้องตรวจเช่นอย่างว่าราคาบดที่ ๓๐๐ ไร่ ในหนังสือสำคัญ
มีแต่ ๘๘ ไร่ ต้องถือว่าของ ๘๘ ไร่ (ตามฎีกาที่ ๒๓๗ ปี ๑๑๘)

ข้อแรงคนอื่น

ได้ของทัศนใจแล้วปล่อยให้ผู้อื่นเข้ามาทำในนาของตน ให้เขา
คิดว่าเป็นที่กร้างว่างเปล่าไม่มีเจ้าของ เขาได้ทำทใหม่ราคาสูงจน
พอก่อนตราของของตนจะสิ้นอายุ ตนพร้อมร้องขยได้เขา ประสงค์จะ
ข้อแรงเขาดงน ต้องเสียค่าแรงให้เขา ความฎีกาที่ดวงออกดำว ที่ ๕๓
ปี ๑๑๘ ข้อแรงนผู้พพากษาเป็นตนกำหนดว่าเท่าไร

เจ้าของหลายคน

ทุกคนหนึ่งหนึ่งแห่งไรไม่จำเป็นต้องมีเจ้าของคนเดียว จะมีเจ้า
ของ ๒ คน ๓ คนก็ได้ เช่นอย่างเขาขอของๆเขาขอชดใจ ญาติใครรับ
มรดกมายังไม่ได้แบ่งปันกัน ทุกคนทรมเจ้าของมาก คงจะฟ้องร้อง ชดใจ
กันเองไม่ได้ แต่เจ้าของคนหนึ่งจะขายๆจะจำหน่ายอย่างไรก็ยาก ถ้าจะ
ขายได้แจกแต่ในส่วนของตนเท่านั้น คือถามๆขอจะเอาให้ได้ ต้องฟ้อง
ขอแบ่ง (ฎีกาที่ ๓๘๓ ปี ๑๓๑๘)

ในการเมื่อเจ้าของหลายคน ๆ หนึ่งขายไป จะขายได้ๆไม่
โดยังไม่สู้แน่นัก

ข้อในหนังสือสำคัญ

โฉนดตราแดงมีข้อใด เหน็ ๆ แจกตกเป็นของผู้หนึ่ง
ผู้เมียในกฎหมายเหมือนอย่างว่าคน ๆ เดียวกัน ในโฉนดมี
ข้อทั้ง ๒ คนก็ ผู้ผานาจขายแจกไปได้ เพราะผู้เป็นอิสระตาม
ลักษณะผู้เมีย

มีข้อพ่อกับลูก ฤ็แม่กับลูก ต้องฉนฉนว่าพ่อฤ็แม่ทั้งหนึ่ง
ของลูกทั้งหนึ่ง

มีข้อพ่อแม่กับลูก ๒ คน ต้องแบ่งเป็น ๔ ส่วน คือพ่อแม่ ๒
ส่วน ลูกคนละส่วน

ถ้าผู้ใดมีโฉนดขอผู้หนึ่งต้องเป็นผู้ชบายว่าได้โฉนดนั้นมาอย่างไร

คล้ายกับชื้อในโฉนดคน กคือชื่อในหนังสือสัญญาชื้อทศพ
มีประกาศรัชกาลที่ ๕ เป็นข้อบังคับประกาศนิตลงวันที่ ๑๕ ๕ คำ ป
จอกยังเปนเชกศกมมีความว่า

“หนังสือส่งสารกรมธรรมเนียม แดก แดงสัญญาจำนำชื้อชราย
ห้ามอย่าให้เอาชื้อผู้อื่นมาไ้แทน ผู้ใดเป็นเจ้าของทรพยกให้ไ้ชื้อม
นเองตรง ๆ ถ้าในหนังสือเป็นชื้อของผู้ใด กจะคิดเงินเปนของผู้อื่น
มชื้อในหนังสือ”

กฎหมายฉบับนี้ ไซ้ใดแต่ยอมให้ชื้อบายว่าเหตุไร จึงไม่มชื้อ
รองคังเปนคัง เช่นในกฎกระทรวงประมาณพด ที่ ๑๕๐ ปี คคช
ชงศวรรค ออกอย่างหนึ่งคือพอเอาชื้อลงลงในโฉนดเพื่อจะไม่ให้เจ้าหน
รองคณชคทคณใด ฉ้ออุกทนเปนคัง ได้มคังอย่างทคังคังไม่ยอมชก
ประกาศนิตลงจฉด แต่ความเรื่องนเปนความนานแถวแถวเหตุเหมือนไม่
ถงฎกา

ทางเดิน

กรรมสิทธิ์ที่ดินถ้าจะมคังกรรมสิทธิ์ชื้อของต่าง ๆ แถว กมีคชอยู่
คังชเหคควาบางทคณจะมอานาจเดินชามไ้ เจ้าชองไม่มอานาจห้าม
อานาจเช่นนอชกฤษเรียกวา อสิ้เมนต์ ในเมืองไทยมอช้อย่างคังคช
ทรงคณ

เป้นคังเปนกรรมนิเยมมาแต่โบราณ ทวไ้ไ้ทั้งนาในเขตารชัฐ

ไม่ได้เพราะปลูกผู้ใดจะเดินข้ามก็ได้ เจ้าของจะฟ้องว่าบุกรุกไม่ได้ แต่
 ที่นาในเวลาที่เพาะปลูกอยู่ เจ้าของที่นาแห่งใดมีที่อยู่ในระหว่างกลาง
 นาอื่น จะเดินตามคันนาของคนอื่นไปนาคนใด ไม่มีใครมีอำนาจห้าม
 บังคับ

ทางเดินออกอย่างหนึ่งนอกคอกทางเข้าออกบ้านเขา ถ้าเขาได้เคย
 เดินเข้าออกโดยข้ามทุ่งใดมานานแล้ว เขามีอำนาจที่เรียกว่า ขีดเส้นตัด
 แต่อำนาจเขาบานออกบานพ ศาดอยู่ข้างจะกด คอถามทางอื่นออกได้
 แล้ว มักจะไม่ยอมให้ถอนอำนาจเดินข้ามทุ่งของตนต่อไป

อำนาจเดินข้ามทุ่งอื่นเกิดขึ้นได้ ๒ อย่าง ๆ หนึ่ง โดยที่ได้เคยทำ
 นานาน ฎีกาออกอย่างหนึ่งโดยที่ให้อานาจถนจรมต้นจางกตไม้มกต แต่
 บางทีเมื่อจำเนน

ทะเลแม่เนาแลคลอง

ราษฎรจะจับของตกคนใด แต่จะจับของที่แม่น้ำจากคลองทาง
 เดิน ฎีกาตัดสินไม่ได้
 เป็นคนทญุโดยขุมรพนา จะอ้างว่านานาบ้านเป็นที่ทชของตพพน
 ไม่ถูกเลย แต่เหตุไรจึงจอดแพได้ แต่ห้ามผู้อื่นไม่ให้จอดได้ นอก
 จากจะได้รบอญวาคของตพหาไซ โดยถ้าเราเป็นเจ้าของไม้ ที่จริงพน
 คชเจ้าของตพพรพนาพมถพน มีอำนาจที่จะห้ามไม่ให้ผู้อื่นมาวางแกบับค
 เขตพบ้านเดี่ยว

ทุกความเมตตาเป็นสิทธิ์ของเจ้าของดี ริมคลองทางเดินไม้
 เป็นสิทธิ์เพราะจุดแพไม้ไผ่ผูกมัด ริมคลองกตกรรมเมตตาทุกไม้เป็นของ
 เจ้าของกรรมนาถ ๒ อย่าง แต่ในคลองบางคลองรัฐบาลจะให้จุดแพ
 แฉ่วเป็นทักตทางไปมาจึงไม่ให้จุด ริมแม่น้ำ ๆ กว้างไม่เป้นไรจึงให้
 จุด แต่ถงกรรมหนักก็ยอมให้จุดเรือแพแต่เพียงธัมภกร ดังทมิ
 กำหนดไว้ในกฎหมายท้องถิ่น

ตีโป๊ะ

ที่ปากน้ำตวง ๆ มีคนพยายามจะจของมาก แต่เป็นทักจของไม่ได้
 แต่เหตุไรราษฎรจึงเป็นความเรื่องโป๊ะกันได้ เพราะเหตุว่าถ้าจะมคค
 ฐนได้แฉ่ว เป็นความเรื่องบังโป๊ะกัน ถ้าคนพื้นเต้าโป๊ะซึ่งเป้นบระ
 ทุษฐุร้ายคือทรพชคช โป๊ะนมแทนน ไม่ได้ทำร้ายแก่กรรมธัทททะเล
 อย่างไรเพราะไม่เป้นกรรมธัททได้ แม้วาผู้ใดรือโป๊ะไปวันหนึ่ง คงใจ
 จะมาตงมือปลุกโป๊ะใหม่ในตอนเดียวกนนมพรงม แต่ในเวลาอีกตางคณ
 ผู้ใดมาปลุกโป๊ะซึ่งตางงเดี่ยกอน เจ้าของโป๊ะเดิมไม่มีอำนาจพูดคักคำ
 เดียว แต่ถ้าไม้ของเขายักอยู่ตักคณหนึ่ง ใครจะไปถอนจนไม้ได้เป้น
 ธิพชาด ถ้าถอนเอาไปเป้นชะโมยได้

ป่า

อีกอย่างหนึ่งกทป่า ซึ่งไม่มีควออย่างจะพูดเป้นแน่ โนเมือง
 ไทยมีราษฎรชนคทหนงทหากินโดยเอารคณชางททานมพยาง พวคนไม้

015233

ได้อ่างขออำนาจในที่ดินที่บ้านเลข ๕ แต่ขอว่าตนยางเท่านั้นคนหนึ่งของ
คนแสดงขอขายรับมรดุกันเป็นธรรมเนียมมา ถูกผิดอย่างไรไม่ทราบ
ยังไม่รู้ว่าได้เคยเป็นคดีขึ้นศาลหรือยังเลย

ทอดขี้ต

เมื่อใดพูดถึงขี้ตของท้าวโตแล้ว ทุกคนจะกล่าวถึงการทอดขี้ตที่
มาทบวนญาติต่าง ๆ ค่อยไป

ผู้ททานามือเปล่าไม่มีหนังสือสำคัญอย่างไร ถ้าทงทอดขี้ตจะ
ไปเมื่อไร ก็เป็นทอดอำนาจเหมือน แต่ของเรื่องให้ค ย่าไปว่าว่า
ออกจากบ้านเมื่อไรเป็นทอดขี้ตเหมือน ทอดขี้ตต้องมีเจตนาจะไม่เอา
อีกค่อยไป ถ้าทงไม่ทุแตรงวง เช่นอย่างเคยจนกับบุตรเป็นตนกำลัง
สู้บอยู่แล้วขวางไป คองเขาใจว่าตั้งใจทอดขี้ต แต่ถ้าตุคทหนึ่งแล้ว
วางไว้ แล้วจับตุคทจะเรียกว่าทอดขี้ตไม่ได้เลย แต่ถวางใจแล้วเต็ม
ไปตอนไม่ถือเอาทบุตรนไปคอง ถึงจะไม่เจตนาจะทงกต ในกฎ
หมายทคนเรียกว่าทอดขี้ตเหมือนกัน

คนทอดขี้ตของท้าวโต ถ้าทงไม่ทำ ๓ ปีเมื่อใดทอดอำนาจ
เหมือน ถ้าจของใจมากทำได้แค่น้อย ถ้าทอดขี้ตไม่ทำแค่เป็นคองน ก็
เป็นคองคองเต็มแต่คองนโตทไม่ได้ททานนเป็นทอด เช่นจของมา ๓๐๐๐ ไร่
จะปลูกเขาตนเคยจนคองนคอง ๓๐๐๐ ไร่ไม่ได้ คองเหมือนจะไม่คองฮบาย
ให้ขคอกกงาน แต่ชอบคองมากผู้พพพภาษาเต็ม ๆ ไม่เข้าใจในคองนเลย

ความแดงฤๅโดนคนเป็นสัตว์ครึ่งเมฆ แต่ถึงกระนั้นก็ ถ้าปล่อย
 ทอดไว้ถึง ๘ ปีแล้ว ไม่มีใครมาช่วยเอาไปเลี้ยงก็เป็บุญ คือยังอาจ
 คนเองได้เข้าเป็นเจ้าของ แต่แม่มีใครเข้าไปทำ เจ้าของเดิมห้องไม่ได้
 ความถูกกาจนเข่ง ที่ ๗๓ มี ๓๓๗ ซึ่งควรคิด ไม่ต้องอธิบายอีกต่อไป
 เพราะเห็นได้ในเรื่องนั้นแล้ว ถ้าอ่าน ที่ในบทกล่ากว่า ๘ มี ๓๐ มี ๒๕
 คือครบ ๘ ปีแล้วอย่างเขามัก ๓๐ คือนับเหมือนนับอายุเป็นรอบ ๆ

ในเรื่องเช่นนี้ คือที่ทอดรชตจนขาดอำนาจ แด่มสอนเขาทำ
 กฎหมายพูดถึงว่าให้ไปบอกอำเภอกำนันมาจัดให้เขาอยู่นั่น ๆ เป็นคำที่
 เป็นเครื่องประดับเท่านั้นเอง ใครๆก็รู้ได้ว่าอำเภอกำนันของเราไม่มีใจ
 โอบอ้อมอารีเช่นพม่าเลย จะเถียงในศาลว่าอำเภอกำนันไม่ได้จัดให้ไม่ควรให้
 อยู่ คงจะให้คนแก่ผู้ชราคน เป็นเถียงเถเร กฎหมายนั้นเป็นกฎหมาย
 มีศปากคนทอดรชตไม่ได้พูด ถ้ายอมให้พูดแล้ว ถักกฎหมายนั้นเสียเถิด
 ไม่มีประโยชน์

แต่ที่กฎหมายว่าให้ไปบอกกรรมการกำนันนั้น มีประโยชน์ดังนี้
 คือกรรมการกำนันเขาฟ้องเอาโทษอาญาได้ ความอัชฌาณเบ้งเสร็จบท ๓๕

บุกรุก

ความที่เถียงกันว่าทนนทอยู่ ในกรรมสิทธิ์ของใครนั้น เป็น
 ความคงอยู่ ในกระทงบุกรุกโดยมาก เป็นความให้จับได้เป็นต้น ถ้าไม่
 รอจับได้ก็เช่นอย่างว่าจำเลยยังไม่ได้เข้ามาในที่ยังเถียงกันอยู่ ถ้าจะ

ฟ้องกันแต่ในเจตานั้น เรียกว่าความกระตองขอให้ศาลแต่งตั้งว่าใครเป็น
เจ้าของฤๅกระตองกรรมสิทธิ์

บุตรฤๅความกระตองแต่งตั้งว่าใครเป็นเจ้าของตั้งนั้น เป็นความ
แพ่งเสมอ แต่บุตรฤๅบางอย่างเป็นอาญาได้ จะตั้งขึ้นว่าเป็นอาญาได้
เมื่อไรไม่ค่อ่ง่าย แต่พอเห็นได้ราง ๆ

บุตรฤๅที่จะฟ้องเป็นอาญาได้ ต้องมีบงอาจโดยเรียกแรงที่เป
กันไซก ฤๅโดยทศทวารายนนศตว่าเปนทศของตง แต่หาได้ฟ้องร้อง
ตามกระบิดเมือง กลับไซอานาคถ้องของคนตอคนเขาในทศของเขา
โดยพดการตนเอง นัดเปนบุตรฤๅอาญาทศนขรรมตจเรียกว่ากันไซก
อนทจริงไม่ได้เปนความกนเรื่องทศน ประเคนตาคัญเปนเรื่องบงอาจ
เพราะบางทศนทศกนนเปนเจ้าของได้ แลโจทย์ไม่มีอำนาจเตย แต่
ฟ้องได้ศาลที่เขาบงอาจเท่านั้น

จำเตยในเรื่องบุตรฤๅทางอาญาบางทศฟ้องเปนโจทย์ได้ อีกเรื่อง
หนึ่งภายทองในทางแพ่งเรื่องกรรมตทศนน

บุตรฤๅทเปนความแพ่ง ฟ้องทางอาญาไม่ได้น คือ ทเขาเข้า
มาโดยเจียบ ๆ ไม่ได้มีใครโตเถยเปนปากเสียงจวาทชน จะหาว่าเขา
อะไมยกไม่ได้ เพราะทศพยทศตชนทไม่ได้อะไมยกกันไม่ได้ตามกฎ
หมาย แลออกันไม่ได้ด้วย

บุตรฤๅทางอาญาเจ้าของฤๅผู้ถือเปนโจทย์ได้ทงตง แต่บุตรฤๅ
ทางแพ่งผู้อนนอกจากเจ้าของมักจะเป็นโจทย์ไม่ได้ ให้ดูฎกามาขบต

ที่ ๖๖ ปี ๑๓๘

อย่างเดียวกันถ้าใจขยันมาฟ้องผู้ใดเป็นความแพ่ง แต่จำเลย
นั้นเป็นแต่ผู้เช่าได้ ศาลควรให้ใจขยันฟ้องเพิ่มเติมเรียกคนที่อ้างว่า
เป็นเจ้าของ เพราะไม่มีประโยชน์จะเป้นความกบฏเช่า ถึงจะความ
คดี จะตัดสินว่าผู้อ้างเป็นเจ้าของไม่ได้ เขาก็ร้องว่าไม่รู้เห็นใน
ความคดีเท่านั้น

บุตรถูกฟ้องเรียกสินไหมได้เป็นเบี้ย ๓๓๐๐๐๐ ตามฉกษณเบญจเสด็จ
คือ ๓๓ บาทเศษ ซึ่งน้อยมาก แต่ในฉกษณเบญจเสด็จนกก้าวแต่เรื่อง
บุตรถูกฟ้องไม่กล่าวถึงที่บานที่สอน จึงส่งเสียว่าจะตั้งปรับเบี้ย ๓๓๐๐๐๐
ในเรื่องอื่นนอกจากนี้ได้ฤาไม่ มีคำพิพากษาศาลฎีกาอยู่รายหนึ่ง
กำหนดเบี้ยปรับเป็นเบี้ยค่าบังยการ กำหนดตามราคาเช่าตามราคา
ตามปรับเงินถูกแจ้ง ก็จะมีของเบี้ยปรับได้ทุกเรื่องไม่ว่าที่สอนที่
บ้านอื่นๆ

คนที่ได้ของผู้อื่นโดยรัก บางทีได้ทนนเป็นของคนได้ภายหลัง
คดีตามเจ้าของที่ควรเป็น ใจขยันฟ้องไว้ ๘ ปี สันอำนาจฟ้องตามที่ได้
กล่าวมาแล้ว

สมภารทจะกล่าวในทนนด้วยว่า ทนนเป็นทรัพย์ที่จะไม่แสดง
กันไม่ได้ เพราะทรัพย์ที่จะไม่แสดงใดนั้นคองเป็นทรัพย์เกิดอนกได้ฤา
ที่เรียกว่าของ เพราะฉนั้นฟ้องชำระโมยทนนไม่เป็นฟ้องอย่างเดียวกัน
ฉนั้นทนนไม่เป็นฟ้อง เพราะฉนั้นแต่ของเกิดอนกได้เหมือนทรัพย์ เป็น

ตนเอาตนซึ่งไม่ใช่ของตนไปหลอกลวงขายให้ใคร ต้องเรียกเงินซึ่ง
เป็นราคาญาติผู้ใดได้เอาใครที่เขายู่ แลเงาหลังตัวว่าเป็นทของตน
จะฟ้องแล้วไม่ตงในกระตงฉ้อ ต้องเป็นฟ้องรับไล่ ค้าตลาตทวาฮางนอ
ทคนนไม่ใช่คำกฎหมายไม่มีโทษ

หมวด ๒

ในหมวด ๑ ได้อธิบายวิธีราชฎร ได้ทคนเป็นทรัพย์ของตนโดย
ทางจับของทวางเปล่า ยงมอกทางหนงทราชฎรจะไดทคน คือโดย
ทางรับตอมาจากผู้อื่น เช่นอย่างมรฎก แลตั้งญญาต่าง ๆ

ผู้ใดใครรับทคนจากผู้อื่นมาโดยทางประการใด ๆ ก็คือ โดยมาก
ผู้รับไม่เอาใจมากกกว่าผู้ให้ เปนคนผู้ให้ของนาไว้ไม่ได้ทามากกว่า ๓
ปี ผู้รับตอมาจะเถียงว่านานนคนไม่ได้เปผู้ทงไม่ได้ อนงผู้ให้จนาท
ไว้แลเงาหลังขกให้ผู้อื่น ผู้รับนรับเหมอนนย้าว่าตนเองเปผู้จนา
แต่ในเรองนหมขอยกเงินมาก ฎกาที่ ๑๑๓ ปี ๑๑๓๗ ปี ๑๑๓๘ ปี ๑๑๓๙ ปี ๑๑๔๐ ปี
๑๑๔๑ ปี ๑๑๔๒

มรฎก

ได้รับทคนโดยทางมรฎกนนี้ ไม่แปดกกับได้รับทรัพย์ทเคดอน
ที่ใด เปนแต่ว่าแบ่งยาก ไม่เหมอนทรัพย์ทเคดอนทใดทมยอย
ผู้ใดจะได้รับทรัพย์มรฎกโดยทางมรฎกแล้ ต้องฟ้องขอแบ่ง

ภายในกำหนด ๓ ปี เว้นไว้แต่จะได้ใช้อำนาจเหมือนอย่างเจ้าของแต่ผู้
เดียวหรือพร้อมกันผู้อื่น เช่นอย่างศาลฎีกาได้อธิบายไว้ในฎีกาที่
๓๐ ปี ๒๓๗ และที่ ๓๗๗ ปี ๒๓๗

ให้ โดยเสนาหา

ให้ตกนกกนโดยเสนาหา ให้ตั้งกษณเบ็จเสร็จ มาตรา ๓ บท
ที่ ๕๕ บทนมความฉะ ยกทเขาเรือนให้แกกน ถ้าผู้รับทายกอนผู้ให้
ให้คนทเขาเรือนนให้แกกนให้ตามเดิม ทพคนพดแต่ดงทเขาเรือนคอก ๆ
มเรือนอยแฉง ในเวลาทให้กนไป แลตามอผู้ให้ไตทาทนงสอให้เป็น
ด้ากญแฉงเปนสทชแกผู้รับ ผู้ให้จะเอาคดขคนไมไตคามบทน คามคำ
พพากษาศาญฎีกาท ๖๐ ปี ๒๓๗

บางทถ้าให้ตกนไปแฉงให้ทนงสอสำคัญไปด้วย แลผู้ให้สัดกหลง
นงสอนพวาให้แฉง กจะอางบทนไมไตเหมือนกน

หิตองพระราชทานทให้ เขาคนไตส่มอเวมไฉงแฉงมทนงสอ
พระราชทานเปนสทชชาด

แลกเปลี่ยน

แลกเปลี่ยนทคนกบทพพอน ๆ นอกจากเงนจะคองทาทนงสอ
คอหน้าอาเกอก้านหรือไม เปนการสงไสย

๕
ชอชาย

ในกาลสมัยโบราณไม่ว่าเมืองไทยหรือเมืองอื่น ททแผ่นดินเป็น
 ทของหลวงทงด้นนน ทาให้ยอมให้ราษฎรผู้เอาไครยชยทคน หรือส่ง
 ให้ยอมไปไค ไทยลำพังเช่นปรากฏชัดในลักษณะเบงเสีจ บทก ๔๒-๔๓
 แลทให้ราษฎร โอนให้ยอมไคเป็นการภายหลัง ในเมืองไทยเป็นธรรมเนียม
 มาแต่เดิม การราษฎรจะชอชยทคนแก่กันแล้ว ต้องไปบอกผู้ว่า
 ราชการกรมการอำเภอท่านให้ทราบไว้ แลอำเภอท่านไคออกไปไค
 ทบกเขตรให้รู้ ทวเป็นตงนมาจนประกาศรัชกาลที่ ๕ มีฐานชอชย
 ศักดิ์ราช ๑๑๒๒๗ มีคความว่า ทาผู้ไคทำสัญญาเรื่องทคนแก่กัน ถ้าไค
 อยู่แก่ผู้ไคให้เรียกความนนเป็นเงาของ เหมือนชอชยว่าไคชอชยมา
 เมอมประกาศน ชนแลอ ราษฎร ชงเคยคชอชย อำเภอท่านใน
 การชอชยทคนแก่กัน จึงมทางทจจะชอชยแก่กันชกทางหนึ่ง ง่ายแล
 ถูกกว่าที่จะไปบอกอำเภอท่านโดยให้ ไคนคไปแก่กันในเงาท่าน จึงมี
 ทางทจจะชอชยทคนเป็น ๒ อย่างเช่น

๕ ๕ ๕
 กรมเมอบ ๓๑๕ ไคมีประกาศยกเด็กประกาศรัชกาลที่ ๕ นเสย
 การชยทคนจคงตามเดิม คยคชอชยอำเภอท่านให้รู้ แลตาม
 ธรรมเนียมเดยจนอำเภอท่านคชการทงส์อสัญญาเป็นสำคัญจจะจค
 ทส์ชบทให้ แลการกเป็นละหลดมมาจนอำเภอท่านบางทไคไคออกไป
 ๕ ๕ ๕
 ๕ ๕ ๕
 ๕ ๕ ๕
 พชตามกฎหมาย เพราะเหตุนั้น การชยทคนให้แก่กันคชการทำสัญญาชอ

หน้าอำเภอเท่านั้น มีฉันทนฤหมายไม่ได้ชื่อว่าได้ขายให้แก่กันเลย (ให้สัญญาที่ ๘๓ ปี ๑๓๘ ในเรื่องนั้นเพราะเกินกำหนดอายุฟ้อง แต่สัญญาที่ ๓๓๕ ปี ๑๓๘)

สัญญาขาย ที่ดิน ต้องให้ สังเกตว่า ผิดกับ สัญญา จำ จะขายท ให้สัญญาขาย โทนั้น กรรมสิทธิ์ตกไปอยู่กับผู้ซื้อทันทีทันใด แต่สัญญาจำ จะขายนั้น กรรมสิทธิ์หากตกไปทันทีไม่กว่าจะได้ขายให้แก่กัน ถ้าฝ่ายใดไม่ประพฤติตามสัญญาที่จำ จะขายจะชอกกันแล้ว ศาลพิจารณาตามลักษณะสัญญา ผู้รับจำ จะซื้อฟ้องใน ๕ ทาง ๆ หนึ่งในเรียกสินไหม ออกทางหนึ่งขอให้ศาลบังคับผู้รับจำ จะขายให้ขายจริงได้ มีตัวอย่างอยู่แดงในฎีกาอำเภอแม่แจ่ม ใจหาย นายน้อยจำ เดชที่ ๒๒๖ ปี ๑๓๘ ในคดีเรื่องหนี้สัญญาจำ จะขายกันด้วยปากเท่านั้นเอง แต่ได้ให้เงินประจำไว้บ้างแล้ว

ยกอำนาจชอบธรรมให้แก่กัน

ในเรื่องที่ดิน การที่จะโอนอำนาจในสัญญาให้แก่ผู้อื่นไปได้เหมือนสัญญาอันเหมือนกัน แต่โอนได้ไม่ได้ตามชอบบังคับในมรดกสัญญาต่าง ๆ นั้น เป็นตัวเจ้าของที่ดินให้เขาขายท ของตน ให้เป็นของผู้อื่นไป ถ้าเจ้าของนั้นบอกใหม่เขาทราบความแล้ว ผู้เช่าของให้เขาเช่าแก่เจ้าของใหม่ เหมือนอย่างว่าได้เช่าต่อเขาให้ที่ฎีกาที่ ๘๕ ปี ๑๓๘ แต่เมื่อผู้เช่าจะเลิกออกไปเสียก็เห็นจะได้

ผู้เช่าจะโอนอำนาจของตนใหม่ไม่ได้ เริ่มแต่เจ้าของที่จะได้
ยินยอมตามคดี มีสเตอร์เฮเตอร์ โจทก์กระทรวงธรรมการจำเลย ฎีกา
ที่ ๓๐๕ ปี ๑๓๑๗

ฮาไศรย

ฮาไศรยนั้นไม่ไซ้มาเข้าอยู่โดยเจ้าของไม้ทราบ ตามกฎหมาย
ไทยผู้ใดฮาไศรยที่ เจ้าของจะไล่เมื่อไรได้หมด แต่ต้องบอกให้เขามี
โอกาสร้องถอนไปพอสมควร เว้นไว้แต่ผู้ฮาไศรยนั้นจะได้มรดกเรือนเช่า
ไม่แก่ แลต่อมรดกเป็นเชอร์ไวได้ ๓ ปีแล้ว ถ้าเช่นนั้นแล้วมรดกอยู่
ได้ตลอดชั่วตัว แต่จะขายหรือจำนำอย่างไรไม่ได้ (ตามลักษณะเบญ
เจ้าบางลักษณะที่ ๓๘๕ บท ๕๒ ประกาศปี ๑๓๑๓) ให้ดูเบญเจ้า
บางลักษณะบท ๕๖ ซึ่งพูดถึงฮาไศรยที่หน ๓ ยี่สองน ๓ ที่ว่า "ถ้าเจ้า
ของให้ผู้ฮาไศรยทำนาทำสวน ๓ ปีแล้วให้อยู่ได้ตลอดชั่วตัว" บทนี้
ไม่ควรถ้อย่างที่สงฆฎีกาแต่ไรมาโดยกษัตริย์พหุภาษาต่างๆ จึงมีความ
สงสัยว่า ตามประเด็นขึ้นมาแล้วจะตัดสินอย่างไรให้ดูฎีกาที่ ๓๗๒ ปี

๑๓๑๗

เช่า

เช่าที่ดินตามพระราชบัญญัติรัชกาลที่ ๕ เดือน ๕ ปี ๑๓๑๗
คิกมา ๓๐๗ ต้องมีหนังสือสัญญา

ถ้าไม่ทำหนังสือสัญญาแก่กันแล้ว เจ้าของที่เรียกค่าเช่าไม่ได้

แต่ถ้าเป็นความเถียงกัน เรื่องกรรมสิทธิ์แล้ว เจ้าของทนายเข้ามาจับ
ถือจำเช่าเพราะเป็นข้อเท็จจริงให้เห็นว่าใครเป็นเจ้าของ

ยึดโฉนดไว้ต่างหน

โฉนดตราแดงเป็นอสังกตวัตถุต่างหนไม่ได้ ตามพระบรมราช
วงจณย ฎีกาที่ ๓๕๒ ปี ๓๓๘ ฎีกาที่ ๒๐๐ ปี ๓๓๘
แต่จะยึดทคนโฉนดต่างหนได้ถ้าไม่หมยงไม่มตออย่างแต่บางที่จะได้

จำนำแลขายฝากทคน

กฎหมายเรื่องจำนำแลขายฝากทคนหม จะเรียนเอาโดยง่ายก็
ได้ จะเรียนเอาโดยยากก็ได้ ถ้าจะเรียนเอาโดยง่ายแล้ว ให้ดูประ
ภาศเรื่องจำนำแลขายฝากทคน ปี ๓๓๘ แลตารางที่ไดทำไว้เป็นพอ แต่
ถ่านกเรียนทจะตอต้องสอบใจคความรู กอด้ว่าจำเป็นจะตอเรียนพงษา
การกฎหมายเรื่องนโฉนดอย เพราะยังเป็นกาจำเป็นในโรงศาลอยู่ใน
บคณ บางคยกตัก ๕-๖ ปี รูประภาศปี ๓๓๘ ฉบับเคยวก็พอจะได
จะได้อธิบาย พงษาการกฎหมายเรื่องจำนำแล ขายฝาก ทคนคย
ไป

จำนำแลขายฝากนเป็นการไม่หมยงกัน กฎหมายทบงคบท
ไม่หมยงกัน
จำนำนคยอยมเงนเขามาตั้งญญวจะให้ทคนเป็นประกัน เพอ

ติดต่อกับลูกทิม

ชายฝากหมึกชื่อ ขอยืมเงินเข้ามาให้เจ้าของหน่อทิมคนไว้เป็น
ประกัน แลโดยมากต่างกระยาตอกเบย

ในหนังสือสัญญาจะใช้คำจำนำกต ถ้าชายฝากกต ถ้า
จำนำฝากกต ไม่เป็พธิดำคญ ถ้ากรยาทประพฤตคอกันเป็นจำนำ
ต้องยกกฎหมายจำนำจนจนจณย์ ถ้าเป็นชายฝากต้องยกกฎหมายชาย
ฝากจนพพากษา ความคำพพกษาฎีกาที่ ๒๒ ปี ๑๓๑

ประกาศเรื่องจำนำแลชายฝากทิมมี ๓๓๘ พน เป็นประกาศที่
อธิบายกฎหมายเดิม มีแก้ไขบ้างเล็กน้อย แลในข้อ ๘ บังคับให้ยก
ขึ้นใช้ในการพพากษาคงเดิมตั้งแต่วันที่ ๘ มีนาคม ๑๓๑ จะฟ้องกันก่อน
นหน้าภายหลังกต

ในประกาศนข้อ ๓ มีว่า จำนำแลชายฝากทิมให้ทำสัญญาค่อ
หน้าอาเภอกำพนเป็นสำคัญ มีฉนวนอย่าให้ฟ้องว่า จำนำแลชายฝากแก่
กันได้

อนึ่งถ้าจำนำแลชายฝากทิมแก่กัน ไม่มีหนังสือสัญญาค่อ
อันยกกำพนแล้วไม่เป็อะไรกันกต แลถ้าผู้จำนำจะเรียก โฉนดคืนกต
ถ้าผู้จำนำแลชายฝากในฟ้องกล่าวขอมจะไต่แล้ว ผู้รับจำนำต้องได้
ค่าไถ่ตามฎหมายของมก ๓ ปี ๑๓๑

ในข้อ ๒ มีว่า ถ้าจำนำทคณแก่กันลูกทิมไม่ได้ตั้งคอกเบยแล
ให้เจ้าหนพองเรียกตนทคณคอกเบยแลค่าบงยการได้ ถ้าลูกทิมไม่เมง

จะเสียให้กให้เอาทนนชายชอกเปเงิน แต่ถาชาตคอกเบยมาถง ๓ ปี
แล้ว ผู้รับจำนำพองเรียกทเป็นสัทรของทได้

ข้อ ๕ ห้ามไม่ให้ผู้ใดสัญญาจำนำแก่กัน ยอมให้ทนนทอดเป็น
สัทรได้กอน ๓ ปี ถาสัญญาทงทงนแล้วให้ศาลอนจนยว ๓ ปีจึงจะ
หลุด

ข้อ ๖ ห้ามไม่ให้สัญญาขายฝากแก่กัน ยอมให้ได้ได้เกิน ๓๐ ปี
ถาสัญญาทงทงนแล้ว ให้ศาลอนจนยวว่าได้ได้เพียง ๓๐ ปีเท่านั้น
ประกาศนไม่ไดห้ามการทจระสัญญาขายฝากแก่กันให้ได้ได้นอยกว่า ๓๐ ปี
ตงมา ถาเกินกำหนดแล้วได้ไม่ได้เป็นต้น เช่นสัญญาขายฝากรับว่าจะ
มาได้ใน ๕ ปี ไม่ได้แล้วให้หลุดเป็นสัทรเช่นนี้ ถาไม่มาได้ใน ๕ ปี
จึงแสดงทนนหลุดเป็นสัทร ไม่ผิดประกาศมี ๓๓๗

ประกาศฉบับขความพ่งดารกวางทได้กถาวมาตองอาทตรวจ
ให้

ขอขบเวองจำนำแธขายฝากทได้กถาวมาตองน เป็นขอขบขบ
ทุกเรองทกราย ในเวลาทผลสัญญาทงกันจะจำนำฎาขายฝากกันเมื่อใดจะ
พองกันเมื่อใด ศาลตองพพากษาตามน

แต่กฎหมาย เรอง จำนำ แธขายฝากทา ได้ตองกตงท ได้กถาวมา
แล้วเต็มอ เพราะตงแต่ปี ๓๒๒๗ มาจนถึงปี ๓๓๕ กยเวองทใช้ประกาศ
รชการท ๕ ทให้ได้นคอยู่แก่ใครเป็นสัทรแก่คณน แธตามประกาศมี
เอารนพศก ๓๒๒๗ การจำนำแธขายฝากทคณเป็นสัญญาในกฎหมาย แต่

ราชอิฐหักไม่ยั้งคงจำนำแต่ชายฝากแก่กัน ครั้นเป็นความกันยัง
 โรงศาล ๆ ก็ของพหุภาษาอันประเพณี แต่ชนความสัจจริงของ
 คู่ความประกาศนั้นดูจริงก็ไม่ได้มีประโยชน์อย่างไร เพราะการที่จำ
 นำแต่ชายฝากกลายเป็นชายฝากกันหมดตามกฎหมาย จนปี ๓๓๕ จึงให้
 ยกประกาศรัชกาลที่ ๕ นั้นเสีย แต่ตามมาตรา ๓ บังคับให้ศาลพหุภาษา
 ความตกลง โรงศาลอยู่ แต่ความที่จะฟ้องร้องกันใหม่ตามลักษณะ
 ชายฝากแต่จำนำ แต่ลักษณะบริคนหัตถ์สัญญาอันมีในพระราชกำหนด
 กฎหมายเดิม

เมื่อประกาศดังนี้ การยากเย็นของราษฎรก็ได้เป็นมาเมื่อประ-
 ภาศรัชกาลที่ ๕ นั้น ก็กลบยอมมาเป็นความกันใหม่หลายร้อยหลาย
 พันเรื่องจนจะไม่หมด การที่เสร็จเด็ดขาดไปแล้วก็จะกลบยอมมาไม่
 ไท่เด็ดขาดอีก จนใครมาพหุภาษากอชบายมาตรา ๓ นี้ให้ชัดเจน
 คือคำพหุภาษาในฎีกาเรื่องอ่าแดงพลกั ๒๖ ปี ๓๓๗ มีข้อความว่าพระ
 ราชบัญญัติปี ๓๓๕ นี้ใช้ได้แต่ในการที่ยังไม่ได้เสร็จเด็ดขาดกันไป แต่
 ทมิเอกสารสัญญาต่อกัน คือถ้าไม่ได้มีหนังสือสัญญาแต่ตามประกาศ
 รัชกาลที่ ๕ ผู้รับจำนำและผู้รับฝากได้ตกลงใจแล้ว แต่เชื่อใจว่าตนเป็น
 สัตกแก่ตนคง พระราชบัญญัติปี ๓๓๕ เป็นอันใช้ได้คงไปตามเดิม
 คำพหุภาษาฎีกาเรื่องนคของฮานไห่

การจำนำแต่ชายฝากตน กอนประกาศปี ๓๓๕ แต่ฟ้องร้อง
 กนภายหลังจน จึงขอาคคสังคณ

๓. จำนำมีหนังสือสัญญาต่อหน้าอำเภอ ผู้รับจำนำได้ โฉนดตราแดงไว้ ตามประกาศปี ๓๓๕ มาตรา ๓ ต้องเป็นจำนำแดงของพิจารณาตามลักษณะบริบทหนังสือสัญญาและลักษณะจำนำจรรยาการค้าแพกษา เรื่องถ้าแดงทุกเรื่องเสร็จเด็ดขาดกันไปไม่ได้ เว้นไว้แต่ผู้จำนำจะได้ส่งทงกันให้ไปแก่ผู้รับจำนำแล้ว เช่นเขาอยู่ในบัญชี แห่งค้าแพกษาเรื่องถ้าแดงทุกหน

๔. จำนำมีหนังสือสัญญาต่อหน้าอำเภอ แต่ผู้รับจำนำไม่ได้รับโฉนดไว้ ต้องพิจารณาตามลักษณะจำนำด้วยเหตุอย่างเดียวกับบทที่ได้กล่าวไว้ใน ๓ เพราะจะได้ส่งโฉนดให้ ถ้าไม่ได้ส่งโฉนดให้ประกาศปี ๓๓๕ ไม่แตก

๕. จำนำไม่มีหนังสือสัญญาต่อหน้าอำเภอถ้ามัน แต่ได้ส่งโฉนดไป ไม่เรียกว่าอะไร ตามประกาศปี ๓๓๕ เพราะไม่มีบริบทหนังสือตามมาตรา ๓ แต่จะอ้างประกาศรัชกาลที่ ๕ ก็ไม่ได้ เว้นไว้แต่จะเป็นการเสร็จเด็ดขาดตามเรื่องถ้าแดงทุก ผู้รับจำนำจะขออำนาจแยกโฉนดไว้ต่างหนกไม่ได้ เพราะเหตุว่า ประการหนึ่งกฎหมาย ๕ บาทของมหงส์ยออกประการหนึ่งตามพระบรมราชกฤษฎีกา ในฎีกาจนมที่ ๓๘๘ ปี ๓๓๘ แดงค้าแพกษาที่ ๒๐๐ ปี ๓๓๘ โฉนดตราแดงเบงของทงกันต่างหนไม่ได้เป็นอนขาด เว้นไว้แต่จะมีหนังสือต่อหน้าอำเภอถ้ามัน

๖. จำนำไม่มีหนังสือสัญญาต่อหน้าอำเภอแต่ไม่ได้ส่งโฉนดให้

รับจำนำ ไม่เรียกว่าอะไรโดยเด็ดขาดกับ ๓

๕ ชายฝากมีหนังสือต่อหน้า ข้าเถกกำนั ได้ตั้ง โฉนดไปแก่ผู้รับ
ชายฝาก เรียกว่าชายฝากตามประกาศปี ๓๓๕ มาตรา ๓ ที่ทำให้
พิจารณาตามลักษณะบุคคลสัญญา และจะเรียกว่าเป็นการเสร็จเด็ด
ขาดไปเหมือนอย่างข้าเถกกำนัไม่ได้ ตั้งผู้รับชายฝากจะได้ทดแทน
โฉนดตก ยงมีหนังสือสัญญาหนังสือ คำพยานเรื่องข้าเถกกำนั
ชยพดทง คณเหตุว่าคำพุดในนกกวางเกินไป ไม่ควรจะมากุมเรื่อง
น ฎีกาที่ ๒๓๘ ปี ๓๓๘

๖ ชายฝากทมีหนังสือสัญญาต่อหน้าข้าเถกกำนั แต่ผู้ชายฝาก
ไม่ได้ให้โฉนดไป ต้องพิจารณาตามลักษณะชายฝาก ตามประกาศปี
๓๓๕ มาตรา ๓ แลฎีกาที่ ๑ ปี ๓๓๘

๗ ชายฝากไม่มีหนังสือสัญญาต่อหน้าข้าเถกกำนั แต่ได้ตั้ง
โฉนดไป เรียกว่าชายฝากตามประกาศรัชกาลที่ ๕ ตามเรื่องข้าเถกกำนั
เพราะเป็นการทเสร็จเด็ดขาดกันไปแล้ว แต่ไม่เข้าอยู่ในประกาศปี ๓๓๕
มาตรา ๓ ด้วยไม่มีบุคคลสัญญาฎีกาที่ ๒๕๐ ปี ๓๓๘

๘ ชายฝากไม่มีหนังสือสัญญาต่อหน้าข้าเถกกำนั แต่ผู้ชายฝากไม่ได้
ให้โฉนดไป ไม่เป็นอะไรโดย ถ้าจะฟ้องร้องกันได้แต่เพียงของเงินคณ
แลขออำนาจขตกนไว้กว่าจะได้เงิน แต่ในชชนกยงเป็นปัญหา นอก
จากท ได้กล่าวแลยงคง มอชก แต่เพียง สัญญาจำนำ แลชายฝาก แกกน
ภายหลังประกาศปี ๓๓๕ ซึ่งต้องพิจารณาตามประกาศปี ๓๓๘ ฉบับชย

ผู้เมีย

อำนาจของคนที่จะคุมครองครอบครัวนั้น เป็นอำนาจที่มีอยู่ในกฎหมาย จะได้แบ่งอธิบายเป็น ๓ จำพวก คือ ๑ ผู้เมีย ๒ บิดาแต่บุตร ๓ นายกับทาส จะได้พูดในเรื่องผู้เมียก่อน

การวิวาห์หญิงเป็นสามีภรรยาในไทยนั้นหลายชนิด ตามชาติตามประเทศ อย่างหนึ่งชายมีเมียได้แต่คนเดียว อีกอย่างหนึ่งชายมีเมียได้หลายคน อีกอย่างหนึ่งหญิงมีสามีได้หลายคน วิชาในเมื่องไทยนั้นชายมีภรรยาได้หลายคน

หญิงที่เป็นเมียชายไม่ได้

คนที่จะเป็นผู้เมียกันได้ มีไซ้จะเฟฟได้เมื่ออายุเท่าไร ไม่ว่าจะเพราะในการที่อยู่กันดวยกันนั้นสามีภรรยา เป็นการคล้ายกับสัญญาในกันแต่กัน ต้องการความรู้ดีความยินยอมเต็มใจทั้ง ๒ ฝ่าย จึงเป็นการที่ไซ้ได้ในกฎหมาย ส่วนเด็กไมรู้เดียงส่าตามารดาจะตกแต่งไ้อ้อย่างไร จะมัดเอาเด็กนั้นเมื่อเจริญชนไม่ได้ เพราะในเวลาที่เป้นเด็กเช่นนั้น เหม่าว่าไม่มีจตรใจยอม และไม่ยอมอย่างไรเลย จะถือเป้นหลักถานไม่ได้

เด็กที่ไมรู้เดียงส่าในเรื่องนี้ มีในลักษณะจวาทมาตรา ๓๓ คืออายุต่ำกว่า ๗ ขวบลงมา แ่พระราชบัญญัติ ๓๗ เพิ่มอายุว่าต่ำกว่า ๑๖ ขวบเป้นผู้ไมรู้เดียงส่าเหมือนกัน แ่พระราชบัญญัติ ๓๗ ได้ยกเด็ก

แดงจริง เมื่อปี ๑๑๗ ได้มีพระราชกำหนดลักษณะชมนั้นลงบริเวณ
มาตรา ๓ มีว่า

“ชายใดทำชั่วเราด้วยหญิงในเหตุ & ประการ ดังที่ระกต่างไป
ข้างต่างนี้ ทว่าชายผู้นั้นชมนั้นทำชั่วเราหญิง คือ

ข้อ ๑ ชนใจหญิง

ข้อ ๒ หญิงยินยอม

ข้อ ๓ หญิงยินยอมด้วยชายชู้แทน จะทำร้ายแก่ร่างกายแต่
ชดเชยหญิง หญิงมีความกังวลโดยยินยอม

ข้อ ๔ หญิงยินยอมกต ฤาไม่โดยยินยอมกต แต่หญิงนั้นยังมี
อายุต่ำกว่า ๑๒ ปีลงมา”

ข้อ ๕ ไม่กล่าวจำเด็ก อายุต่ำกว่า ๑๒ เป็นคน ไม่รู้เพียงลำ
เหมือนอย่างพระราชบัญญัติ ๑๗ ๆ โดยเด็กเสียแล้ว จะมีคนส่งใส่
บ้างว่าจะเป็นคนรู้เพียงลำฤาไม่ ตามที่เขาใจกัน ภรรยาทั้งหมดของ
สามีไม่ได้รับความชมนั้นลงบริเวณ คือกฎหมายเรื่องชมนั้น ใช้ได้แต่เมื่อ
หญิงไม่ได้เป็นเมียชายจึงเป็นข้อถามว่าข้อ ๕ แห่งพระราชกำหนด
ลักษณะชมนั้นลงบริเวณ ทักต่างเด็กอายุ ๑๒ จะใช้ได้ทั้งเด็กที่
เป็นภรรยาแต่ไม่เป็ภรรยาฤาไม่ เป็นสิ่งสำคัญจะต้องของอนนย แม้
พ่อแม่เด็กยกเด็กให้ชาย ๆ ร้องบริเวณด้วยเด็กหญิงนั้น โดยยินยอม
กต ไม่ยินยอมกตมโทษแล้ว เป็นอนนยว่าเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ เป็นเด็ก
ไม่รู้เพียงลำ มนพนคของวงไปหาหลัก ๘ ของที่ว่าชายเป็นผัวกต กฎ-

หมายไม่ยอมให้รวมบริเวณด้วยเป็นอันขาด

เด็กไม่วุ่เคียงดำ บิดามารดา จะตกแต่งให้มี ชำมี แฉกกันไป
 เช่นอย่างเมืองแรกทำกัน ในเมืองไทยคงไม่สำเร็จตามประสงค์ได้ ถึง
 เวลาจะยกกันด้วยกันจริงแล้ว ฝ่ายเด็กไม่ยอมได้ ไม่เห็นมีข้อคิดของ
 ชายเป็นเด็กแต่งให้มกรรยา เมื่อชายเจริญวัยหนักเหมือนกัน การที่
 จะเป็นผัวเมียกันเป็นการระหว่างชายกับหญิง ไม่ใช่ระหว่างบิดามารดา
 ทั้ง ๒ ฝ่าย จะเกี่ยวข้องกันแต่ในการช่วยตกแต่งเป็นพรเท่านั้น แฉก
 จะตกแต่งเด็กทั้ง ๒ ใจแก่กัน โดยประสงค์จะให้รับมรดกกันได้ เมื่อ
 ฝ่ายใดจะตายก่อน พนอายุเคียงดำกิด ก็หาประโยชน์ไม่ได้ ด้วยกฎ
 หมายส่วนมรดกภรรยาจำเป็นต้องอยู่กับสามีเสียก่อน จึงจะได้รับ
 มรดกกัน

บิดามารดาไม่มีอำนาจ ชนใจบุตรให้มิดด้วยอย่างไร ซึ่งพอจะ
 อนุญาตตามลักษณะผัวเมียมาตรา ๑๐๓ แต่ประกาศรัชกาลที่ ๕ อนุกรม
 ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ บิดบุตรปกครอง ๓๓๒๗

กฎหมายโรมันห้ามไม่ให้ชาย มีภรรยาที่อ่อนกว่าอายุ ๑๕ ห้าม
 หญิงไม่ให้มีสามีก่อนอายุ ๑๒

อนึ่งการที่ดาชายเท่าไรนั้น จะขอเถียงอยู่อย่างหนึ่ง คือ
 เรียกว่าอายุ ๑๒ นน จะเป็นอย่างที่เราเรียกในคดี คือแปลว่าอย่าง
 เขาไปปีที่ ๑๒ ถ้าเมื่ออายุครบ ๑๒ แฉกอย่างเขา ๑๓ ปี ไม่ได้เคยได้ยิน
 ค้างใดจะอนุญาตความคล้ายกับขอมเลย ที่จะอนุญาตอย่างฉลาดเข้าใจกัน

เป็นกนิษฐาคำตรงตามคนธรรมดาผู้จักจะฉวยอย่างเขา ๓๓ ปี เป็น
 กนิษฐาอย่างถูกแบบหน้าหนักอยู่บ้าง ศาสตร์เลือกอย่างไรทำนายไม่ได้

ชายหญิงทุกคน มีไซเป็นสามภรรยากันได้หมด บางคนกฏ-
 หมายห้ามไม่ว่าอายุเท่าไร ในลักษณะนี้เมียมาตรา ๓๖ มีว่า

พ่อแม่ลูกพี่น้องชายหลานธิดา หอนทำชุกนไซให้ทำแพดอยู่
 นนสืบในทะเล ให้เจ้าพ่อแม่พี่น้องพลเมืองท่านทั้ง ๔ ประคอง ใ้ ๘ คิว
 โทนิมนต์พระสงฆ์ พราหมณาจารย์ บัณฑิตมนตรีกระทำพิธีการระงับอบาต
 จัญไร น้ำฟ้าฟ้าส่นจึงจะตกเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลายน ฝ่ายพ่อแม่
 พี่น้องรู้ว่าลูกหลานทำมิชอบ มิได้ว่ากล่าวว่าเติม ท่านให้ตั้งโทษโดย
 โทษาน โทษ

จะคงเป็นกฏหมายอยู่เพียงไรทราบไม่ได้

พระอเนกรในพระพุทธเจ้าสามภรรยาไม่ได้ เรียกว่าปาราชิก
 มีโทษอาญาตามลักษณะเมียมาตรา ๔๓ แลถึงจะแต่งงานแต่ไม่ตั้ง
 ประเวณี ไม่ให้เขาในบทคำโทษปาราชิกกต คงจะไม่ผิดใดเถียงว่า
 ได้ทำกรรมกระทำเสียเปล่าเป็นเหตุไม่ได้ แม้จะชายภรรยาก่อน
 บอช ๆ เมื่อไรภรรยาหนีขาดจากสามภรรยาตามลักษณะเมียมาตรา ๓๗
 เวนไว้แต่จะเป็นชาราชการ สักเมื่อไรภรรยายอมเต็มใจอยู่กับด้วยกัน
 โหมจึงจะเรียกว่าภรรยาเต็มตามมาตรา ๓๗

“มาตรา ๔๓ ถ้าพระศรภักษสามเนรอยู่ในค้ำ ทำทวารณิต
 ๓ ๓ ๓ ทารายทวยหญิงหาผวมใดลงซาเราเป็นสัจไซ ชื่อว่าปาราชิก

ให้ตั้งออกดงโทษ ฯลฯ”

“มาตรา ๓๘ หญิงชายรวมภูมิกินอยู่เป็นผัวเมียกัน ถ้ามีศรัทธา
ตั้งภรรยาแต่ทรัพย์สินของบองเป็นภิกษุสามเณรแล้ว แต่ตั้งออกมา
จะกินอยู่กินด้วยหญิงอีกเจ้าใช้ ถ้าหญิงนั้นมสมัคเป็นภรรยาชายนั้นต่อ
ไปก็ตามใจหญิง เหตุว่าบองแล้วขาดจากผัวเมียกัน ฯลฯ”

“มาตรา ๓๘ ฯลฯ ถ้าหญิงยังครองตัวอยู่ตามัว ๆ ตั้งออกมา
อยู่กับหญิงอีกเจ้าใช้ บุตรภรรยาแต่ทรัพย์สินของทั้งปวงนั้นกษัตริย์
แก่ชาย เหตุว่าเรือนท่านเคยอยู่ท่านเคยนอน หมอนท่านเคยเรียง
เสียบยง ท่านเคยกิน ฯลฯ”

ส่วนข้าราชการมีกฎหมายต่างหาก ให้ผู้พระราชกำหนดใหม่

๓๘

แม่หม้ายงานท่านมีสามีไม่ได้ ตามลักษณะอาญาหลวง มาตรา

๔๕ เว้นไว้แต่ใครรับพระบรมราชาอนุญาต

“ผู้ใดเอาแม่หม้ายงานท่านหมั้นเรือน มีได้พิศทุกพระเจ้าอยู่หัว
ท่านรู้ด้วยประการใดให้ตั้งโทษ”

อีกบทหนึ่งในอาญาหลวงมาตรา ๓๘ มีว่า

“ถ้าหลวงคนหลวง ท่านมอบใจอยู่นอกดง มนุษย์ฮวงดักพา
ไปทำเป็นชู้ ถ้าหญิงนั้นยอมด้วยให้ทวนด้วยดวดหนึ่งทั้งชายทั้งหญิง
โดยฉกรรจ์ แล้วให้ไหม้คนร้ายโดยขนาด”

จะเอาเมียคนอื่น ในเวลาที่ถูกกฎหมายยังเรียกว่าเป็นเมียเขา มา

เป็นเมียคนไม่ได้ ผัวเมียมาตรา ๒๕ มีว่า

“ผู้ใดทำชู้ด้วยเมียท่าน แลชายผู้นั้นจะเอาเมียท่านมาเป็นเมีย
ท่านว่าชู้หาฟังให้”

แต่แม้ว่าชายผู้ใด โศกเมียผู้นั้นที่ยังไม่หมั้นมาแต่ยังเช่นภรรยา
คน หมั้นต่อกันแล้วคนไหนไปเมื่อไร เป็นผัวเมียกันได้ตามลักษณะ
ผัวเมียมาตรา ๒๐

“ถ้าหากหญิงนั้นอยู่ด้วยผัวเก่าซึ่งหาบุตรมิได้ แลเห็นผัวใหม่
ผัวอื่นเกิดบุตรแต่คนหนึ่งสองคน ให้ใหม่ชายหญิงโดยประณมณิตเมีย
ถ้าหญิงมีบุตรด้วยผัวใหม่ตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไป จะปรับโทษเอาชายหญิง
นั้นมิได้ คือหญิงนั้นให้เป็นสิทธิ์แก่ผัวใหม่”

เว้นไว้แต่ได้รับอนุญาตนายเงิน ฤา นายเงินรู้ไม่ว่ากล่าว ชาย
ใหม่ อานาจ เอาภาพ ของ ผัวอื่น เป็น ภรรยา ตาม ลักษณะ ทาส มาตรา ๓๐
ลักษณะผัวเมียมาตรา ๔๔ ๔๕ แล ๔๘

“ทาสมาตรา ๓๐ ชายไทยพึงใจทาสอ้างท่านแต่ชายมิได้ช่วย
ได้เอาทาสท่านไว้ ณ เรือนเคียงเป็นเมีย มีตั้งทาสท่านให้แก่ นายเงิน
เกิดลูกกลมเกิดลูกกลม แลเอาทาสท่านไว้ให้บวชการ ท่านว่าชายนั้นทำ
บงอาจมิได้เกรงกตอพระราชาบัญญัติความเมืองท่าน ๆ ให้ใหม่ชายนั้น
เป็นชู้เดิม แลให้เสียค่าบวชการแก่ท่านด้วย ถ้าเกิดลูกด้วยชายนั้น
อย่าให้เสียค่าบวชการแก่มันเลย ลูกนั้นให้แก่ชายแม่มัน เพราะเกิดใน
เรือนเบยท่าน”

“ผัวเมียมาตรา ๕๕ ชายไทยพึงใจด้วยข้าสาวท่าน มิได้ช่วย
 ได้กับเขาธำธำท่านไว้ ณ เวณเลขงเปนมैया มีสิ่งข้าท่านให้แก่เจ้า
 เงินไซ้ เกิดบุตรกต มิได้เกิดบุตรกต แลเขาธำท่านไว้ให้บ่อดการท่าน
 ไซ้ ท่านว่าชายผู้นั้นบ่อาจมิได้กตเกรงพระราชบัญญัติ กระบิณ
 ความเมืองท่าน ๆ ให้โทษสาหนึ่ง แลให้เอาเงินชาติควหญิงทำ ๓ ส่วน
 ให้ชายซึ่งเอาหญิงข้าท่านไว้ไซ้ส่วน ๓ ใจแก่หญิงควเบย ๒ ส่วน ถ้า
 ถูกเกิดด้วยรายนั้น ให้ได้แก่นายมัน เพราะเกิดในเรือนเบยท่าน”

ที่ท่าโทษในบททั้ง ๒ นี้ เพราะเขาโทษไปจากนายเงินให้เด็กกร

“ผัวเมียมาตรา ๕๔ ชายไทยพึงใจธำธำท่าน มิได้กตอว
 ทาชู้ด้วยกัน แลชายไทยมิได้เขาธำหมากไปให้นายเงินแลให้พ่อแม่
 หญิงแล้วไซ้ ท่านว่าชายหากำนั้นบ่นายเงินแลพ่อแม่หญิงมิได้ ถ้าชาย
 ร้างหญิงเสียไซ้ ให้เอาเบยเงินในค่าตัวท่านเป็น ๓ ส่วน ให้คงอยู่แก่
 หญิงควเบย ๒ ส่วน ให้ชายให้ส่วนหนึ่ง เพราะมันบ่งอาจทาชู้เพียงธำ
 ท่านมิได้ สมาเป็นเจ้าเงินแลพ่อแม่”

กฎหมายเรียกธาชู้ไม่เรียกธำเมีย แลเมื่อชายร้างทาชู้นนเสีย
 ชายต้องไซ้ค่าตัวเป็นส่วนชู้เล็กน้อย

อีกบทหนึ่งในตักษณผัวเมียมาตรา ๓๓ มีว่า

“หญิงธาไทยกต มาช้อวไศรยอยู่ด้วยชายกต ชายรับประกัน
 ใจกต แลชายเพียงหญิงนนใจใหม่กต ถ้ามันจะไปจากไซ้ จะคิดค่า
 เขาแก่นนพนมได้ เพราะได้ไซ้มันแล้ว ถ้าชายไปมาหาสู่มันเกิดถูกด้วย

มัน ๆ นอกใจมีชู ให้ใหม่ชายชู้แต่หญิงโดยฉ้อนุภรรยา”

ความไม่ซัดมก ที่ว่า “หญิงชู้ไทย” นั้นจะเป็นหญิงทาส
ของชายๆ ของผู้ชนเกิดอุปคตมตงน แม้ว่าแปดบทให้เข้าใจว่าชู้ของ
คนอื่นแล้ว เมื่อชายได้ตอบไปร่วมประเวณี โดยพาเงินไม่ทราบความ
ก็เป็นผู้เมียกันโตเหมือนลูก

ทาสแต่ทาสเป็นผู้เมียกันโตตามกฎหมายฉ้อไม่พ้น กฎหมาย
ไม่เห็นเป็นสำคัญ เพราะเหตุแต่ประโยชน์นายเงินอย่างเดียว ดูกเกิด
มากเป็นลูกทาสในเรือนเบี้ยเป็นของนายเงิน มรดกของทาสแต่เดิมก็
เป็นของนายเงิน ส่วนชายชู้กฎหมายก็ไม่ได้กล่าวถึง เว้นแต่นายเงิน
จะได้เป็นชู้เอง

ลักษณะผู้เมียมาตรา ๕๘ “ชู้สมจรด้วยกัน พ่อแม่แต่เจ้าชู้
มิให้แต่มันพากันหนีไปไกล หญิงนมนเป็นเมียชายเป็นแต่ชู้กัน แม่
ชายผู้ใดมาทำชู้ตงหญิงนมนแล้ว จะใหม่ชายชู้กายตงนมนได้ เพราะ
ว่ายอมเป็นชู้ตงสอง ๑๐๑”

ทาสต่อทาสเป็นผู้เมียกัน มิได้รับอนุญาตนายเงินของทาส
หญิง กฎหมายเรียกว่าเป็นแต่ชู้กันเท่านั้น

เมียมกชนิด

ชายมีเมียได้หลายคน กฎหมายมิชอบบังคับเรียกชู้ต่าง ๆ กัน
แต่เรียงลำดับคล้ายภรรยา แต่กฎหมายทมนอนนกระจัดกระจายไม่เป็น

รูปเป็นแบบคงได้ ตั้งแต่โรมา ตูไม่มีใครเข้าใจมากนัก จำคิด ๆ
ถูก ๆ ไปที่ซับซ้อนกันจนเป็นการยุ่งยากไม่มีทางออก บัดนี้จะได้ของ
สรุปรวมความตงลึกคร่งหนึ่ง แปลตามกฎหมายที่เขียนเป็นอักษรใน ๒
เล่มแต่ประกาศอื่น ๆ ไม่คำนึงตามที่เข้าใจกันโดยไม่มีหลัก

ชายกับหญิงไม่ได้เป็นส่วนภรรยา กัน ด้วยเหตุว่าร่วมประเวณี
กัน ประกาศรัชกาลที่ ๕ ปีฉด ๒๒๒๗ ว่าชัด

“ซึ่งถอดทศวาชายภกตองแดงเป็นเมียหนีไซ้ไม่ได้”

แปลก เพราะมีฉนหนีหญิงนครได้เกณฑ์ไม่ ๑๒๒๗ จะเป็เมีย
ในกฎหมายมต่างหาก แต่ตามวิธีที่เคยกันตงน จึงเป็เมียใหญ่เมีย
น้อย หาไซ้ตามใจฉวเลือกเดียงไม่ ในลักษณะเมียชวงคณฉว

“อันว่าลักษณะเมียมี ๓ ประเภท ประเภทหนึ่งอันเป็ตามารคา
กุมมือให้เป็ภรรยาชาย ได้ชื่อว่าเมียกลางเมือง ประเภทหนึ่งชาย
ขอหญิงมาเดียงเป็ภรรยา หลนเมียหตองตงมา ได้ชื่อว่าเมียกลาง
นอก ประเภทหนึ่งหญิงมทุกชายาก ชายช่วยได้ได้มา เห็นหมคหน้า
เดียงเป็เมีย ได้ชื่อว่าเมียกลางทาศ”

ในลักษณะเมียมี ๓ อย่าง คือเมียกลางเมือง เมียกลางนอก
ฎาอภรรยา แดกกลางทาศฎาทาศภรรยา แดกทาศเรียกวากกลางเมือง
กลางนอกกลางทาศ เป็ศัพท์ที่ไม่ค่อยไซ้อน ไซ้ควาเมียหตองเมีย
น้อย ทาศภรรยาเดียงโดยมาก คากจากกุมมือให้หนีแปลวามมารคา
โดยนยอม ฎาผู้ทเป็ญาคมีอำนาจยอมให้เป็ตน ตั้งหนีหญิงที่ไม่

อำพาขเดย ชายจะดูชอแกใคร กอหมายไม้อ่า แต่เตากนหนคอกน
 ที่ไมมีญาติ ญาแม่หม้ายทไมไค้อยุโหนิกระของผูโต เปนเมือกกลาง
 เมืองโต โดยพรแต้งงาน ที่จริงตามกอหมายทไมปรากฏวาพรแต้ง
 เปนการดำคัญเช้นกับคนดำมัญเข้าใจ ที่จะเป็นชอคตสันจาเมียรนิตไร
 ใครแต้งงานกับทาชของตนเองไมไค้รับสารกรม ภรรยาถยังตอ้งเปน
 ทาชภรรยาอยุด ไมมีบททจะใหจณจยอย่างอน คำอนุญาตของบิดา
 มารดาหญิง ตูเปนดำคัญกว่าเช้นในลักษณะผัวเมียมาตรา ๓๖๒

“ชายดูชอตุกสำอหลานสำอทำน ถึงหตบฝากยังแต้จทำงาน
 แต้พอแม่หญิงให้ชายฝากบำรอนแต้ทำกนอยู่ด้วยกัน เปน ๕ ปี ๓ ปี
 แต้พอแม่หญิงให้ชายอยู่ด้วยกันไร ทำนจาเมียเปนสัทรแก่เจ้าผัว
 เหมือนเมียทำงาน ๑๐๑”

ตามบทกถงไมไค้มีพรแต้งกนกถ เมื่อไค้อนุญาตบิดามารดา
 หญิง แต้ไค้มีความประสงค์จะให้เป็นภรรยาใหญ่แต้ เมื่อไค้อยู่กน
 ด้วยกันถง ๕ ปี ก็เปนภรรยาไค้เหมือนแต้งงาน คือเปนเมือกกลางเมือง
 ในเรื่องชู้ แต้เปนเมียดูชอมีชนหมากในมรฎก

ตั้งนเมือกกลางนอกตามบท ก็ไมมีค้อย่างไรกับเมือกตรงเมือง
 เว้นแต่เปนทเขาใจกน ในเวลาทไปดูชอ จาจะมาเจียงรองภรรยาอน
 แม้วาชายไปหตอกว่าไมไค้มีภรรยาชอบุตรสาวมาตั้งนพ เขาอยู่ในบท
 เมือกกลางเมืองอกคนหนง คนเขาใจวาชายมีเมียหตงงไค้คนเตชว บาง
 ทจะจริงแต่ยงไมพบกอหมายทบทงคบ แต้ตั้งเกศตุจรมเมือกกลางเมืองก

คนก็ได้ คกลองคงเป็นว่าเมฆกลางเมือง ไม่ใช่คำเดียวกับเมฆทอง

โผดักษณมรฎกมาตรา ๕ แบ่งภรรยาอีกอย่างหนึ่ง

“ผู้มอบค่าศักดิ์ถึงแก่ภรรยา มีภรรยาอันช่อมชันทมาก
มีความรตายุกให้อยู่ด้วยกนกดี แดมีภรรยาอันทรงพระกรุณาพระราช
ทานให้ ด้วยมีบาเหน็จแก่ราชการกดี แดมีภรรยาอันทูลขอพระราช
ทานให้กดี แดมีมา ๆ ภรรยา ฯลฯ”

ตามบทนี้จึงเกิดตำแหน่งยศภรรยา เป็นลำดับได้ตามที่ได้อรรถ
มากแฉนอย คือ

ชั้นที่ ๑ ภรรยาอันทรงพระกรุณา พระราชทาน

ชั้นที่ ๒ ภรรยาอันช่อมชันทมาก ฤๅเช่นตามมาตรา ๓๐๒ ที่
ของต้นฐานความช่อมชันทมาก แดเมฆกลางเมือง

ชั้นที่ ๓ ภรรยาที่ได้ทูลขอพระราชทานแด่อนุภรรยาอื่น ๆ เสมอ
กัน

ชั้นที่ ๔ ทาษภรรยา

เห็นได้ชื่อว่าภรรยาทอง ไม่ใช่คำเดียวกับเอกภรรยา เอก
ภรรยาคือภรรยาที่มยศสูงที่สุด ในวงศ์ภรรยาของชายผู้หนึ่งผู้ใด แด
แต่ชายนั้นจะมีภรรยาชั้นนี้

เหตุที่ควรต้องถามว่าภรรยาคนนั้นคนนี้เป็นภรรยาชนิดใด ก็มอยู่
๒ ราย ชายช่ออย่างหนึ่ง แบ่งมรฎกอย่างหนึ่ง แดทั้ง ๒ เรื่องนี้ไม่คง
รู้ว่าใครเป็นเมฆทองเลย ในเรื่องชายผู้ ปรับตามกลางเมืองกลาง

พอกกลางท่าย ในมรรทุกแบ่งให้ตามผู้ขอมีชนหมาก ไม่กล้าถึงเมีย
ที่เรียกว่าเมียหลวงที่เคยจ จึงไม่จำเป็นที่จะเซอะอะไร

ที่ใดขอขมาแล้วได้คืนด้วยบทกฏหมายที่เป็นตัวอักษร ได้
ข้อความแปลกจากทศนทงหลายเจ้าใจกัน จะขอขมาอีกอย่างหนึ่งก็ได้
เช่นคนทงหลายจะเจอมไสย แต่จะเร้นกับบทกฏหมายทมอยู่ แลขอ
บ่ประการหนึ่งจะขอขมาคงน ก็เพียงแต่ความเป็นหวัชชเตานน จระว่าให้
เจ้อยกไม่ได้ข้อยเอง เพราะคนอำมญเจ้าใจกันไม่เป็นยุติ มีข้อความผิด
เพี้ยนแก่กันเป็นนฯ

ตามเดา ๆ ที่เจ้าใจกันไม่เทียบชดกฏหมายเป็นหตุกแต่ จาคับ
บศเมยคิงน

ที่ ๑ เมียพระราชทาน ไม่ว่าทูลขอพระราชทาน ฤาพระราช
ทานโดยที่ไม่ได้ทูลขอ

ที่ ๒ เมียหลวง (แต่แม่ความเมียพระราชทานแล้วชายนหมเมีย
หลวงไม่ได้ เมียพระราชทานเช่นเมียหลวง แต่เมียหลวงกับเชกภรรยา
ใช้เป็นคำเดียวกัน)

ที่ ๓ เมียน้อย

ที่ ๔ ทาษภรรยา

เมียหลวงเมยกลวงเมืองเชกภรรยา แลบางที่แม่เจ้าเรือน ใช้
รวมเป็นคำเดียวกัน จาเป็นตองมจชแต่งงานเป็นสำคัญ แลแม่จาง
แต่งงานมากกว่า ๒ คนขึ้นไป ถือเจียงคนโตนเป็นใหญ่ คนนเป็นเมีย

หลวง เมียหลวงมีโตแต่คนเดียว คงได้ตัวแดงภรรยาชนเหมาเป็น
ภรรยาน้อยทั้งต้น จะได้มาด้วยวิธีใดก็

ทมนอมอาภาฯ จะเลือกภรรยาชนิดใดเป็นภรรยาหลวงได้ ถ้า
ใครจะเป็นภรรยาหลวงต้องตามใจผู้นั้น มีอยู่บทเดียวในกฎหมายที่
พอจะอ้าง

“ผู้ใดรบศึก ได้หญิงเชลย มาแดงเป็น ภรรยาหลวง อนุภรรยา
ทางภรรยาเล็ก ชายใดมาทำชู้ด้วยนมโทษ ให้ไหมโดยพระราช
กฤษฎีกา”

เข่าก้มไม่ได้ บทผูกแต่ถึงพวกเชลยศึกก้มไม่ได้ในสมัยนั้น บท
นจึงเป็นเด็กไว้

ทองแดงที่เขาใจกันโดยมาก ถูกมัดแดงแต่จะเห็น

โตกต่างมานเป็นวาทจะพิจารณาว่า เมื่อชายใดหญิงมาเป็น
เมียแดง จะวินิจฉัยว่าเป็นภรรยาชนิดใด คือจะไปใดกต่างถึงวาท
ชายใดหญิงมาเป็นเมียเล็กอย่าง ชายใดมาโดยทใครขอนุญาตบิดา
มารดาหญิงนั้นไม่ต้องอธิบายอีก เพราะปรากฏอยู่แดงบคนจะพูดถึง
ชายหญิง ที่โตเดียวกันเองโดยไม่ได้รับอนุญาตบิดามารดา ในกฎหมาย
เดิมบทหย่าบท ที่จะค้นดูได้ในลักษณะเมียแดงก็พา แต่กฎหมาย
เก่า ทรงน มกฎหมายข้อห้าในประกาศรัชกาลที่ ๕ ฉบับหนึ่งลงวัน
๕ เดือน ๗ ปี ๗ ค่ำ มีมโรงตำฤทธิศก ๑๒๓๐ แต่อีกฉบับหนึ่งลงวัน
๓ เดือน ๓๐ ปี ๑๒ ค่ำ มีมะเมียโทศก ในประกาศมีมะโรงแบ่งข้อ

มึงกับเป็น ๒ ขย่งตามตระกูล อย่างหนึ่งเมื่อบิดามารดาชายหญิงมี
ศักดิ์มา ๕๐๐ ไร่ ฤๅเกินขึ้นไปอีกอย่างหนึ่งเมื่อศักดิ์มาต่ำกว่านั้น

กฎหมายในส่วนผู้ทมิบนาคาศักดิ์มา ๕๐๐ ไร่ขึ้นไปนั้นว่า ถ้าชาย
หญิงสักพวกกันไป แด่ฝ่ายชายมีบรรดาศักดิ์เสมอ ฤๅสูงกว่าตระกูล
หญิง ให้บุ้แต่บิดาทัง ๒ ฝ่ายปลุกษาให้ตกลงกัน ไม่ตกลงกันแล้ว
ให้ตัดสินตามใจหญิงสัก แต่เมื่อศักดิ์ฝ่ายตระกูลของชายต่ำกว่า
ฝ่ายหญิงต้องตัดสินใจบิดาของหญิง

ในส่วนราษฎรศักดิ์มาพอยกว่า ๕๐๐ นน ให้ตัดสินเขาตามใจหญิง
สักก็อย่างเดียวกัน ในประกาศมีมะโรง มีข้อความต่อไปเป็นข้อสำคัญ
ดังนี้

“อนึ่งหญิงตามชายไปโดยความสมัครใจใคร่กันเอง บิดามารดา
ไม่ได้ยอมยกให้ ไม่ได้คัดค้านมทุนสินสอดอย่างน กชชว่าหญิงไม่
ชายจะถือว่าเป็นเมียไม่ได้ ก็เมื่อไม่สมัครอยู่กับชาย จะหนักกลับมาหา
บิดามารดาแดงอาดพนของกต จะตามชายอื่นไปก็ต ชายที่เรียกว่าเป็น
ผดเมียนน จะตามฟ้องร้องเร่งรัดเอาตัว ฤๅจะเอาเมียปรับชายชู้ใหม่
ไม่ได้ เพราะมันมาฉันใดให้มันไปฉันนั้น”

ไม่ให้เรียกว่าเป็นผดเมียนน คงเป็นแต่ชู้เท่านั้น ฟ้องชายชู้ไม่
ได้ รับมรดกกันไม่ได้ด้วย กว่าบิดามารดาหญิงจะได้ยินยอมค้อกาย
หลังแล้ว จึงจะเป็นภรรยาตามกฎหมาย

“ถ้าบิดามารดาหญิง กตมมาตคองบุตรหญิง ชู้ปลกนภคาคชู้ให้

มัทนรอน ทาษกรรุมกรเคว็องเขว็อง เออญงนหมบตรกบชายทวด
ตามมา บิตามารดาถักรักใคร่ว่าเป็นหลาน คงแควงเมือหญิงนหม
กับบิตามารดา แลบิตามารดาของหญิงนหมถึชวี่ว่าเป็นเชย เรียกใช้
สรอยถักการต่าง ๆ เป็นปรกตไป เมือชวี่นหมจะวี่หญิงนหมเป็นเมือ
ถักหญิงนหมจะพองวี่ชวี่ชวี่ ตามถักชวี่นหมถักได้ เพราะโกษถักเป็น
วี่ชวี่นหมถักไปเสียแล้ว”

ถักนหมถักกฏหมายเกวี่ ทให้บรบชวี่ชวี่ได้เดมอ แควเมือถักถัก
พาหญิงมา ให้เบยบรบเป็นพนยถักถักตามถักชวี่นหม มาตรา ๓๒๓
ชวี่ชวี่นหมถักถักชวี่นหมไม่ได้ถักพามา ถักนหมจะถักถักตามนหมเหมือน
ถัก

ในประกาศบเมือเมือ มีถักนหมชวี่ชวี่นหมจะให้เดมอไปอยู่ถัก
ชวี่ชวี่นหมขอให้วี่ชวี่นหมไปบรบชวี่ชวี่นหมจะถักได้ ถักชวี่นหมจะเอา
เป็นเมือถักถักเป็นคนถักเรื่อง

“ถักหญิงนหมยังไม่ครบ ๕๐ ปี บิตามารดาถักความอวี่นหมไม่ยอม
ให้อยู่ถักชวี่นหม แต่หญิงนหมอยู่ถักชวี่นหมไม่ยอมมาหาบิตามารดา ๆ ไม่
วี่นหมถักถักใจวี่นหม บตรนหมชวี่นหมถักถัก จะเอาหญิงนหมถักถักถักให้หญิง
นหมจะเอาตามใจหญิงนหมไม่ได้ ให้บรบชวี่นหมเป็นเบยเดมอ ให้
บิตามารดาหญิงนหมถักถักหญิงนหมได้ ตามพระราชถักนหมถัก
ถักหญิงนหมเป็นชวี่ชวี่นหม ๕๐ ปีแล้ว ตามใจหญิงนหมอยู่ถักชวี่นหม
จะอยู่ถักบิตามารดา”

หญิงอายุต่ำกว่า ๒๐ ไม่เรียกว่า "ขังเบาศงาม"

ตกลงคงเป็นว่า ถ้าหญิงตกพาทันไปไม่ให้เรียกว่าเป็นผัวเมีย
กัน จะฟ้องชายชู้ก็ไม่ได้ จะรับมรดกก็ไม่ได้ มีลูกมาเช่นลูกไม่มีพ่อ
กระมัง เพราะชายไม่ได้เป็นผัวหญิง แต่ไม่มีอำนาจว่ากล่าวคุ้มครอง
กันได้ดังภรรยาทั้งหลาย ซึ่งเป็นอิสระของผัวกับบิดามารดาหญิง จะ
ใดคดีอย่างไรอย่างหนึ่ง แต่แม้ว่าบิดามารดาหญิงนั้นตาย หญิงเห็น
จะเป็นดังทาสแก่ชายได้ เมื่อมีบุตรตามกฎหมายเต็ม ฉะนั้นมาตรา ๗๕
มีว่า

"สองต่อมรดกด้วยกัน มีได้คู่ขอมีอันหมากเป็นกำนั บ ๗๓
ถ้าแต่ชายหญิงสมคบอยู่ด้วยกันเกิดลูกชายหญิง ท่านว่าลูกนั้นเป็นอัน
หมาก หญิงทำชู้ไซ้ท่านให้โหมชายชู้นน ๗๓

ได้กล่าวมาแล้วว่าตกพาทันมา จะเป็นสามีภรรยาอันตามกฎหมาย
หมายนพยาก

ชายหญิงเป็นผัวเมียกันโดยได้เสียกันเอง บิดามารดาไม่ได้มีขอ
ถามถึง ไม่ได้สอนเร้นเร้นลักพา มีข้อบังคับในลักษณะผัวเมียมาตรา
๗๕ แต่ ๗๖ การที่เจียงตูกนฉนภรรยา ถ้ามีบุตรเป็นขอทจรวนจฉยฉฉ
ภรรยาคนฉฉกับคนจรรอย่างไร ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
ความประสงค์เป็นสามีภรรยาอันเจียงตูกนฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
กฏหมาย

"มาตรา ๗๕ ผู้งไฟรฟ้าฉฉฉ
รักใคร่

กันอยู่ด้วยกันเปล่า ๆ พ่อแม่พี่น้องแห่งหญิงรู้ มีใครองห้องว่างต่าง
แถมปลูกเรือนบ้าง ต่างเรือนแฝงอยู่กันด้วยกันโดยฉนวนเมีย หา
บุตรมีโตกดี หญิงซึ่งทชเป็นเมียชาย ถ้าแต่ผู้ใดมีปลูกเรือนอยู่ มี
ได้ทำเตียงกันโดยฉนวนเมีย ท่านว่ามิได้เป็นเมียสังทชแก่ชายเลย”

“มาตรา ๘๖ ฝ่ายทหารพลเรือนไพร่ฟ้าทั้งปวงเข้าสมัครด้วย
กันหาอันหมากมิได้พ่อแม่หญิงรู้ความได้รักดี แดมนปลูกเรือนด้วยกันก็
ดี ยงมทปลูกกดี แดมนเตียงค้อยูกันด้วยกันโดยฉนวนเมีย แดแก่
ลูกหญิงชายด้ายดบตั้งน ทานว่าเกิดลูกเป็นอันหมากแล้ว หญิงเป็น
เมียสังทชแก่ชาย แม่นหญิงทำชู้ชชาย ท่านว่าให้ใหม่ชายชู้ให้แก่ชายผู้
ผู้โดยชนาค”

ชายช่วยทุกชหญิง ๆ เป็นภรรยาชายได้ โดยเตียงกันฉนวน
ตามดกษณฉนวนเมีย มาตรา ๓๓๕ แถ ๓๔๓

“มาตรา ๓๓๕ ๑๓๑ ชายช่วยทุกชยากหญิงด้วยประการใด ๆ
กดี พ่อแม่หญิงยกหญิงผู้เป็นลูกหลานให้เป็นภรรยาชยากดี แถชาย
หญิงดมะเดกน พ่อแม่หญิงรักษาลูกหลานให้เป็นภรรยาชยากดี ท่าน
ว่าหญิงนงัดทชเป็นเมียชาย แถชายผู้ใดทำชู้ด้วยหญิงน ให้ใหม่ชาย
ชู้ตามบณฑาคกดี ให้แก่เจ้าฉนวนโดยพระราชกฤษฎีกา”

“มาตรา ๓๔๓ หญิงใดมีทุกชยาก ชายว่าจะช่วยทุกชยาก
หญิง ๆ เชื้อพังกาได้รวมประเวณย์ ดวยชาย ๆ ช่วยทุกชยาก หญิงได้
หญิงนคงสังทชเป็นเมียชาย ถ้าชายดอดวงหญิง ๆ รวมประเวณย์เดย

คือแก่ชาย ๆ มิได้ช่วยทุกข์ยากแก่หญิง ๆ มีสัมภักดิ์แก่ชายนั้น ให้ร้อง
 พ้องว่ากล่าวถึงสภาวะระตากร ๆ พิจารณาเป็นสัจว่าชายจริงหญิงจริง
 ใช้ ให้ใหม่ชายผู้ต้องดวงเท่าตัวหญิง แลยกให้หญิงกึ่งหนึ่ง ๆ นั้น
 เป็นสินไหมพินัยกึ่ง เหตุชายจริงหญิง ให้ชายหญิงขาดจากผัวเมียกัน
 ถ้าชายได้เสียเงินช่วยทุกข์ยากหญิงนั้นบ้างแก่พอเป็นที มิได้ช่วยหญิงให้
 พ้นจากทุกข์ยากโดยสัจจิต หญิงยังหาบุตรมิได้ ไม่สัมภักดิ์อยู่ด้วยชาย
 ใช้ ให้หญิงคืนเงินชงชายนั้น ให้แก่ชายจริงถ้วน ชายหญิงจึงขาดจาก
 ผัวเมียกัน ถ้าชายได้เสียเงินช่วยทุกข์ยากหญิงนั้นบ้างแก่หญิงใดเกิด
 บุตรด้วยชายนั้นแล้ว หญิงนั้นคงตั้งทัยเป็นเมียชาย ถ้าชายมิได้ช่วย
 ทุกข์ยากหญิงดวงทำธุให้หญิงเสียตัว แลเอาหญิงไปขายผูกคอกเบย
 กัด ชายให้เขาใช้ต่างคอกเบยกัด แลหญิงคิดนึกใจว่าชายช่วยทุกข์
 ยากมิได้ แลมีสัมภักดิ์อยู่ด้วยชายใช้ ท่านให้เรียกเอาเงินชงชายนั้นตั้งให้
 นายเงินจนครบ แลเอให้ทวงหญิง ๑๐ ที่เหตุหญิงใจเบายอมชายก่อน
 แลเอให้ชายชายต่อไป จึงได้ยากแก่ความเมืองท่าน ๆ ให้หญิงขาด
 จากผัวเมียกัน โดยพระราชกฤษฎีกา”

นายเงินไม่มีอำนาจจับใจทาสของคน ให้เป็นภรรยาได้ตามกฎ-
 หมาย มณฑลตามพระราชบัญญัติขมชนลงดวงประเจณีย์ แลบางที่
 ดกษณผัวเมียมาตรา ๕๖ จะใช้ได้

“เจ้าเงินกต พนงตูกหลานแห่งเจ้าเงินกต ขมชนหญิงทาส
 กตข่าเรา หญิงร้องแรกมตักขพยานใช้ ท่านให้แบ่งค่าตัว ฯลฯ”

แต่ที่เรียกว่าทาสกรรยานั้น คือ นายเงินฤาพนของลูกหลาน ฤา
พ่อฤาฝอของนายเงินเป็นตัวแทน จะเป็นภรรยาของญาตินายเงินอื่น ๆ
ไม่มีกฎหมายที่จะให้เรียกว่าเป็นทาสกรรยาได้

อนึ่งตามทฤษฎีมา ภรรยาชนิดนี้เป็นทาสกรรยา แต่ในเวลา
ที่มัวฤา นายเงิน ยังมีดำรงกรมอยู่ แม้ว่ามีความรักใคร่เห็นหน้าถ้อย
สารกรมธรรม์หนึ่ง คงแต่นกเขยรตยศสูงชันจากเป็นทาสกรรยาที่
โต เท่ากับนายเงินมีทาสรูปดำรงกรมเดียวสุดเป็นไทยทันที เมื่อเป็น
ภรรยาก็นอนกรรยาทีเดียว

ทาสกรรยาสุดเป็นไทยได้ โดยที่บุตรถืออย่างหนึ่ง แต่เมื่อ
ยังไม่ได้ยกดำรง กรมกฎหมายยังคงเรียกว่าทาสกรรยาอยู่ดี นิตยอยู่แต่
ว่าอย่างสามโตเหมือนภรรยาชนิดอื่น

ลักษณะทาสมาตรา ๖ “นายเงินกต พนองลูกหลานพ่อแม่เจ้า
เงินกต เขาทาสฝากเลี้ยงเป็นเมียเกิดลูกด้วยเท่าใด ๆ กต แดแม่มัน
เป็นไทยเพราะรักแตรายหญิงมด้มคจะเลี้ยงกันจะอยากัน ทำพวามให้
เขาเงินค่าตัวแกมันเลย แดลูกมันเป็นพงศ์ผู้ดีช้อยแก่บตานัน”

ลักษณะทาสมาตรา ๗ “หญิงทาสกรรยาคอดอดลูกตายกต ตาย
แต่ลูกแม่มันช้อยกต จะเอาเงินแกผู้ชายนมโต ให้คนดำรงกรมใหม่
ไร้นเมียไทย ช้อยว่าแต่ผู้ชายบ่ช้อยเลย ถึงอนทพรหมกชคความ
ตายมันได้”

ทาสกรรยาจรมบุตรกต ไม่มบุตรกต ผัวตายสุดเป็นไทยตาม

ลักษณะมรดกมาตรา ๗

“อนึ่งถ้าผู้มรดกภาพนหมทาชภรรยา เกิดอุกธาขอุกหญิงด้วย
กัน แดงกนคากกค ยงกค ขย้าให้เฮาทาชภรรยาณเฮาส่วนแบ่ง
บ้านเดยให้แค้ค้วม้นรอกคเป็นไทย”

ที่โคความาแแดงเปนกฏหมายทวงคยกันมาจนเดยจน แค้
ประกาศรัชกาลที่ ๕ ลงวันเสาร์ เดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ ปีเถาะนพศก
๑๒๒๙ มีข้อความเรื่องทาชภรรยาอีกอย่างหนึ่ง แดงกกว่ากฏหมาย
ทงหลาย แดงแม้วไร้แแดงทาชภรรยาจะสุญหายหมค ไม่นับว่าเป็น
ภรรยาเดย

“ถ้าเมียเป็นทาชหมคาคค ผอขงไมได้ฉกฉารกรรมธรรมียกคาคค
ให้ ถึงเปนมียกคให้เรียกวามีเฮาให้วาเป็นทาช ๆ เปนมียกคไมได้เป
เมียกคฉารกรรมธรรมม นายเงินซึ่งเปนมัวแแดงไมได้เปนมัว จะเฮาข้อ
ไปขายไมยงกว่าคาคคเดิม เพียงแ่มอคาคคเดิมญาห้อยอนกว่าคาคคเดิม
ก็ได้ ต้องมอบฉารกรรมธรรมเภาให้ไปแก่นายเงินใหม่เปนสำคัญ ทาช
ทยอมเปนมียนายเงิน ฉารกรรมธรรมียงไมได้ฉกชกให้ จะฉกกับทาช
ที่ไมได้เปนมียนายเงิน แค้เมอถ่านายเงินผู้เปนมัวคยคอรจะคัมรูก
บางเดกนอย ฉนทาชภรรยาโดยว่าทรพยมรูกไมมีผู้ทจรับมรูก
ญาเจาหนของคยคยจระคองฉกคาคคให้เปน ๓๐ ฉค ๓๗ ๓๒ ฉค ๓๕ ฉค
ฉนมุตติวาเปนมรูกของคยคยชกให้แก่มนทเปนมีย”

จระแปลว่าอะไรไมทราบ โปนเอนงคัณไมให้เรียกวามีเฮา ในค่อน

ปธายของประกาศนียบัตรเรียกว่าเมียเอง แต่อย่างไรก็ตามไม่ได้เคยได้ยินว่า
ศาลได้ไต่ถามจนใช้แค่สักคราทีเดียว

บัดนี้จะได้กล่าวถึงชายในกระเชียนกับตามารดาปู่ย่าตายาย ได้
เสียดใจไปอายุไว้แต่เมื่ออายุต่ำกว่า ๕๐ ปีลงมา ที่พระราชบัญญัติกระ-
เชียนอายุถูกทนายถูกไทยปี ๒๓๓๖ ขอมให้ชายได้จนกว่าอายุครบย่าง
เข้า ๕๐ ปีหลุดเป็นไทยได้ แต่ทนายเงินได้เพียงเป็นภรรยา จะเรียกว่า
ทาสภรรยาตามใด แม้จะวินิจฉัยตามกฎหมายตรง ๆ ไม่คิดเอา
ความประสงค์อย่างอื่นเขาว่าแล้ว กตของเรียกว่าเป็นทาสภรรยาแท้กว่า
ชายหญิงทาสครบ ๕๐ ปี หลุดจากคำคือเป็นภรรยาอื่นต่อไป อีกอย่าง
หนึ่งที่จะวินิจฉัยนั้น ก็ไม่เรียกว่าเป็นทาสภรรยาเลย ทั้งสิ้นเสียว่าผู้
พิพากษาโดยมากจะเดินทางนี้

อำนาจอัคร

อำนาจที่ผอมจะว่ากล่าว คุ้มครองนั้น กฎหมายเรียกว่าอำนาจ
เป็นอัครแก่ภรรยา แต่อำนาจนั้นมีเพียงไร พิจารณาได้เป็นเสาะ ๆ
ตามกฎหมาย แต่จะชัดเต็ม เห็นคำว่าหมดเสมอเห็นไม่ได้ตั้งแต่
การกฎหมายทั้งนี้ เห็นพิพากษาวินิจฉัยตามคดี ในลักษณะนี้
มาตรา ๒๘ ผิดโดยอำนาจดังนี้

“บุตรท่านบิดามารดายังมีได้ประกอบสามีให้ใช้ บิดามารดา
นั้นเป็นอัครแก่บุตร ถ้าชายได้พึงใจด้วยลูกสาวท่าน ให้ท่านบิดา

มารดาตามประเพณี ให้บิดามารดายกให้ สามีจึงจะเป็นอิสระแก่ ภรรยา ฯลฯ”

มาตรา ๓๑๓ “ชายใดไปสู่ขอลูกสาวหลานสาวท้าว บิดามารดา หญิงให้หญิงผู้บุตรผู้หลานแก่ชาย ๆ ยังมีได้กำนัลทำงานบิดามารดา หญิง ยังมีได้เฝ้าธำมรงค์ก่อน หญิงยังดีที่ชยูกับบิดามารดา ฯลฯ” บิดามารดาจะคืนเอาบุตรสาวกลับมาไม่ได้ ดักษณผัวเมีย

มาตรา ๓๑๖ ผัว

“บุคคลผู้ใดให้บุตรเป็นภรรยาท่านแล้ว อยู่มาภายหลัง ได้คิด จะเอาบุตรมาเอาไซ้ ท่านว่าจะคืนเอามาก็ได้เสีย”

ญาติผู้อื่นไม่อำนาจยกหญิงให้ชายเมื่อหญิงยังมีบิดามารดาอยู่ บิดามารดาหาได้ยกหญิงให้ชาย หญิงไปงานญาติยกให้แต่พอเป็นท ี่หญิงหาเป็นสักการแก่ชายได้ตามมาตรา ๓๑๓

“บุคคลผู้ใดเอาบุตรแห่งญาติมาอยู่ ณ เรือนด้วย แด่ประกอบ สามีให้แก่บุตรนั้น ตามบิดามารดา มีพึงพอใจเอาซึ่งสตรีนั้นคนไปได้ สามีนั้นจะเอาโทษแก่บิดามารดาซึ่งตัวเด็กเอาภรรยาไปงามได้ ควร ให้ผู้ตกแดงนั้นคนส่งนึ่งชายนั้นให้แก่ชาย เพราะสามีรู้ว่าสตรีนั้นมิได้ เป็นบุตรแห่งญาติผู้ตกแดง ถ้าผู้เป็นญาตินั้น เอาสตรีทามาประกอบ ให้อยู่กับบุตรนั้น แด่ทรพยซึ่งส่งคนนั้นควร ให้แก่บิดามารดาแห่งบุตรนั้น กงหนึ่ง เพราะเหตุบิดามารดา รักษาบุตรนั้นมิได้”

รวมความตาม ข้อ กคือเมื่อหญิงเป็นเมียชายสักชกชกชายแล้ว

ชายเป็นขี้อร่อยก็หญิง มีบทเป็นขี้อร่อยอยู่ ๒ บท ๆ ในลักษณะมรดก
 มาตรา ๕๐ มีความว่า บิดามารดาหญิงยกหญิงให้เป็นเมียชาย ๆ มา
 ยุกนทบ้านเรือนบิดามารดาหญิง หากได้มีเรือนต่างหากออกไปไม่
 หญิงนั้นไม่อยู่ในอัครของชาย

“บุตรมรดกได้ แต่บิดามารดาประกอบให้สามีภรรยาแล้ว แล
 ยงอยู่กันด้วยกันกับเรือนบิดามารดายังไม่เกิดบุตรด้วยกัน แต่บุตรนั้น
 ดงอุบคเหตุ แลทรัพย์มรดกแห่งผู้มรดกนั้นน้อยเท่าใด ควรให้
 แก่บิดามารดาผู้มรดกนั้น อนึ่งถ้าบุตรผู้ใดยังอยู่กับเรือนบิดามารดา ๆ
 ให้ทรัพย์แก่บุตรนั้นแล้วแต่สิ้นเขาแล้วได้ เหตุบุตรอยู่กับเรือนบิดา
 มารดา ๆ นั้นเป็นอัครกับบุตร ถ้าบุตรนั้นออกไปจากเรือนบิดามารดา
 แล้ว บิดามารดามีได้เป็นใหญ่แก่บุตรนั้นเลย สามีได้เป็นอัครแก่บุตร
 นั้นแล้ว”

อีกบทหนึ่งชายได้เสียกับหญิงแล้ว แต่ยังไม่หาออกนำต่อแรกไม่
 เป็นแต่ฝากบำเรอกันไว้ยังไม่เป็นสัทท หึงยังหาอยู่ในอัครของตัวไม่
 ลักษณะผู้เมียมาตรา ๓๓๗ มีความว่า

“ชายผู้ขอลหญิง แลชายเข้ามาฝากบำเรอแล้วมันละเสียไปได้
 เมื่อนั้น มันกลับมาทำหนังสือต่างความเป็นประมาท ประจาร์พ่อแม่
 หญิงให้เรียกให้ส่งหญิงนั้น แลหญิงนั้นพ่อแม่ยังมีได้ทำงานเวรล่าต
 ทมอ น หึงนั้นยังอัครอยู่แก่บิดามารดา จะส่งหญิงให้แก่มันได้
 เลย”

กฎหมายทนายชบาชิตว่า หญิงอยู่ในอิศระชายผู้ผิดเมื่อใด
จะอธิบายว่าอำนาจอิศระนาคอำนาจอะไรบ้างไม่ค่อ่งง่าย ในกฎ
หมายเดิม ชายชายภรรยาได้จะได้บอกให้รักใคร่ๆ ไม่บอกกต แต่อำนาจ
อิศระทกวงนหมอยลงทุกที เช่นชายภรรยาเป็นต้น ต้องให้ลงตายมือด้วย
เสียแล้ว ก็เท่ากับชายตนเองที่เหตออยู่นนออย่างหนึ่ง ก็อผอมอำนาจทำ
โทษภรรยาคนได้พอปราบพอจำ ดังทกต่างไว้ในลักษณะเมษมาตรา ๒๐

“ถ้ามีภรรยาอยู่ด้วยกัน ภรรยาไม่ความผิดถ้ามีจะปราบปรามต
บอยหญิง ๆ จะเอาโทษแก่สามีนั้นได้ ถ้าภรรยาว่าหาบช่าแก่สามี
ให้ภรรยาเอาเข้าคอกคอกไม้ขอโทษแก่สามีจึงควร”

สามีทำโทษได้แต่เมื่อมีเหตุ แต่ทำพอสมควร ๆ เพียงไรต้อง
ตามแต่เหตุที่สามีอำนาจเดิมจะวินิจฉัย แต่อย่างไรก็ไม่ถึงชั่วครุฎ
ฉินพพร ฝ่ายภรรยาไม่มีอำนาจทำร้ายแก่ผองตงแต่ตาขึ้นไป สามีเป็น
ใหญ่ในระหว่างกัน สามีทำโทษภรรยาเหลือเกินภรรยาฟ้องร้องเอา
โทษแก่สามี แต่ฟ้องอย่าได้ ตัวอย่างกฎหมายห้ามไม่ให้ผู้ทำโทษ
หญิง โทษไม่มีสาเหตุอยู่ในลักษณะเมษมาตรา ๒๖

“ชายใดเมียมได้มีความชู้ จับชู้มโตตเมษช่าแตกหักด่าหัด
ด่ากรรจ์ ท่านให้โทษชานนตงคนดงท่าน ถ้าชายกับหญิงมีเด็กกันใช้
สินไหมนให้แก่พ่อแม่พบ้านาฮาหญิงนั้น เพราะว่าเขาเดียงหญิงนพมา
ยาก”

อำนาจผองทำโทษเมียมเพียงน

อำนาจอนนนเป็นแต่เข้าใจว่า

หญิงคองอยู่กับผัว คองปฐุบคองเช่นธรรมดา แต่เมื่อหญิงไม่อยู่กับ
ผัวแล้ว ยังไม่เห็นภักทผัวจะพ้องทานไรให้ศาลทำอย่างไร หมายถึง
เป็นแต่เครื่องสำหรับผู้ร้ายเท่านั้น

ในลักษณะเบ็ดเสร็จมีอยู่บทหนึ่ง ดูเหมือนว่าหญิงเป็นสัตว์แก่
จามี มากกว่าเข้าใจกัน มาตรา ๑๒ มีว่า

“ผู้ใดส่นหาแก่ท่าน ยกภรรยาตั้งชวงคร โทแก่ท่านด้วยส่นหา
แล้ว แลอยู่มาจะคืนเอาเอา ท่านว่าจะคืนมิได้โดย

จะเข้าใจกฎหมายบทนี้ ว่ายอมอำนาจยกภรรยาของตนให้ผู้อื่น
ได้เช่นควายงอกได้ ถ้าจะเข้าใจบทนี้ยากให้ได้แต่เมื่อเจ้าตัวเขายอม
ได้ แต่เช่นนี้เป็นเข้าใจกฎหมายเช่นคนหนุ่ม ๆ เขาเข้าใจกัน แลถึง
กรรมกต พ้อแม่หญิงจะมปากเสียงเสียงแตกเข้ามาได้ถ้าไม่ยังเป็น
การฉงน

เมื่อภรรยาอยู่ในอำนาจสามีถึงที่ใดก็ตามมาแล้วตั้งน ทรัพย
ของภรรยาที่เป็นอยู่กับทรัพยของผวนน กตของอยู่ในอำนาจสามีอยู่เอง
แต่กฎหมายหมายหาเรียกว่าอำนาจอิสระไม่ ด้วยเหตุว่าการทอยู่กันเป็น
ผัวเมียกันนั้นคล้ายกับสัญญา แลทรัพยสัมปตทง ๒ ฝ่ายกฎหมาย
ขอบังคับ คล้ายกับเหมือนว่าเป็นหุ้นส่วนบ้างชวงครกันแฉกกัน เมื่อ
สามีเป็นใหญ่เมียอยู่ใอำนาจสามี ทรัพยนนตของอยู่ในอำนาจด้วย
สามีจะทำอย่างไรจะเป็นการกต ถ้าจะเป็นการชวงคร กฎหมายไม่
เพ่งตรวรสอบค การทงนกเทากับกล่าวว่ามีอิสระในทรัพยด้วย

ก่อนที่เข้าใจเรื่องทรัพย์สินระหว่างผัวเมีย จะต้องพิจารณากฎหมายแต่
เดิมทีใดเดกบางแล้ว แลตรวจบทกติกายกเด็กหมั้น แลพิจารณาว่าคง
ใช้อย่างไรในบทนี้ จึงจะทราบได้แท้โดยเด็ดขาด ในลักษณะผัวเมีย
มาตรา ๗๒ มีข้อบังคับเรื่องทรัพย์สินข้อความยาวสักหน่อย แต่สำคัญ
มาก

“ต้องสมรสด้วยกันมรดกทั้งสองข้าง คือ ข้ามข้ามมาโค
กกระบอ แยกแหวงเงินทอง ผ่านอนแพพรพรรณสรรพทรัพย์ดังใด ๆ ก็
ดี แลทรัพย์สินเดิมบนหนคายกดี เวลสมไฟใหม่กดี เดนเบยเดยถด
แต่งไปค้าขายขาดทุนเดยกดี แลสมเติมได้ฉบับหายด้วยประการใด ๆ ก็
ดี ท่านให้เอาสินสมรสใช้เดิมฉบับหายนั้นจงถวน เหตุอนนเป
นสมรส”

ทั้งนี้เป็นข้อบังคับ แต่ในส่วนที่มรดกกัน แลมรดกที่
หาใช้หนึ่งข้อตามธรรมดาทำได้ง่าย ๆ คงมีข้อความต่อไปในบทเดย
กนั้นน ไม่มรดกที่เช่นนแล้วส่วนเดิมของใครคงสูญไป ก็คือโทษ
ใครคนหนคองออกนอก ไม่เหมือนมรดกที่คองออกนอกทั้ง ๒ ฝ่าย
เดยมอ จะเปนโทษผองกคกรรชากดี คงแต่ไม่กถึงจนถึงกถึงเช่นเดิม
เบย

“ถ้าสมเติมแต่เขียนหนังสือไว้เปด่า ๆ ถ้าเป็นฉบับคามาตราให้
กดี แลโคกระบอ สรรพทรัพย์ทั้งปวงบนหนคายฉบับหายใครดักด้วย
ประการใด ๆ กดี ท่านให้เอาสินสมรสใช้เดิมเดย ถ้าเม้นคองอาญา

เป็นถ้อยความกต^{๕๑} ต้องมรรฎกท่านให้เอาเต็มกต^{๕๒} อย่าเอาสั้นสมัครใช้
เต็มพเลย เพราะโทษแก่ตนเอง”

แต่เพราะโทษไม่ได้ทำบริคณห์เป็นหลักฐานต่อไป

“ถ้าเอาเต็มตนให้ถูกหลักฐานของพ้องพันธ์^{๕๓} ไปก็เต็มขอคุณเดียวกัน
ถ้าแต่เอาสั้นสมัครใช้เต็มใช้”

เช่นที่ได้อ้างในข้างต้นที่มรรฎกที่ทั้ง ๒ ฝ่าย

“ใครมากให้ได้มากใครน้อยให้ได้น้อย ถ้าสมัครห้ามได้เป็นภพ
เขาทั้ง ๒ ฝ่าย ถ้าหาสมัครมีเต็มแค่นั้นเต็มข้างหนึ่งมากใช้ ให้เอาใช้
เต็มข้างซาคันตามถ้อยมากแต่พ้อย เพราะเขาช้อยกันด้วยกัน ถ้าสั้น
เต็มหญิงกต^{๕๔} เต็มชายกต^{๕๕} แห่งเขาทั้ง ๒ สั้นด้วยกัน ท่านมิเหวอแก่ชาย
เลย”

ไม่ให้อ่าแก่ชายแต่หญิงเลย เพราะไม่มีอะไรจะว่าสมัครกต^{๕๖}
สั้นเต็มกต^{๕๗}หมดบทนมขอความต่อไปอีกซึ่งควร

ตามทใดคต^{๕๘}มาแต่จ ประสงค์จะให้เข้าใจกฎหมาย เมอม
บริคณห์คอกกต^{๕๙}แต่เมื่อไม่มี แต่ตามการที่เป็นไปไม่มีผู้ใดทำบริคณห์เลย
จึงได้ประกาศปี ๓๑๖๖ ถัดมาตรา ๑๕ ลงมาว่า

“มีบทพระอัยการอันโบราณราชกระษัตริย์บัญญัติไว้ให้แห่งสั้น
โดยบริคณห์นั้น เหตุเป็นยศธรรมอยู่จะเดกรอเสียมชอบ ให้คงไว้
ครั้นจะให้ไซ้หนังสือบริคณห์ตามบทพระอัยการโบราณเจ้า ทวยราษฎร
ทุกองหน^{๖๐} บิตามารดาประกอบบุตรบุตรใหม่สำมภรรยา แต่ให้หญิง-

ญาณกะทรพยอวญญาณกะทรพยเป็นทูนกม แต่ผู้เฒ่าผู้แก่หนึ่งรู้เห็นเป็น
 สำคัญ จะได้ทำหนังสือบริคณห์ให้ใจแก่กัน ตามประเพณีในโบราณ
 นั้นห้ามได้ อย่างธรรมเนียมโบราณล้อมดูญไปข้างหน้าแล้ว ครั้นจะ
 ประกาศแก่ราษฎร ให้รอทำหนังสือบริคณห์ตั้งแต่ก่อนนวกเป็นต้นยาก
 ก็ให้ใช้ตามกระบัตเมืองที่เคยใช้มา จะไม่หนังสือบริคณห์ก็ตามแต่
 ถ้าแต่เขาฉงเมยจะอย่างไร จะรับสั่งเต็มสั่งสมรสกันให้แพ่งพิจารณา
 โดยสังขรณ์ ได้ทรัพย์ฝ่ายหญิงชายมากน้อยเท่าใดใช้ ก็ให้เป็นแบ่ง
 บันตามสั่งเต็มสั่งสมรส โดยพระราชบัญญัติให้แบ่งปันนั้นเถิด”

จะทำบริคณห์ก็ไม่ได้ไม่หากก็ได้ ไม่ทำแต่ของสับพยานเป็นหอก
 ได้ความอย่างไรให้คิดเสียความบริคณห์ตั้งนบ ผอเพยมาตรา ๗๒ จึง
 เป็นใช้ได้บางส่วน ข้อความตามที่แก้แล้วคงรูปเป็นดังนี้

“สั่งสมรสด้วยกหมทรพย คือชาวคนช่างมาโคกระบือ แก้ว
 แหวงเงินทองผ้าผอนแพพรพรรณสรรพทรัพย์สิ่งใด ๆ กัด แด่ควาทรพย
 เตมนนหนตายกัด เรอสมไฟไหมกัด เณเบยเฮยกัด แต่งไปค้าขาย
 ชาตทูนกกัด แด่สมเตมนนหนตายเฮย ด้วยประการใด ๆ กัด ทำนให้
 เขาสั่งสมรสใช้เต็มชนนหนตายนนจงดอน เทออนนเป็นสั่งสมรส ถ้าแต่เขา
 สั่งสมรสใช้เต็มใช้ ใครมากให้ได้มากใครน้อยให้ได้น้อย ถ้าสั่งสมรสห้าม
 ได้เป็นพบเขาทั้ง ๒ ฝ่าย ถ้าหาสั่งสมรสได้แต่สั่งสมเต็มข้างหนึ่งมาใช้
 ให้เขาใช้เต็มข้างชาตทูนนความสั่งสมมากแต่หนึ่ง เพราะเขาทูนนอยู่ด้วยกัน
 ทำนให้เขาแก่กันเถย อนงบตามารดาพของดกทอน นนหญิงกคชชาย

กต แงเขาตมตายไ้ หนชายโตตั้งงมกนอยเทำโตกต หนหญิงไ้
 ตั้งงมกนอยเทำโตกต ทำนวำเขำตมเมยโตดวยบุญเขำ ให้เขำเป้น
 ส่มรค์ แม้นบตำมำรตวญำตหนหญิงให้ตั้งงมกนอยเทำโตกต บิดำมำรต
 ญำตหนชายให้แกรำชกต เมอจนมแงกให้เขำเป้นเต็ม ถำให้เมอมา
 อยเป้นผงเมยกนแงง ให้เขำเป้นส่มรค์ แม้นไ้โรนำอำกรเมออยเป้น
 ผงเมยก ให้กตเขำเป้นส่มรค์ หนงส่นทจนแงเทอเขำชองกนเสยงม
 เตำมูแง ญพนแงกมพจจะเขำแงกน ถำจเรอยำกนกตตวชจำกนกต
 ทำนให้ยกเสยง”

กฎหมายคงรูปเป้นคั้งนี้ ได้กตเขำ โดยชำวกเพราะจะให้เห็นวำ
 ผงไ้ไ้เป้นอิศระโพทรพยักจรง แต่กฎหมายวำงผงในค้ำแห่งทม
 อำนำจไร้จำยทรพยมนไ้ โดยงำย ไม้ค้องรับผิตชอบแกไ้ใคร คต้ำย
 กนเป้นอิศระเหมือนกน แต่ทอธบำนมำแงงน ใ้ไซค้ำส่นเต็มส่นส่ม
 รค์ เหมือนอยำงวำผอำเขำใจค้ำแป้อศพทนน ๆ แถว ตอมาจะไ้
 กตบอไปอธิบายศพททงหลำยให้ชิต ทเรียกวำส่นเต็มส่นส่มรค์แถ
 ษน ๆ มจนนจะไม่เขำใจภำรทผงเมยทำผิตคอกน ซึ่งเป้นเหตุให้ชยำ
 กนไ้หลุดจรำกนไป แถแ่งภพยส่มบคทปนอยุ่เป้นส่นค้ำง ๆ

ทรัพย์ระหว่างผัวเมีย

ทรัพย์ระหว่างผัวเมียมีช้อตง ๆ บำงอยำงกฎหมายเชอเพื่อ
 อธิบำน เช่นส่นเต็มส่นส่มรค์ นอกจำกนหมงเหมือนเชนชหมำกส่น

ดอด แต่ก็ไม่พูดเลยเช่นทองหม่นหรือแตรพิณส่วนตัว ทรัพย์สินม-
บัติแบ่งเป็นหลายจำพวก คงเป็นการยุ่งแฉฉงนมากมานาน และจะเป็น
การลงมือไปไม่มั่วตุก

ตามพงษาวดารโบราณ วิชชาชายได้หญิงเป็นภรรยา โดยมาก
คู่เป็นความอยู่ ๒ อย่าง ๆ หนึ่งในท่านของว่าอุคตจาก ดังที่ปรากฏใน
ครั้งโรมุดดี ฎาอีกอย่างหนึ่งท่านของว่าชอชชายหญิง วิชาชยามออกจะ
ตั้งโดยว่าเป็นจริง คือเหตุว่าทองหม่นๆ สิ้นสุดได้เคยมีมาในกาล
นาน ไม่ใช่เป็นการเกิดขึ้นใหม่ ทองหม่นคล้ายกับเงาที่ดวงประจำชอ
ของ แดงสิ้นลือคค้ายกับราคา ในระหว่างบิตามารดาของหญิงแต่ตัว
ชาย คือราคาทชายชอหญิงนั้นมา แต่เมื่อชายได้หญิงมาเป็นภรรยา
แล้วหญิงขาดจากบิตามารดา ดังที่กฎหมายเรียกว่าเป็นอิสระในมือ
ไม่ต้องกล่าวถึงสิ้นลือคค้ายอีกต่อไปไม่ว่าในเรื่องใด เว้นแต่หญิงจะชอว่า
ชายคืนไปยังบิตามารดาหญิงนั้น จึงได้มีชอบังคับเรื่องคนสิ้นลือคค้าย ฎา
ราคาให้ชายกลับไปให้ชออย่างเด็ดขาด ห้ามในมรรทุกไม้ แม้ว่าเขาใจ
คงหนักแฉฉงนในเรื่องทองหม่นตามกฎหมายไม่ได้อธิบายนั้น ไม่เป็นการ
ที่จะจนจณย ล้วนเรื่อหรือแตรพิณส่วนตัวเมื่อจะมออะไรยากเกยของอยู่
ก็เป็นเพราะเหตุว่ากวดลัดมัยในเวลานั้น ผดกลับครั้งที่ได้ประกาศกฎหมาย
ตั้งมอเมยแต่เดิมนั้น แต่เพราะไม่มีกฎหมายขึ้นใหม่เปลี่ยนแปลงให้
สมกับการทเกิดขึ้นทุกวันนี้

จะได้ชอบายสิ้นเดิมฎาทุนแดงสิ้นมรสก่อน สิ้นเดิมมพรพิณ

ของชายกตของหญิงของค ทมมากอนทอยกันเป็นผัวเมียกัน ดั่งนั้น
สมรรถนทรพยต์มบคทได้มาภายหลังโดยยกันกนพน ไม่ว่าจะได้มา
โดยทางไร เป็นสมรสทั้งต้น ตั้งแต่ของรับไหว้ตั้งมากอุหมายมีอยู่ใน
ลักษณะผัวเมียมาตรา ๗๒ ใ้ส่วนที่ยังคงไว้ช้อย

“อนึ่งบิดามารดาพนองลูกหลานหนหญิงกตชายกต แต่เขาตม
ตายใช้ หนชายได้ตั้งต้นมากน้อยเท่าใดกต หนหญิงได้ตั้งต้นมากน้อย
เท่าไรกต ท่านว่าเขาผัวเมียได้ด้วยบุญเขา ให้เขาเป็นสมรส แม้น
บิดามารดาญาติหนหญิงให้ตั้งต้นแก่หญิงกต บิดามารดาญาติหนชาย
ให้แก่ชายกต เมื่อหมั้นแขกให้เขาเป็นเต็ม ถ้าให้เมื่อมาอยู่เป็นผัวเมีย
กันแล้วให้เขาเป็นสมรส แม้นได้โรนากากรเมื่อช้อยเป็นผัวเมียกให้ศต
เขาเป็นสมรส อนึ่งต้นทบนอนแต่เหตเขาของกนเอง ผู้แฉกผู้แฉกหม
แขกมพอจะเขาแก่กัน ถ้าจะอยากกตตายจากกนกตทานไทยกเดี้ย”

แต่อกบทหนึ่งในลักษณะเดียวกันมาตรา ๖๔ มีว่า

“ชายหญิงกต ได้ทชายเป็นทรพยน์มรุกแห่งพอแม่พนองกต ได้
มากกต แต่ได้รับพระราชทานพทยาโรนากากร เมื่อเขาผัวเมียช้อย
ด้วยกันใช้ ให้เขาเป็นสมรส อนึ่งชาเต็มแห่งหญิงแห่งชายกต มาอยู่
เกิดลูกเมื่อเขาผัวเมียช้อยด้วยกันแล้ว แลผัวเมียจะอยากกันใช้ ให้
บ้นเอาลูกทชายเป็นสมรส แต่ศตชาเต็มพนให้คงตามเต็มแห่งหญิงชาย
น”

ทรพย ๒ ช้อยน คงไม่เป็นการยากที่จะเข้าใจได้ง่าย เหตุ

เพราะจะต้องเข้าใจพทอน ๆ ที่เป็นข้อทรัพย์ระหว่างผิวเมเย ก็คือใน
เวลาที่เขาอยากนฤๅตายจกกัน จะได้อธิบายกขแบ่งทรัพย์ในกรรขย
ก่อนการทจะแบ่งทรัพย์ ในเวลาทผวเมเยตายฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งน คอง
รอไว้กว่าจะได้พูดถึงเรื่องมรฎก

เว้นแต่ในการทเคษ ทฎหมายให้แบ่งทรัพย์ดมบค้อย่างอื่น
ลึงจะได้กต่างในเหตุทผวเมเยจะขยอกนภยหลัง ทฎหมายบังคับให้แบ่ง
ทรัพย์ดมบค ดงมีความในลักษณะผวเมเยมาตรา ๖๗

“ผวเมเยขยอกน ค่างคนค่างผิตใจกันจะขยอกนไซ้ ให้หญิง
ดงด้นล้อคชนหมากแก่ชาย ถ้ามดกคดกนไซ้ ทานมิให้ดงด้นล้อคชน
หมากแก่ชายเตย ให้เรียกด้นเต็มทง ๒ ขาง ด้นลมรคไซ้ให้แบ่งบ้น
๓ ส่วน ให้ชาย ๒ ส่วน ให้แก่หญิงส่วน ๓ ถ้าหญิงนนเขามทุนเต็ม
ชอชายจ่ายได้ก่าไร แดชยหากทุนเต็มมิได้ไซ้ ทานให้แบ่งบ้นด้นลม
รคณ ๓ ส่วน ให้แก่หญิง ๒ ส่วน ให้แก่ชายส่วน ๓ เพราะชยหา
ทุนมิได้ ชายได้ไปหากรคกษาจิงได้”

ด้นล้อคคามชรรมคช ชายด้อยให้แก่บิตามารคชหญิง เมชหญิง
ได้มาขยอกบชยแฉฉ หญิงโดยมากหาได้รับด้นล้อคคามาไม ครมจะขยอ
จากชายไป หญิงคองเป็นลุ่มบไซคมิให้ชาย ชงในล่มยนคมิเป็นนค
ชรรมนัก แดตามทฎหมาย เมชหญิงชคจากชายหลังจากอานาค
อศระของชาย กลบบคนไปอยู่ในอศระของบิตามารคชหญิงทงน ทฎ
หมายแเดไรกพบฉาหญิงเป็นกคคคชกน กยบิตามารคชของคช จง

เหมาก็หญิงคนเดียวโตเป็นผู้ที่จะต้องคนต้นสอดให้แก่ชาย คุณไม่มีทางที่
 หญิงจะเรียกคนได้จากบิดามารดาของตน แต่เมื่อหญิงมีบุตรกับชาย
 ตามชาวกรีกยุคก่อน ๆ เมื่อเกิดมาซึ่งตัวร่างกายทั้งสองฝ่ายได้แยกตัว หญิงไม่
 ต้องคนต้นสอดมาให้สามีมากนักให้ชาย แต่ยังไม่โดยนางหญิงผู้ใดมีครรภ์
 ยิ่งเบา แท่งก่อนเวลา เรียกว่าเป็นหญิงมีบุตรไม่ต้องคนต้นสอดอัน
 นานได้ (ให้คิดบุคคล)

สนิทมากเคยยอมไม่เป็นขอโตแยงกันนัก เพราะเหตุว่าไม่มีราคา
 เท่าไร ในลักษณะผนวเญมาตรา ๓๓๕ พุดถึงสนิทมากกล่าวถามชั้นตะ
 เพื่อง สนิทมากหมั้นชั้นตะสีง แต่ในมาตรา ๓๓๖ พุดถึงชายหญิงได้
 เสียกนตงสอดบฝาก หญิงมีผู้ โศคตสนิทมากหมั้นเขาหนึ่งเป็นสอง แต่
 สนิทมากแต่ไม่ทราบว่าราคาเท่าไร ที่คิดต้นมากคคกนชั้นตะเพื่องกม
 สดงกม

ในเรื่องกตงเดิมสัญญาหมักฎาสัญญาบ้าง คชองเฮาถ่มรค์ใช้เดิมให้
 ครม ๆ ใช้ตามช่อนหมักฎาหมายอยู่ในลักษณะผนวเญมาตรา ๓๓๖ ดังที่
 ได้คิดมาในหน้า ๖๖ แต่ในมาตรา ๖๕ ดังที่ได้คิดมาในหน้า ๗๐ แลยก
 บทหนึ่งในลักษณะมรฎกมาตรา ๓๕ ที่พุดถึงเรื่องภรรยาชำระราชการมา
 ๕๐๐ ชนไปมรณภาพ ให้แบ่งบั้นทุนแต่ต้นเดิมให้ญาติผู้ตาย

“จตร ถ้าทุนแต่ต้นเดิมจำหน่ายถ่มแดง จงให้เฮาถ่มรค์คิด
 ใช้ต้นเดิม ฯลฯ”

พุดถึงชำระราชการมา ๕๐๐ ไร่ขึ้นไปก็ แต่ความจริงในเรื่องคิด

ต้นเดิมถึงต้นมรดกแล้ว ไต่คิดเอาต้นมรดกไซ้เต็มโดยวิธีเดียวกัน ไม่ผิด
แปลกอย่างไรเลย ในการอย่างक्रमฤกต์ จะเห็นว่าพา ๕๐๐ ขึ้นไป
ฤาณาไม่สูงเพียงนั้นเหมือนกันหมด

ในมาตรา ๖๘ ที่ได้ความแล้ว ให้แบ่งต้นมรดกเป็น ๓ ส่วน ให้
ชาย ๒ หญิง ๑ แต่เมื่อหญิงมรดกเต็ม ชายหาทุนมีได้ ให้หญิง ๒
ชาย ๑ จึงเกิดปัญหาขึ้นแปลกรใหญ่ ว่าชายมีทุนหญิงไม่มี หญิง
จะได้ส่วนมรดกฤาไม่ ศาลบางครั้งก็ตัดสินให้ไป เมื่อหญิงนั้นเป็น
ภรรยาทอง แม้จะหญิงเป็นภรรยาหย่าให้ไม่ เห็นว่าตงนคใหม่
หลัก แต่จะว่าไม่ถูกทีเดียวก็ไม่ได้ ความเรื่องอย่างกันหากค่อยชงไปถึง
ศาลสูงที่สุดให้วินิจฉัยเป็นแบบอย่างไม่ อย่างไรก็ดีมาตรา ๖๘ ที่ให้
แบ่งมรดกให้ชาย ๒ หญิง ๑ นั้น ตกลงกันทว่าประดังคนแต่เมอทองชาย
ทั้งหญิงมีทุนมาด้วยกัน มรดกแล้วไม่เอาเมียหลวงเมียหย่า ไม่มีทุนต้อง
ได้ส่วนหมดซึ่งหาเป็นไม่ ไม่มกกฎหมายในแห่งไรทชใหม่จธอยา ใน
เรื่องเมียหลวงแต่เมียหย่าผิดกันไปถือเอาแต่ทุนเป็นประมาณที่เมียหย่า
มีได้เหมือนกัน เพราะเหตุทงนงเห็นแปลกออกไปว่า จะคิดสั้นอย่าง
ไรแล้ว เมียหลวงฤาเมียหย่าจะได้ของได้ด้วยกัน ไม่ได้ก็ไม่ได้ด้วย
กัน ในมาตรา ๖๘ เมื่อชายไม่มีทุน ชายได้แต่ส่วนหนึ่ง เพราะเหตุว่า
“ชายได้หากภรรยา” คือชายเป็นหัวหน้าจัดการ ถึงความจริงจะไม่ได้
จัดการก็ได้ กฎหมายไทยวินิจฉัยตงนงเสมอ เป็นความสันนิษฐานของ
กฎหมายอันหนึ่ง หญิงไม่ได้เป็นผู้รักษาดังการอย่างไร ทั้งไม่มีทุนมา

ด้วย ไม่มีเหตุอย่างไรที่จะได้ตั้งแบ่งตกกฎหมายเรียกว่าเหตุ จะขอ
อ้างกฎหมายชกบทหนึ่งใดลักษณะมรฎกมาตรา ๓๕ ก่อนปตายมีว่า

“ถ้าภรรยาหลง จนภรรยาหาทุนแต่สิ้นเต็มมิได้อย่าให้แบ่ง
สินทรัพย์มรฎกนั้นเลย ให้คงอยู่กับชายจึงสิ้น เหตุที่ทรัพย์นั้นจะได้เป็น
กำลังราชการแก่ชายผู้สืบไป”

พูดถึงภรรยาข้าราชการมากกว่า ๕๐๐ ไร่กว่า แลถึงเรื่องมรฎก
คงหาถกจริง แลเหตุที่อ้างกลจะให้เป็นกำลังของชายต่อไป เป็น
เหตุที่ใช่ได้ ในเรื่องที่ยาเหมือนกัน แม้ใจว่ามา ๕๐๐ ไร่ขึ้นไปแล้ว ภรรยา
หลงจากภรรยาอื่น ๆ ไม่มีทุนคิดตัวมา จะขอแบ่งสืมรดกไม่ได้ ตาม
กฎหมายที่เปนอกษรตงน มาคากว่าน คงจะเห็นความขัดแย้งกันได้
ว่าควรแบ่งให้หรือไม่ ลักษณะมรฎกในเรื่องคนมาต่ำกว่า ๕๐๐ มีอยู่บท
เดียวคือบทท้ายที่สุด ไม่เพียงพอกับต้องการ ศาลก็เลยยกบทอื่นมา
เทียบไซเมื่อจำเป็น เหตุไรจึงจะยกมาตรา ๓๕ มาเทียบชกบทหนึ่งไม่
ได้ จะคนคำพพากษาเถา ๆ มาตรวจว่าวินิจฉัยมาอย่างไรแต่โบราณนั้น
ไม่มีประโยชน์ เพราะไม่ได้คิดสันเป็นยุติเลย ตามการตามยศแต่ตาม
สมัย ซึ่งควรคิดเถียงจะตกว่า

ในกฎหมายเรื่องแบ่งสืมรดกนี้ ดูที่กฎหมายไม่ได้ระอุกว่า
ชายในเมืองไทย มีเมียหลายคนได้ มีทุนหลายคนด้วยกันก็ได้ ไม่มี
ด้วยกันก็ได้ ถึงจะเป็นยุติธรรมในระหว่างผู้กับเมีย ก็จะอยากตนเอง
กิด ในระหว่างเมียทอया กับเมียที่ไม่ได้ชานนไม่ยุติธรรมเลยค

อย่างเช่น

(๓) ก. มีภรรยา ๓ คน ค. ค. ถ. ค. มีทุน ๓๐ ตำลึง ค. มี ๓๐ ตำลึง ถ. มี ๓๐๐ ตำลึง ออกนดอกยกเว้นดอกแรก มทรพยเป็นสมรส อยู่ ๕๐ ตำลึง ทราบไม่ได้ว่าเกิดชนด้วยทุนของใคร ค. จะอย่า แบ่ง สมรสเป็น ๓ ส่วน ให้ ค. ได้ส่วนหนึ่ง คือ ๓๐ ตำลึงไม่เป็นยุติธรรม แก่ ค. แต่ ถ

(๒) ก. มีทุนแถมภรรยา ๒ คน ค. แต่ ค. ค. เป็นเมีย หองท้าวราชการ หาทุนมิได้ ค. ภรรยาหม้อยมีทุน ๓๐๐ ตำลึง ช้อยทำนุ บำรุงผัว ค. จะอย่าให้ ค. ได้ส่วนสมรสไปๆ แม้จะได้ไปแล้ว ค. คนเดียวของออกเนื้อ แดงมี ค. เป็นเมียทจะอย่า ค. ค. ของได้ส่วนหนึ่ง ในสามเป็นแม่ ถึงเป็นเมียหมอยกดี

(๓) ก. มีภรรยา ๓ คน ค. ค. ถ. มีทุนด้วยกันทุกฝ่ายมาก บ้างน้อยบ้าง เมื่อใดจะอย่าจะแบ่งสมรสให้ชาย ๒ ส่วน อีกส่วนหนึ่ง แบ่งให้ภรรยาคนละเท่า ๆ กันๆ ตามทุนมากแถมน้อย คนไหนจะอย่าให้ เขาได้ส่วนนั้นไป เช่นนี้ไม่ได้เคยได้ยินความคดียังแจ่มชัด

(๔) ก. มีภรรยา ๒ คนไม่มีทุนทั้ง ๒ คน คนหนึ่งช้อยผัว ความเป็นกัน คนหนึ่งอยู่เปล่า ๆ คงเห็นว่าคนทช้อยผัวควรจะได้ส่วน คนที่ไม่เป็นงานไม่ควรได้ แต่กฎหมายไม่ให้อำนาจผู้พวักษาสั่งตั้งน ตามอำนาจใด

จะให้ควอย่างชน ๆ ตั้งนเดอกหลาย ๓๐ เวียง แม่แก่ไม่ตก

เสียเวลาเปล่า กฎหมายมีอยู่ไม่เขาถ้าจะอธิบายให้สว่างก็ไม่ได้อยู่เอง
ที่ใครอธิบายมา ก็ประสงค์จะเห็นความยากของผู้พากษา ที่คุณหมอน
ว่าจะคงเป็นสัพพัญญู

ทรัพย์มากน้อยเท่าไร จะเป็นส่วนเติมโตพหุไม่มากกาทพต แต่จะ
คือเงินทอนในการที่จะอยู่หากันหรือกัน คตกตมา ๓ โทเช่นนี้ ไม่เรียก
ความเต็มเต็ม อันเต็มจึงเต็มชดออกอย่างหนึ่ง เรียกจ่ายทอน เพราะต้อง
เป็นทรัพย์ที่เป็นทุนสำหรับเลี้ยงชีพตอชกนทางสอง โทคตถึงทุนส่วนเกิด
ของหมนในเรื่องมรดก ไม่ขอเถียงกันแต่ตามทใดเห็นมาไม่
ได้ยกทรัพย์ แต่ในส่วนช้อยานนมชอถมเถียงกันมาก ด้วยเหตุจาจะหา
กฎหมายในเรื่องนี้ไม่ได้ แต่แม้ว่าใครเถียงได้ ในการทคตดาชายชอ
บุตรต่างมาเป็นภรรยาตตายกับชอชากันแล้ว ไม่เห็นว่าจะมีการยาก
คือไปอย่าไร ทอหมนเต็มหมนเป็นทจริง ให้แก้ตามมารดาหญิง
ในเจตาทริบคตว่าจะยกบุตรให้เป็นภรรยา แต่ทอหมนไม่จำเป็นตอ
เป็นทอ จะเปของอย่างอทุกได้ เช่นชอรูปพรรณเครของแตงคต
แต่ยังหาปรากฏว่าทคตได้เคยใช้เป็นชอหมนไม่ ชกนการเป็นคตหม
คชชารบวาจมาเถียงคตหญิงเป็นภรรยา ในกำหนดเวลาดำมคตอ ฝ่าย
พคตหญิงรบวาจะยอมให้เป็นภรรยาชาย ทงพเรียกดาหมนกัน แต่ยัง
หาเป็นชามภรรยาทไม่ แม้วาชายไม่มาเถียงคตหญิงเป็นภรรยา ตาม
คำชงคตแต่ฝ่ายหญิงจะฟ้องร้องชากยาก จึงเรียกชอจวงประจ่า
เป็นประกนได้ เพื่อเป็นคตปรับใหม่ในการทชชายจะไม่มาทำ ตามคำ

ของตน เมื่อชายไม่ได้มาโต้แย้งกับหญิง ด้วยโทษชายอย่างไร ของ
 หนึ่งนั้นเป็นสิทธิ์แก่ฝ่ายหญิงทันที แต่แม้ว่าชายได้มาเป็นผัวเมียกับ
 หญิงแล้วจะอย่างไร ต้องคืนให้แต่แม่ของตนให้ เหมือนกับสันตยาคเป็น
 ประเภทเดียวกัน

บุตรมาถ่วงเรือนหอตามธรรมดา เป็นแต่เรือนเจ้าไม้สักกระดาน
 ยกไปยกมาได้ เกิดอุปัทโศกไม่เป็นการเสียหายมากนัก แต่ตามธรรมดา
 เรือนหอเป็นของชาย ไปปลูกอยู่ในที่ของฝ่ายหญิง จะอย่างไรเมื่อไร
 ก็ยกกรอกกลับคืนไป เช่นหอบเตนตเรือนฝาเหมือนอย่างทหาร แต่ในสมัย
 นี้เป็นการยากจนทุกที เมื่อมีเรือนหอฝากระดานอย่างใหม่ หรือไม้ง่าย
 แต่เรือนหอกระดานด้วยรูปปูน จะรื้อกรอกกลับเป็นกองดินกองทราย ไม่
 สัมกับราคาลงทุน จึงเป็นการชดชองด้วยที่ดินเป็นของฝ่ายหญิง ตก
 รวมเป็นของฝ่ายชาย แยกกันไม่ง่ายเหมือนพรากรชายกับหญิงเอง กฎ
 หมายก็ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงออกไป ก็ยังคงต้องแยกออกจึงได้ โดย
 ประมุขญาติเจตตงแบ่งกันเท่านั้น เพราะเหตุฉนั้นชายจะไปปลูกตอกหอใน
 ที่ของหญิง ก็ตามมารดาหญิงจะยอมให้ช่วยปลูกในที่ของตน เป็นการ
 ไม้สู้คืนก็ ในเบื้องหน้าจะมีหรือจตุตถ์เกิดขึ้นได้ เงินใดแต่จะแนใจใน
 มนุษย์หนุ่มแล้วสาวก็แนใจไม่ได้

ได้ออกขอทรัพย์สินส่วนใดในเวลานั้น ก็ไม่เป็นการจำเป็นนัก ควร
 จะต้องพูดในมรรคาโดยแท้ ทรัพย์สินส่วนใดเป็นของที่เกิดขึ้นใหม่ในเร็ว ๆ
 ในหมู่ผู้ลาภมากดี จะเป้นทรัพย์สินอย่างไรจะแปรสัดตั้งไปไม่ได้ทรัพย์สิน

ล้อมทิวแทนนคองทรัพย์สินของหญิงกอนมตาม ทบตาราคาหญิง ไ้เก็บ
 ใ้คงแต่ก่อนหญิงชายไ้เสียแก่กัน ไม่ไ้ให้ใ้อยู่ในอำนาจของชาย
 ในเวลาที่ยาไมมีใครเถียงทจรเขามาแบ่งไ้ แม้วาทานแล้วกจะไม่
 เปนการยาก แต่คนเคยจนคดม่อนแบ่งทรัพย์สินออกไป เรียกว่าทรัพย์สิน
 ของภรรยา เพื่อประโยชน์จะไม่ให้เจาหนของตัวขบยดไ้โดยมาก จจะ
 สำเร็จประสงค์จำไม่ เป็นปัญหาทฎแกไม่ยาก เห็นว่าททาดงนน
 เปนการทผดผเดียว รับว่าทรัพย์สินนเป้นสินเดิมของหญิงเท่านั้นเอง จจะ
 เขาสินเดิมทงทตายมาไซ้หนผงไ้จำไม่ เปนข้อทจรแกปัญหา ใน
 เวลาทผดผก่าไร ภรรยาไ้ส่วนก่าไรนั้ เรียกว่าสินสมรส ใน
 เวลาผดผททุน ภรรยาจะไม่ต้องออกเนื้อเสียจำ แม้วากสินเดิมของ
 หญิงไ้ไ้ ไม่ให้เจาหนชายคว่าผดผไ้แล้ว เกิดมาเป็นหญิงตกว
 เปนผู้ชายในเมืองไทย

อย่า

มีบ่อยมากทศาดไ้ตคดสิน ให้หญิงอย่าขาดจากตาม โดยไม่มี
 เหตุเลย จจะเป็นการดีชดอย่างไรนั้สุดแล้วแต่ความประพฤติของชาย
 เช่นชายมีภรรยาหลายคน แต่ไม่มีเงินพอทจรเลี้ยงบริบูรณ์ ให้หญิง
 อย่าไ้โดยช้ตวก บางทจะไม่เปนการร้ายนั้ แต่ทจจะเป็นการเดือดร้อน
 แก่ชายนน กคอเมือชายไ้ไ้ททความผิดอย่างไร หญิงอยากผผใหม่
 แต่อยากไ้แบ่งสินสมรสไป ชายจะตงตัวไม่คดเช่นในหัวเมือง มีคว

อย่างหลายเรื่อง แดงนกกตัวอย่างใดก็ จะเกิดมีการฉ้อฉล เช่น
หญิงมาเป็นภรรยาชาย พอรู้ว่าชายจะได้รับมรดก จ้องวงชายให้ยู่
กันเป็นผัวเมียกัน แดงนกกตัวนั้นก็ เมื่อได้มรดกแล้ว แบ่งส่วนมา
เป็นส่วนหนึ่งของตน

มีกฎหมายฉบับหนึ่ง ในประกาศรัชกาลที่ ๕ ว่าด้วยเรื่องตั้ง
พาดงอน ๒ เดือน ๒ ธันวาคม ปีฉลู ๒๔๒๗ ทมคนเขาใจผิด
มาก

“ตามธรรมเนียมชายในบ้านเมืองทุกวันนี้ พอใจถือว่าหญิงคนใด
ชายใดพาเราไปไฟทอลบจนตองกวดแล้ว พอใจถือถือว่าเราพอ ตัว
ความกวดอย่างนั้นผิดตองกวดอย่างนั้น แดงนกกตัวใหม่เป็นเจ้าของแต่
ให้เมียเป็นคังตองเตยรณาน เพราะตองกวดอย่างนั้น แดงนกกตัวตอง
เขลาหนึ่ง ให้เด็กกฎหมายเก่าว่าหญิงชายอย่าได้นั้นให้ยกเสีย แต่เมื่อ
พอเคราะห์ตองกวดอย่างนั้นผิดตองกวดไป หญิงจะอย่าชายก็อย่าได้ความ
กฎหมายนั้น ตองกวดตองกวดอยู่ ให้เขาเป็นประมาณความเรื่องนทเปรียบเทียบ
เทียบพิจารณาว่า เป็นเมียว่าไม่ได้เป็นเมียให้ยกเสีย เขาแต่ความใจ
หญิงที่ตองกวดเป็นประมาณ”

ความไม่คอยชดเชย แต่เมื่อกฎหมายมีความไม่ชัดเช่นนั้น ไม่
ควรจะแปดขยายความให้ตองกวดความประสงค์ของเรา ในเวลาแต่ใน
การที่ไม่จำเป็นกฎหมายเดิมเป็นอย่างใดไม่เป็นการขัดข้อง ผู้พิพากษา
ไม่ควรวินิจฉัยว่ากฎหมายใหม่ถ้าแปดกวดออกไป เจ็บใจแต่จะได้บอกให้

เรือนหอเก็บเอาทรัพย์สินสมบัติไปด้วย หญิงสาวจากชายใดในทันที ไม่
 ต้องสั่งชั้นหมากคั้นให้ แลบางทีเมื่อต้องสั่งชั้นสอดคนด้วย ถ้าเรือน
 หอสร้างหญิงไป แต่หาได้เก็บทรัพย์สินไปไม่ พันกำหนดแล้วหญิงอย่า
 ชายใด โดยคืนทรัพย์สินให้ชายดกชนแบ่งทรัพย์สินทั้งปวง แต่ไม่คองคนชั้น
 สอดชั้นหมาก ตามมาตรา ๕๓ แลอีกประการหนึ่ง ชายคัดขกชาย
 ทรัพย์สินสมบัติจะฉ้อหญิง ละหญิงไปมเมยอพกต จับใส่หญิงเสียกค
 หญิงอย่าขาดใดทันที ไม่จำเป็นต้องสั่งชั้นสอดชั้นหมากชั้นนมรสชั้น
 แบ่งคนตรงเป็นพิเศษ ให้สังเกตว่าการลงนไม้คองพองอย่า อย่าได้
 เองคองชายวางเมย ๆ คมทรัพย์สินแต่บอกผู้เฒ่าผู้แก่แก่ภานนพนายบ้าน ให้รู้
 เป็นพยานพอแล้ว ถ้าชายเก็บทรัพย์สินไป แล้วพันเข้าหออีกอย่างหนึ่งขาด
 กทันที

มาตรา ๕๔ "ชายอยู่ทางวันหนึ่งแต่าง ๓ วัน ๗ วัน ๑๕ วัน
 เดือนหนึ่ง มาตั้งชอตุกสาวหรือตามสาวท่านเป็นเมย อยู่กันดวยกัน อดา
 ตาคกนดวยประการต่าง ๆ ชายตั้งจากเรือนละหญิงได้ ถ้าชายอยู่ทาง
 วันหนึ่งใหม่คแต่ใน ๓ เดือน ถ้าชายอยู่ทาง ๓ วันใหม่คแต่ใน ๖ เดือน
 ถ้าชายอยู่ทาง ๗ วันใหม่คแต่ใน ๘ เดือน ถ้าชายอยู่ทาง ๑๕ วันใหม่ค
 แต่ใหม่คหนึ่ง ถ้าชายอยู่ทางเอดเดือนหนึ่งใหม่คแต่ใหม่คหนึ่งกับ ๕ เดือน
 ถ้าชายมีได้สูหาหญิงพันกำหนด ๓ เดือน ๖ เดือน ๗ เดือนใหม่คกับ
 หนึ่งกับ ๕ เดือน ตามระยะทางใช้ โทหญิงหาผู้เฒ่าผู้แก่แก่ภานนพ
 นายบ้าน ร้อยแตรงกรมการแต่ผู้มบนตาศักคผู้ใดผู้หนึ่ง ให้ชายสั่งทุม

ตั้งยศตั้งชั้นหมากแต่งตั้งของเดิมแห่งชาย ถ้าพบชาย ๆ รับผิดชอบ
 ตี ชายหญิงจากผัวเมียกัน เหตุชายละหญิงไว้แก่ตั้งจะให้หญิงถูก
 ตะหลุในโลกัแล้ว จะให้ยากแก่ความเมืองท่าน ถ้าไม่พบชายให้ตั้งแก่
 บตามารตาศาตพของแห่งชาย ถ้าบตามารตาศาตพของแห่งชายมีรับ
 ให้หญิงไปบอกแก่ท่านพนายบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่หรือของกรมการ
 ผู้บนตาศักตผู้ใดผู้หนึ่งว่า ตนได้ตั้งทุนตั้งตั้งชั้นหมาก แต่งตั้ง
 ของเดิมให้ชายเป็นกำนบแล้ว มีพบชายแต่ได้ตั้งแก่บตามารตาศาตพผู้เฒ่าผู้
 แก่ ญาตพของแห่งชายเป็นกำนบหารับไม่ ท่านว่าหญิงชายจึงจาก
 ผัวเมียกัน ถ้าชายหญิงอยู่ด้วยกัน หากทุนชั้นหมากมีได้กัก แลมีตั้ง
 จำหน่ายตั้งไปด้วยกัน ให้หญิงไปบอกกล่าวไว้เป็นกำนบแล้ว หญิง
 ชายจากผัวเมียกัน ถ้าแต่หญิงมิได้ตั้งทุนตั้งตั้งชั้นหมากแต่
 ตั้งของเดิม มิไปบอกกล่าวไว้เป็นกำนบ ท่านว่าหญิงชายยังมีจาก
 ผัวเมียกัน ถ้ามีธูมิใช้ให้ใหม่โดยประณตผิดเมีย ชึ่งเกิดบุตรชาย
 หญิงด้วยกัน ท่านมิให้ตั้งตั้งชั้นหมาก ให้ตั้งแต่ทุนแต่ตั้งเดิมแก่
 ชายจงถ้วน ชายหญิงจึงจากผัวเมียกัน โดยพระวราชกฤษฎีกา”

มาตรา ๕๐ “ผัวเมียอยู่ด้วยกัน หญิงนั้นหากความผิดมิได้ แล
 ชายนั้นโกรชหญิงเก็บเอาทรัพย์ตั้งตั้งคน ลงจากเรือนไป แลชายนั้นมิ
 ได้ไปมาเป็นชำนานถึง ๘ เดือน ๘ เดือน ๓๐ เดือน ๓๓ เดือน ตามระยะ
 ทางพันก้าหนดแล้ว จึงให้หญิงเอาตั้งตั้งชั้นหมากทุนทรัพย์ ของชาย
 นั้นไปตั้งแก่ชาย แลพ่อแม่ชายนั้นเป็นต้นเป็นประธาน แลตั้งชายหญิงจึง

ขาดจากผัวเมียกัน อนึ่งถ้าชายไปด้วยสำมารภโทได้มาแรก ครั้นหาย
 โกรธแล้วมันเด็ยมันมีได้ แดงกลับมาหาเมียโดยสภาทจริต แดให้ทรัพย์สิน
 ตั้งของเขียนเขียนแต่ใน ๗ เดือน ๗ เดือน ๓๐ เดือน ๓๓ เดือนถัดไป ๓ ปี
 ก็ ถ้าหญิงพมดั่งมครกราย แดตั้งข้อขบกับครรายเป็นอนมัต มีให้
 ชายนั้นไปมาอีกแต่ใช้ทำนว่าจะให้มันขาดจากผัวเมียกันมันมีได้ ทำนว่า
 หญิงนั้นมันทุจริตคิดเอาใจออกนอกใจของมัน ถ้าหญิงมีธุผัวให้ปรับใหม่
 โดยพระราชกฤษฎีกา”

มาตรา ๕๓ “ภรรยาสามีซึ่งโกรธทุ้งเถียงเคียดกัน แดชายโกรธ
 แดหญิง เก็บเอาดินเค็ม แดทรัพย์สินตั้งต้นลงจากเรือนหนีหญิง แด
 เอาไม้ค้ำขวานฟันเข้าหอเรือนหนีหญิง แดชายไปอยู่ณเรือนบิดา
 มารดาก็ค พนงพองพนงแห่งชายก็ค ทำนว่าชายไปจนเคียดจนขาด
 จากผัวเมียกัน ทำนให้หญิงนดั่งจนหมากเถย ทำนว่าชายนั้นเองใจ
 ออกหวกจากหญิงแล้ว ถ้าหญิงนจะมธุผัว ทำนว่าหาโทษมีได้โดย
 ถ้าชายนั้นโกรธหญิงแดงจากเรือนหนี มีได้เก็บเอาดินเค็มแดงทรัพย์สิน
 ของไป แดชายนั้นเอาไม้ค้ำขวานฟันเข้าหอหนีหญิงไปแต่ตัว ไปอยู่
 ณ เรือนบิดามารดา พนงพองพนงแห่งชายได้ ๓๕ วัน ๓๐ วันก็ค ชาย
 มีได้กลับมา ให้หญิงนดั่งดินเค็มให้แก่ชายจงถ้วน ถ้าชายหาดินเค็ม
 มีได้ ทำนว่าหญิงขาดจากผัวเมียกัน ถ้าแดงลงเรือนหนีหญิงไป
 แดมีได้ฟันเข้าเรือนหอแดมีได้เก็บเอาทรัพย์สินตั้งของไป แดมาอยู่ณ เรือน
 บิดามารดาพนงพองพนงแห่งชาย แดมีได้กลับมาอยู่ด้วยหญิงนั้นก็ค

หนด ให้หญิงส่งขันหมากคืนดังเดิมให้แก่ชายจึงเต็ม ให้คืน
 ส้มรถ ให้แก่ชายตามส่วนผู้ชายผู้หญิงนั้น”

มาตรา ๕๗ “ถ้าชายหญิงมีพันธสัญญากัน อยู่กันเป็นผัวเมีย
 กัน แล้วจากเคียดฟุ้งกัน ชายไปจากเรือนหญิง มีได้นำภาชนะพานพื้น
 กว้างหกแตรพวยสังข์ของ ๆ ชายยังระคนปนกันอยู่ ณ เรือนหญิงชายมิได้
 มา ท้าวว่าชายยังรักหญิงอยู่ จึงมิได้เอาทริพยสังข์ของไป ท้าวว่าชาย
 เต็มใจเป็นแต่ใจโง่มาแรก จะเอาเป็นชาติจากผัวเมียกันมิได้ ถ้าหญิงนั้น
 ทำนอกใจมีผัวอื่นไซ้ ให้ใหม่พ่อแม่พี่น้องหญิงโดยรักดี”

มาตรา ๕๘ “ชายหญิงอยู่กันเป็นผัวเมียกัน แต่ชายคิดเอาใจ
 ออกนอกใจหญิง ยกย้ายทริพยสังข์ของเก็บเอาคืนเดิมคืนส้มรถไปไว้แก่
 บิดามารดาญาติพี่น้องแห่งตน ไปมีเมียอื่นกต แดเก็บเอาทริพยสังข์ของ
 ไปมีโตมีเมียอื่น ร่างหญิงใดพนัก้าหนคกต แดชายแกดงขับไล่หญิง
 เลย เก็บเอาทริพยสังข์ของไว้แต่ผู้เคยกต หญิงมาร้องฟ้องพิจารณา
 เป็นคดี ท้าวว่าชายนั้นเดียงหญิงมีเป็นกรรม ให้ชายส่งทริพยสังข์ของ
 ซึ่งเก็บนั้น มาจงถ้วน ควรให้คืนเดิมให้แก่หญิงแก่ชายตามเดิม คืน
 ส้มรถซึ่งชายเก็บเอาไปแดหญิงใดโง่มีมากน้อยเท่าใด บั้นให้หญิงชาย
 กนดถก ให้หญิงชายชาติจากผัวเมียกัน เหตุชายมีเดียงหญิงโดย
 กรรม”

ชายเขาภรรยาไปชายเป็นทาสแล้วทั้งเสีย ไม่เยี่ยมเยือนเกินหนึ่ง
 ปีไป หญิงชาติจากชายได้ตามใจหญิง ไม่ต้องฟ้องตามลักษณะทาส

มาตรา ๒๘

“ผู้ใดขาดแคลนเอาภรรยา มารายฝากไว้แก่ท่านให้ ใช้ประจำเชิง
กระยาเบย ชายผู้ฉวมได้ไปมาหาสู่ช่วยไถ่ทอศไว้เป็นช่าหังนานพัน
ก้าหมคบหนงแฉว แฉวว่าเบนเมียบองคนชกนหมคได้ ถ้ามีผู้ช่วยไถ่ไป
เบนเมียบ แฉวหญิงมีชผู้หาโทษมีได้”

ชายไปค้าชายทงเมียบไว้เกินก้าหมค แฉวก้าหมคคนดรออย่างจาก
ร้างโดยฉวาท กฐหมายให้อ่าชากนคได้ทนท ไม่จำเบนคองพ้องตาม

มาตรา ๒๙

“ผู้ไปค้าแก่จ้งหวดทอเมือง พระราชเด่มาอนชดเมืองชนแห่ง
พระเจ้าอยู่หัว แม้นไปพันก้าหมคบหนงชายมีมา ท่านฉวหญิงชวยชวค
จากผวเมียบกน ถ้าชายมีชองมาฝากถึงเมียบคนกค ให้หนงด้อบชกค
ทุกชใช้เจบให้รกกงดแฉวคนคค ก้าหมค ๓ บปี ถ้าพันก้าหมคชายมีมา
พระราชกฐฎก้าหมคชกนหมคได้เบนเมียบชายนน หญิงมีชผู้หาโทษ
มีได้ ทงชายผู้ฉวมก้าหมคได้โดย ถ้าชายผู้ใดเอาหญิงเบนชผู้เบน
เมียบแต่ในก้าหมคน ก้อเมียบท่านแฉว ให้ใหม่โดยชนาต ถ้าแฉวพันก้าหมค
แฉว แฉวหญิงชผู้ฉวมแฉวชกนชกน มาทารายแฉวชกคหญิงกค ทวน
ฉวมหนงฉวฉวาท ท่านให้ใหม่ทอคุณ แม้นฉวชายไปเมืองฉนไปทะเลไป
เชียงใหม่ไปพ้งฉว ไปชระฉวฟ้าแฉวคฉนชไรท่านให้หญิงอยู่ฉว ๓ บปี ถ้า
ได้ชฉวฉวฉดฉฉฉฉฉฉไปได้ แฉวส่าเกาฉฉไปคคคคให้หญิงอยู่ฉว ๘ บปี
ถ้าพัน ๓ บปี ๘ บปีแฉว หญิงมีชผู้ฉวมใหม่โทษแฉวหญิงชายนนโดย ถ้าผว

เข้ามาทำร้ายแก่เราทั้ง ๒ ใช้ ท่านให้โทษคุณเพียงใด”

เหตุอีกอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้ผัวเมียขาดกันได้หนึ่ง คือชายเกินเลย
 พ้อคาแม่ยาย ตามลักษณะผัวเมียมาตรา ๕๒. ๕๒. ๖๓. ๓๓๘. ชายใด
 ได้ทำร้ายต่อเนื้อตัวพ้อคาแม่ยายถึง ๕ หยิงไม่จำเป็นต้องฟ้องอย่าในโรง
 ศาลเป็นแต่คนทรพยต์มบัตให้ไปตามส่วนเท่านั้น คงที่ใดกต่างในลักษณะ
 ผัวเมียมาตรา ๖๓

มาตรา ๕๒ “ชายไปเลี้ยงลูกสาวหลานต่างท่าน ให้ยาเกรงพ่อ
 แม่ผู้เฒ่าแก่แก่ญาติพี่น้องแห่งหญิง เสมอพ่อแม่ผู้เฒ่าแก่แก่ญาติพี่น้อง
 แห่งตน อย่าให้ทำความลำบากประมาณอันชอบ ถ้าชายนั้นพวจากคำภรรยา
 แดงับหอกดาบธนูน้ำไม้ สรรพอาวุธทั้งปวงจะฟันแทงภรรยาพ้อคาแม่
 ยาย ญาติพี่น้องแห่งห้ามมพิงกิต แดชชายหยาบช้ำคำคหุบถของฟันแทง
 พ่อแม่ผู้เฒ่าแก่ แห่งหญิงเจ็บปวดไม่ถึงสาหัสกิต ท่านจงชายนั้นชุก
 อาจนิต ให้เอาซึ่งสิ่งของ ๆ มีนิกนให้แก่นิกนองตั้งรับมันเสีย อย่าให้
 บาดใหม่ฉนผู้ชน ถ้ามันยังรักเมียมันอยู่ มันขอแต่โทษว่าความมันผิด
 แดง ให้มันแต่งเราคอกคอกไม่รับเทียบผ้าทอหนึ่ง เสดาเขาเปิดโกใทัว
 พ้อคาแม่ยายส่มักส์มาแดง จึงให้มันอยู่กนด้วยลูกสาวดื่บไป ถ้ามันรัก
 ศัพนแห่งทูปถองพ้อคาแม่ยายผู้เฒ่าแก่แห่งหญิง มันเจ็บถึงสาหัสกิต
 กรรจกิต แดมันเป็นโจรผู้ร้ายกิต ท่านว่าชายนั้นพจรัตหยาบช้ำหา
 มารยาตมิได้ คบบังเหตุ ให้พ้อคาแม่ยายรับเอาทรพยต์ของ ๆ ชายนั้น
 ใจให้แก่หญิงจงฉน ให้รับมันเสียอย่าให้มันอยู่ด้วยลูกสาวดื่บไปจะได้

ความฉิบหายเสีย ถ้าถูกสาวยัยรักผมมันจะตามผมมันไปก็ตามใจมัน
 ทรพิษถึงของทองผมอย่าไหม้เลย ถ้าผมมันถูกไซ้ให้เอาทรพิษมันใจแก่ถูก
 มันเพราะมันมีรักคุณท่าพแด

มาตรา ๕๘ “ชายไปเลี้ยงลูกสาวท่าน ให้เขาเกรงพ่อแม่ผู้
 แก่แต่ญาติแห่งหญิง ถ้าชายมีพศิกนเหมือนภคาคิแม่คน พ่อตาแม่ยาย
 ห้ามปรามมีพม่นจากสาวเกินเสียขยาบช้า แดให้เกรงของนมคิแก่พ่อตา
 แม่ยายกิต แต่หมุดกตละหุกตแม่ไปคองพ่อตาแม่ยายกิต ให้มันแต่งเรา
 ตอกตอกไม้รูปเทียนส่งมาพ่อตาแม่ยายแล้ว ให้เรียกเอาทานบพโหว่แม่
 นามเมียคุณเดยอกนแด

มาตรา ๖๓ “ชายไปเลี้ยงลูกสาวหลานสาวท่าน แดมันตั้งไป
 ด้วยเป็นคำพบ ถ้าชายหย่าบช้า คอคำคอกพ่อตาแม่ยายผู้เฒ่าผู้แก่กิต
 หญิงว่ามีอยู่เป็น เมียชายสืบไปให้เขา ทรพิษถึงของทองปองแห่งชาย ซึ่งยัง
 บรคณห้อยนส่งให้แก่ชายนนเสย เหตุว่าทรพิษถึงถึงนทงน เป็นทคานง
 พงใจสเนหาแก่ทวยราชฐูรทงหลาย ท่านจึงว่าให้เอาตั้งเสยแก่มันจงแล้ว
 ตยาให้เอาทรพิษถึงของมันใจให้เป็นบรคณห้อยไปเฮย แดให้ขบมัน
 เสยอย่าไหม้มันอยู่ด้วยลูกสาวสืบไป ถ้าแดทรพิษถึงถึงนแห่งมันนงบรคณห้อย
 อยู่แก่หญิง ๆ มีส่งให้แก่นนไซ้ ท่านว่าหญิงนนงเป็นเมียชายนนอยู่แด”

มาตรา ๖๔ “ชายผู้ชอบลูกสาวหลานสาวท่าน แดชายได้ไป
 ฝ่ายมาเรอยังมีไตทำงานเวนส่งคหหมอนก่อน ชายผู้หมิ่นท่าทงของอาจ
 พยาบช้า ผลักไสยชมเหงลูกสาวท่าน มันมีเกรงพ่อตาแม่ยาย แดพนชิง

หญิงจริงไซ้ ท่านให้ขบโดมนุ่มนวลเสีย อย่าให้ลูกสาวแก่มัน”

ชายเป็นโจรหญิงอย่าได้ โดยแบ่งทรัพย์ให้ชายไป ญาบชกมิตา
มารดาญาติพี่น้องแห่งชาย แดนายบ้านนายอำเภอร้อยแฉงกรมการ แด
ผู้หมั้นคาศักดิ์ผู้ใดผู้หนึ่งไปพยานไว้ตามมาตรา ๓๐๘

“ชายมาซื้อขบ ลูกสาว ทอดนางท่าน ๆ ให้หญิงเป็นเมียชายแล้ว
ชายพบคบหาโจรผู้ร้ายกต ท่านว่ามันเป็นคนพาด ให้พ่อตาเมียชายขบมัน
ไปอย่าให้ขบด้วยลูกสาวทอดนางไปเหมือนาจะจับหายเสีย ให้เงินทุกแฉ
ขบมากแก่มันจงแฉ ถ้าชายรับกตมรับกตให้ไปบอกบิดามารดาญาติพ
น้องแห่งชาย แดนายบ้านนายอำเภอร้อยแฉงกรมการ แดผู้หมั้นค
ศักดิ์ ผู้ใดผู้หนึ่งให้รู้วาชายคบหาโจรผู้ร้าย แดหญิงชายขาดจากผัว
เมียกัน”

อีกมาตราหนึ่ง คือมาตรา ๕๗ ที่ได้คิดมาแล้วในหน้า ๘๒ มีข้อ
ความว่าเมื่อชายเป็นโจรผู้ร้าย ให้พ่อตาเมียชายรับเขาทรัพย์สิ่งของไว้
แก่หญิงญาติของหญิงนั้นชดถนกับมาตรา ๓๐๘ ที่ให้หญิงกับทรัพย์ให้
แก่ชายไปก็ผู้ใดจะขอให้ศาลให้อ่านาจับทรัพย์ โฉนดรุนแรงเกินเหตุ

ในครั้งแรกนั้น ถึงชายจะไม่ได้เคยถูกฟ้องเป็นจำเลยก็ขงหาว่า
เป็นผู้ร้ายถูกคดีถึงคดีคุกกต หญิงจะฟ้องอย่าคงสืบว่าชายเป็นโจรได้แฉ
อย่าไป ด้วยเหตุว่าในกาลสมัยนั้น หญิงบางที่ตอกรับโทษเค็ดกรชั้น
แทนชายได้ แต่ในเวลานั้นโทษใครกโทษใคร หญิงจะนำสืบว่าชายเป็น
โจรอย่างโรอย่างหนึ่งในฟ้องอย่าศาลแพ่งนั้น ก็เป็นเหมือนว่าโกัดเวตร

นอกจากประเด็นอยู่มาก เป็นต้นฟ้องว่าจะคงตีบทปิดนคไม้ชแบบกต ถ้า
ชายเป็นผู้ถูกตักสินเด็ครวด คืองโทษภาษาอยู่แล้วฟ้องอย่าได้โดยตวง
โดยนำคำพิพากษามาแสดงเท่านั้น

ต้นเหตุว่าเป็นโจร ที่หญิงจะอย่าช่าได้นั้นคือทำผิดอาญาเพียง
โรเป็นข้อกาม โจรไม่ใช่ระโมยอย่างเด็วโงกฏหมายชาญา คำที่ว่า
โจรกว้างกว่าที่วาระโมย เกรวุ่นในลักษณะโจรมาตรา ๖๘ แต่จะกว้าง
เพียงไรพูดไม่ได้แน่

“คำพิพากษา หอกคาม ตำรวจไป พันแดง ท่าน บาดเจ็บ บ้างหัดแถ
ตาย ท่านว่าจำพวกโจรกัน โจรบ้านเมืองท่าน าวา”

ชายต้องหญิงไป บวชเป็นภิกษุสามเณร หญิงขาดจากชาย
แต่ถ้าชายไม่ได้แบ่งทรัพย์สินของตนแต่เป็นดั่งทชแก่หญิงทั้งหมด ถ้าชาย
มกรรยาหลายคนทรัพย์สินจะเป็นดั่งทชแก่หญิงทั้งหมดอย่างไรไม่
มีหลักที่จะกล่าว นอกจากส่วนที่ได้อาใจในลักษณะมรฎก หญิงมีสามี
ใหม่ได้ไม่เรียกว่าชู้ และเมื่อชายสักจากสักชาบท หญิงจะไม่ยอมเป็น
ภรรยาชายอีกต่อไป ชายไม่มีอำนาจขึ้นใจหญิงเช่นหญิงที่ไม่เคยเป็น
ภรรยาชาย แต่เมื่อหญิงได้ยินยอมอยู่กับชายอย่างเต็มแล้ว หญิงเป็น
ภรรยาชนิดใดในครั้งแรก คงเป็นภรรยาชนิดนั้นต่อไป และทรัพย์สินทั้ง
หลายที่เป็นดั่งทชแก่หญิงนับกดบเป็นของชายใหม่คงเต็มทุกประการ ทั้ง
หญิงคงเป็นภรรยาอยู่แต่ในชั้นข้าราชการ ที่เดิมกฎหมายเป็ดียน
แปลงในพระราชกำหนดใหม่ ๓๕ ให้มีช้อยกเว้นจน คงข้าราชการบวช

เป็นภิกษุสามเณรพร้อมชายชู้ใดเมื่อถึงมา ราชหญิงไม่ขาดจากสาม
ภรรยาทั้ง ๓ ทพยไม่เป็นที่ท้อแก่เมียๆ คอยคอยถ้ำผัดจากอารวม
ไม่มีโอกาสอย่างไรที่จะฟ้องอย่าได้ ในเวลานั้น เว้นแต่ศาลจะขยายข้อ
ความบกพรอนจนตง

“ ๑ ๓ ๓ แคนลับไปเมื่อนำ ถ้าแต่ชู้หลุดของ ๑ กรวยบังคม
ทูลพระกรุณาถวายพร ผู้ใดจงประณัยทาชู้ด้วยหญิงอื่นถ้ามีตั้งเป็น
ราชบุตรปกครอง ให้เสียพระยศพระเกียรติไป ราชอาญาจักรให้ตั้ง
ราชอาญาตงชายตงหญิง ๑ ๓ ๑

ภรรยาตามัวไปบวชม้วยยอมอนุญาต จึงจะขาดจากผัวเมียกัน
มีฉันทกเมื่อไรก็ยังคงเรียกจาเป็นภรรยาอยู่ยังเต็ม ๓ ลักษณะผัวเมีย
มาตรา ๓๕ มื่อ

“ ภรรยาถ้าสามเณรไปบวช สามเณรยอมให้ภรรยาไปบวช ท่าน
ว่าสามภรรยาขาดจากผัวเมียกัน ถ้าภรรยาตั้งออกมาจะมีสามเณรให้
ท่านว่าหาโทษมิได้ ถ้าสามเณรได้ตั้งให้บวช ภรรยากระทำความผิด
แต่หัวหน้าไปบวช ถ้าตั้งออกมามิชู้ผัวไร ให้ใหม่โดยขนาด เพราะเหตุ
ว่าสามเณรได้ตั้งให้ไปบวช ”

ความใหม่ทณ ไม่นับถึงภรรยาชอกก็คิดอันพระ วันอุโบสถ
รายๆ พอชายไม่มี อำนาจชมเทง เข็มศตหญิง ฤๅถ้าโทษหญิง
เกินการ มีกฎหมายอยู่บ้างเช่นไฟลักษณะผัวเมียมาตรา ๓๓๗ ศักมาโพ
ษา ๕๕ แต่มาตรา ๓๓๖

“ชายโคมเมียบแล้วพรางว่าหาเมียมิได้ ให้สู้ขอหญิงอื่นมาเป็นเมีย แต่เมื่อก่อนตาหญิงซึ่งสู้ขอมาเป็นเมียนั้นเจ็บปวดไข้ ถ้าหญิงผู้เจ็บนั้นมียกอยู่ด้วยชายนั้น ก็ให้ว่ากล่าวยังสุภาพระตการให้ขาดจากผัว เมื่อก่อนจึงให้โหมชายผู้พรางเท่าต่อต่อท่าน แต่ให้โหมผู้กล่าวขอหนังกงชายผู้พราง ให้แก่หญิงผู้บาดเจ็บ เหตุหญิงเจ็บก็เพราะชายล่อลวง ถ้าหญิงเกิดบุตรด้วยชายนั้นแล้ว ให้ตั้งชื่อเป็นเมียชาย หญิงจะว่ากล่าวอย่าฟังฟังเลย”

ชายมีอำนาจทำโทษภรรยาเพียงไร ได้อธิบายไว้แล้วในอำนาจอิศระของผัว หญิงจะฟ้องอย่าด้วยเหตุความผิดทำเกินอำนาจของผัวนำสืบข้อกล่าว

ผัวต้องเลี้ยงหญิงเช่นภรรยา จึงจะอ้างว่าตนเป็นผัวได้ ถึงจะเป็นทาสภรรยา ก็จะไม่เลี้ยงเหมือนทาสทงหลาย กฎหมายก็ไม่เรียกว่าเลี้ยงเป็นกรรม ให้คู่พระราชบัญญัติ ๓๘ ที่มีข้อความสำคัญมาก

“๑ ๑ ๑ อธิบายว่า ภรรยาต้องอดทนจนตาเลี้ยงไม่เป็นกรรม ฉะนั้นเมื่ไรให้ขอเชยไปจ้างจนเขาฉาง เหมือนเขาตอกเบยรายฉน อธิบายไปจ้างจนเขาฉางบุตรอด เลี้ยงจนตั้งอเชยให้นายบุตรอดทำธุถึงบ้านเรา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งแก่ลูกจนศวดหงองว่า แตนสืบไปเมื่อนำ ถ้ามีผู้ใดมาร้องฟ้องว่าชายทำชู้ด้วยทาสภรรยา ให้ชกใช้สืบส่งนอกให้แจ้ง ถ้าได้ความเป็นเหมือนอเชยคองนี้ อย่าให้ลูกจนศวดหงองรบฟ้องผู้ผิดพิจารณาเป็นอนธาคที่เดียว”

ชายเพียงหญิงไม่เป็นขรรมน เป็นคำกว้างที่อาจได้เคยมีจมาย
 เมื่อแม่ไปถึงการที่ชายไม่ได้ประพฤตินด้วยกริยาอันชอบ คงแต่ทำ
 ตายทรัพย์สินสมบัติ ในระหว่างตนแต่หญิงมีดีความประสงค์ที่ได้ชยกันด้วย
 กันเป็นหันด่วน

ชายต่างหญิงมาเป็นภรรยา ถ้าจะช่วยทุกชยากหาทำตามคำตน
 ไม่ หญิงอย่าขาดจากชายได้ตามมาตรา ๓๔๓

“หญิงใดมีทุกชยาก ชายจะช่วยทุกชหญิง ๆ เชื้อพึ่งคำได้
 ร่วมประเวณยด้วยชาย ๆ ช่วยทุกชยากหญิงได้ หญิงนหมกงตั้งชเป็นเมีย
 ชาย ถ้าชายด้อตวงหญิง ๆ ร่วมประเวณยเด็ดอแก่ชาย ๆ มิได้ช่วย
 ทุกชยากหญิง หญิงมีดีมีคแก่ชายนั้น ให้ร้องฟ้องว่ากตวอยังสู่ภาคระ
 ตการ ๆ พิจารณาเปนด์จว่าชายดองหญิงจริงไว้ ให้ใหม่ชายผู้ด้อตวง
 เท่าค่าตงหญิงแ่ง ให้ยกหญิงกงหนง กงหนงนหมเป็นต้นใหม่กงพในย
 กง เหตุชายดองหญิง ให้ชายหญิงขาดจากผดเมียกัน ถ้าชายได้เดย
 เงิน ช่วยทุกชยากหญิงนหมบางแต่พอเปนต์ มิได้ช่วยหญิงให้พ้นจาก
 ทุกชยากโดยสุจริต หญิงยังหาบุตรมิได้ไม่สมคชยด้วยชายไว้ ให้หญิง
 คนเงินชงชายเดยหมให้แก่ชายงตงน ชายหญิงจงขาดจากผดเมียกัน
 ถ้าชายได้เดยเงินช่วยทุกชยากหญิงนหมบาง แดหญิงใดเกิดบุตรด้วยชาย
 นหมแ่ง หญิงนหมกงตั้งชเป็นเมียชาย ถ้าชายมิได้ช่วยทุกชยากหญิง
 ดองทำช ให้หญิงเสียตัวแ่งเขาหญิงไม่ชายผู้กตอกเบยกต ชายให้เขา
 ใช้คางคอกเบยกต แ่งหญิงถูกใจว่าชายช่วยทุกชยากมิได้ แ่งมีดีมีค

อยู่ด้วยชายไร้ ท่านให้เรียกเอาเงินแก่ชายนั้นส่งให้นายเงินจงดรับ
 แฉงให้ทองหญิง ๓๐ ที เหตุหญิงใจเบายอมชายก่อน แฉงให้ชาย
 ชายต่อไป จึงยากแก่ความเมืองท่าน ท่านให้หญิงชายชราจากนิ้วเมีย
 กัน โดยพระราชกฤษฎีกา ”

ทาสภรรยาฆ่าสามีได้ด้วยเหตุต่าง ๆ ทภรรยาอื่นอย่าได้ แต่
 คองมบุตรเสียก่อน ตามลักษณะทาสมาตรา ๖๕

“ นายเงินกต พนองอุกหลานพ่อแม่เจ้าเงินกต เขาทาสฝาก
 แฉงเป็นเมียเกิดถูกด้วยเหตุใด ๆ กต แฉงแน่มเป็นไทยเพราะอุก แฉง
 ชายหญิงมีสัมพันธะเคียงกันจะช้อยากัน ทั้งความให้เอาเงินค่าคองแก่นม
 แฉง แฉงอุกนเกิดเช่นพงศ์ผู้ตั้งทชกับบิดาน ”

ชายไม่ต้องแบ่งสมรค์ให้ แต่เมื่อไม่มีบุตรแล้วหญิงทาสภรรยา
 จะช้อย่าเมื่อไร ก็ได้ไม่ต้องอ้างเหตุ เป็นแต่ส่งค่าคองให้ไปส่งนญา
 ให้ครบตามแต่การ

ลักษณะทาสมาตรา ๗ “ ผู้ใดมีทาสหญิงนายเงินเขาหญิงทาส
 เป็นเมีย ครมอยู่มาชายนายเงินมีพอใจอยู่ด้วยหญิงทาสนั้น ให้ทาค่า
 คองเป็น ๒ ส่วน ให้นายเงินเขาแก่นมส่วนหนึ่งๆ ยกให้ไว้แก่นม ถ้า
 แฉงแน่มเต็มใจจะช้อยังนายเงิน ให้เอาค่าคองมันจึงเต็ม เพราะฉะเขา
 ใจชกหวกจากท่าน ”

ลักษณะแพวเมียมาตรา ๕๖ “ ผู้ใดมีทาสหญิงนายเงินเขา
 ๓ ๕๕
 เงินกต เขาทาสเป็นภรรยา

“๑ ๓ ๑ บอมนด้วยไซ้ ขย้าให้แบ่งทพเขาพมเสี่ยเตย ถ้าพมมี
 ส้มค้อยู่แถมมันจะขย้าไซ้ มันยังทาเกิดบุตรด้วยนายเงิน แต่พมเองถูก
 หลามแห่งนายเงินไม่ จึงให้มันตั้งศาลจงถ้วน”

ชายทำผิดสัญญาทานบนของตนเองอย่างหนึ่ง แต่ชายหญิงทำ
 สัญญาขียนยอมจะขย้ากันอย่างหนึ่ง เป็นเหตุที่จะให้ขย้ากันได้ จะได้
 ก่อไว้ในแผนกสัญญา

กฎหมายในการขย้า คิดแต่ถึงว่าหญิงจะขย้าชายฝ่ายเดียว แต่
 ได้เคยเห็นแล้วทชายฟ้องขย้าจากหญิงๆ ไม่ยอม ชายจะทงหญิงโดย
 ตำพัง ไม่ไปยังโรงศาลก็ไม่ยอมประสงค์ ด้วยบางทีหญิงได้ทรัพย์สมบัติ
 ไว้ทั้งหมดไม่ให้ชาย กฎหมายไม่ได้อีกเพราะคิดว่าหญิงกลัวชาย
 อยู่ในอำนาจชายที่เรียกว่าอิศระ ไม่คิดว่าบางทีชายกลัวเมียได้ทรัพย์
 สมบัติอยู่ในอำนาจหญิง ทางที่ศาลจะตัดสิน จะให้ขย้าหรือไม่ให้ขย้า
 มีทางเคียงที่จะเทียบตามกฎหมายหญิงขย้าชาย ตัวอย่างความไม่มี
 มาก จะอธิบายต่อไปเป็นถารยาก

กฎหมายพูดอยู่ ๒ แห่ง ในลักษณฉฉเมียมาตรา ๒๖ และ ๓๓๗
 ถึงเรื่องชายหญิงขย้าขาดจากฉฉเมียกันแล้วกตบคันทันใหม่ กตบคณเป็น
 ภรรยาตามกฎหมายได้ แมว่าหญิงได้ขย้าแล้ว แต่ไปอยู่ในบ้านเรือน
 บิตามารดา กตบคณเขาอยู่ในอิศระ ของมารดาหญิงนั้นจะกตบค
 กับผัวเก่า จำเป็นต้องรับอนุญาตของมารดาตน มีฉฉตามมาตรา
 ๓๓๗ ดูเป็นทางให้เื่องเห็นว่า เท่ากตบคทพหญิงที่ไม่เคยเป็นภรรยาชาย

เคยแต่เห็นว่าเนื้ออย่างกัน หึงหาได้กินไปอยู่ในอิศระของบิดามารดา
ไม่ กลับกับผัวเก่าเช่นนี้ กฎหมายก็เรียกว่าภรรยาจริงอยู่ แต่จะ
เรียกว่าภรรยาชนิดใดนั้นต้องตามแต่การ เป็นต้นเดิมหึงเป็นภรรยา
กต่างเมือง ถ้าเอกภรรยาอย่างโรอย่างหนึ่ง ย้ายไปจากชายๆ ไปได้
เมื่อนั้นก็ต่างกัน ฝ่ายหลังภรรยาเก่าจึงกลับกับผัว ภรรยาเก่าคงไม่
ได้เป็นเอกภรรยาเป็นแน่

มาตรา ๖๖ “สามีภรรยาด้วยกัน ถ้ามีหนึ่งชื่ออย่างแก่
ภรรยา ผู้ตกลงรเห็นหนทางแล้ว สามีกลับกินไปอยู่กับภรรยาๆ อยู่อ
กับสามีลับไป แล้วผู้เห็นว่าเขาค้นด้วยกันไซ้ ท่านว่าเขาเป็นสามี
ภรรยาผู้น้อย”

มาตรา ๓๓๗ “บุตรผู้ใดบิดามารดาตกลงใหม่เขาเรือนท่านมา
หากินอยู่ต่างหาก ย่อมภรรยาสามีอย่างกันบุตรพยคือผู้เพิ่มแก่แล้ว
ภายหลังสามีแล้วภรรยาซึ่งอย่างกันนั้น กลับยอมตนมาอยู่ด้วยกันนั้น
แล้ว หากโทษมิได้ ถ้าภรรยาหนีไปอยู่นเรือนบิดามารดาๆ มิได้ยิน
ยอมให้ชุกนด้วยกันแล้วคงหึงยอมตนด้วยกันก็ ท่านว่าหึงนั้น
ไม่ตั้งเป็นภรรยา เพราะหึงกลับมาอยู่ในเรือนบิดามารดาแล้วตั้ง
แก่บิดามารดา”

เรื่องชายชู้แต่สักพาอำพราง จะได้ชู้บายในแผนกประทุษฐร้าย
อ่อนแ่ง เพราะที่ได้ชู้บายมาแล้ว เป็นบทกฎหมายระหว่างผัวเมีย
กันแต่กัน ชู้ชายชู้แต่สักพานั้น เกยถึงผู้นั้นก็เรียกว่าคนชู้ด้วย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ จันทน์ สุพานัน ทรนคร โทร. 20131
มาฆะรังค์ กองบัญชา ผู้พิมพ์โฆษณา 2502